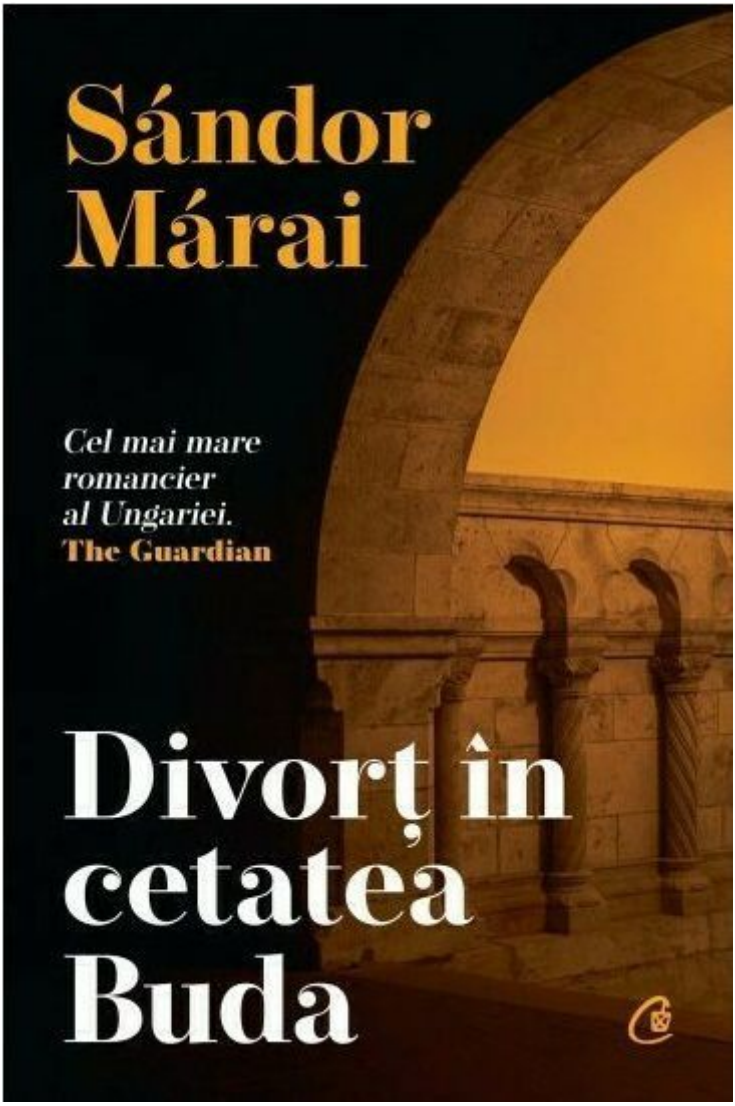
Sándor
Márai
Cel mai mare
romancier
al Ungariei.
The Guardian
Divorț în
cetatea
Buda

Sándor Márai

Divorț în cetatea Buda

Traducere: Marius Tabacu

Editura Curtea Veche Publishing
2022

1

Septembrie începuse cu o zăpuşeală înăbuşitoare. Într-una dintre după-amiezile încă pline de resturile caniculei din timpul zilei, tânărul judecător Komives Kristóf studia în biroul său actele de divorț din dosarele care îi fuseseră repartizate.

Unul dintre ele îl interesa pe tânărul judecător în mod deosebit, fiindcă împricinații erau cunoştințe îndepărtate. Partea vătămată din procesul care urma să aibă loc a doua zi, şeful laboratorului dintr-o clinică din capitală, îi fusese coleg de clasă lui Komives în primii ani de liceu, iar mai

târziu, cu prilejul primelor evenimente de socializare din timpul facultății, se mai întâlniseră uneori pe la baluri, pe la reuniuni mondene. Judecătorul şi-l amintea întotdeauna cu plăcere pe fostul lui coleg, modest şi mereu liniştit. Acum, în timp ce îşi aranja actele, rememora cu şi mai multă acuitate figura doctorului; îl revăzu la unul dintre balurile din răposata lor junețe, când avea vreo douăzeci, douăzeci si doi de ani, cum stătea în holul fastuos al unui mare hotel, zâmbind stingher şi răspunzând, cu politețea stânjenită a omului neumblat prin lume, la întrebările puse de către domnii cei mari cu mimată condescendență. Din grupul acela făcea parte şi el, tânărul jurist practicant, în sufletul căruia s-a trezit atunci un sentiment de neaşteptată simpatie față de fostul lui coleg de şcoală, pe care de abia îl recunoscuse. Acestea sunt momentele de efuziune, care îți izbucnesc în suflet fără nicio explicație, pentru ca apoi, fără nicio noimă, să treci din nou pe stradă pe lângă celălalt, de parcă ați fi despărțiți de o interdicție de neoprit. Aceste încercări stângace, neizbutite, de împrietenire se repetaseră ritmic de mai multe ori, de pildă când se întâlneau pe stradă, apropiindu-se unul de celălalt cu obrajii îmbujorați de zâmbetul prietenos al revederii, dar ştiind că nici de data asta nu se va întâmpla nimic mai mult decât să îşi strângă mâinile, zâmbind stingher şi îngăimând vorbe anoste; de parcă ar fi vorba despre altceva – despre altceva? Despre ce?

Judecătorul stătea îngândurat în dreptul ferestrei.

Prin fereastra deschisă se auziră dinspre curtea închisorii mai întâi scrâşnetul roților unui camion, apoi ordinele răcnite ale gardienilor şi nişte bufnituri, probabil ale unor saci, amestecate cu sunetele opintelilor unor oameni.

Fereastra biroului său dădea către calcanul închisorii învecinate, presărat cu ferestruici de aerisire. Ca angajat aflat la începutul carierei, primise deocamdată doar această

încăpere nu tocmai confortabilă, vara înăbuşitor de călduroasă, iar în după-amiezile de iarnă mai degrabă înnegurată; birourile mai confortabile, cu vedere spre stradă, fuseseră ocupate, în mod firesc, de magistraţii mai vârstnici şi de rang mai înalt, lucru pe care şi el l-a considerat normal.

Jos, sub el, pe caldarâmul din curtea închisorii, deţinuţii luau pe umeri, de pe platforma atelajului, saci cu care dispăreau pe rând în dosul chepengului care se închidea în urma lor.

Judecătorul lucra deja de trei ani în acel birou, de unde contempla zilnic viaţa din curtea închisorii; acolo erau scoşi deţinuţii pentru plimbare, pe acolo treceau pripiţi aparţinătorii, în orele de vizită, tot pe acolo erau duşi deţinuţii la interogatorii sau la procesele din tribunalul aflat în clădirea învecinată. Cunoştea această privelişte tristă şi monotonă până la saţietate, şi totuşi nu trecea nicio zi în care, înainte de plecare, să nu privească nemişcat pe fereastră curtea aceea, de parcă ar fi vrut să se convingă de ceva anume. Era în viaţa cotidiană a închisorii ceva obiectiv si mecanizat, ca în curtea unei uzine în care zilnic, cu exactitate, minut de minut, se întâmplă acelaşi lucru, iar ceea ce se întâmplă nici nu e atât de groaznic şi de înspăimântător cum ar crede un neavenit, cât mai degrabă trist şi dătător de deznădejde.

Cu asemenea gânduri privea el zilnic calcanul închisorii şi curtea străjuită de porţi metalice.

Greiner Imre, doctorul Greiner, se gândi el distrat. Aşa se numea medicul pe cale să divorţeze de soţia lui. Înainte studiase cu atenţie datele personale ale fostului său coleg de scoală, iar acum îsi răscolea memoria în căutarea unor amintiri comune. Doctorul Greiner provenea dintr-o familie

de țipțeri[1] din nordul țării şi abia acum îşi dădea seama că medicul era cu o jumătate de an mai în vârstă decât el, împlinise în iunie treizeci şi opt de ani şi, cu toate că fuseseră colegi de clasă, el avea să fie de vârsta lui abia în decembrie. Această constatare, nici el nu ştia bine de ce, îl descumpăni oarecum. Dar îl surprinse şi vârsta soției: doamna Greiner Anna, născută Fazekas, era abia trecută de treizeci de ani. Începu să calculeze, amintindu-şi. Acum, când din acte se întrupau oameni în carne şi oase, îi reveniră în memorie o mulțime de amănunte: de pildă, acela că, în urmă cu nouă ani, într-o zi de vară deosebit de toridă, o întâlnise pe Fazekas Anna pe terenul de tenis de pe Insulă; pe vremea aceea, tânăra fată nu avea cum să îl fi cunoscut pe doctorul Greiner; sau, în orice caz, nu dăduse niciun semn despre logodna lor. Într-o seară, mergeau pe cărările Insulei, spre pod, iar el îi căra fetei racheta; Fazekas Anna purta o rochie de vară cu dungi albe şi albastre. Se lăsase întunericul, discutau despre o excursie pe Dunăre. La lumina felinarului de la una dintre stațiile tramvaiului tras de cai, i-a zărit chipul Annei, cu profilul zâmbitor în lumina slabă şi cu vocea de-a dreptul molatică; dar se poate să îşi fi imaginat abia acum, ulterior, această moliciune din vocea tinerei fete.

Mergeau patru pe alee, împreună cu o altă fată, prietena Annei, şi cu un bărbat mai vârstnic, tatăl prietenei. Înainte de această întâlnire nu o mai văzuse pe Fazekas Anna decât de vreo două, cel mult de trei ori; tot ce ştia despre ea era că tatăl ei fusese inspector şcolar în provincie, că se pensionase de câțiva ani şi atunci se mutase la Budapesta; fata

[1] Colonişti germani originari din regiunea Zips din Munții Tatra, pe care administrația austriacă i-a adus în Vişeu în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, pentru a exploata în mod sistematic pădurile din zonă: Zipser (germ.) – „locuitor din Zips”. (N. red.)

încheiase deja cursurile unui liceu din capitală. Anna era fată de măritat, aşa că mergea pe la tot felul de baluri. Oare despre ce au discutat atunci? Nu îşi mai amintea cuvintele, dar vocea ei îi răsuna şi acum în urechi. Apoi şi-au continuat drumul, tăcuţi, pe aleea care se pierdea în obscuritate. La o cotitură s-a oprit, iar fata s-a întors brusc spre el, de parcă ar fi vrut să îi spună ceva. În clipa aceea i-a văzut limpede faţa. Erau deja pe pod şi au pornit mai departe, fără să spună o vorbă. A doua zi de dimineaţă, el urma să plece în concediu şi să rămână câteva săptămâni în staţiunea austriacă unde avea să o cunoască pe viitoarea lui soţie, cu care s-a căsătorit abia peste un an. În anul acela, când îi făcea curte viitoarei sale soţii – cu care se afişa peste tot ca fiind deja pe jumătate logodiţi –, a continuat să iasă în societate, chiar şi pe la familiile aşa-zise „cu fete", dar mamele şi fetele interesate aflaseră, prin reţelele lor tainice de informare, că era deja logodit. Se mai întâlnea şi cu Fazekas Anna. Fata era foarte bine făcută. Ba chiar frumoasă...

Frumoasă?

Judecătorul scrută curtea, de parcă ar fi căutat pe cineva.

Camionul era deja gol, iar gardianul îi străjuia pe ultimii cărăuşi, ca să poată închide chepengul. Nu îşi amintea chipul Annei.

Îşi rândui dosarele. Actele preliminarii corespundeau prescripţiilor legale; consorţii certificau cele şase luni de separare şi cereau divorţul invocând „infidelitatea". Se aplecă pe vine, scoase din sertarul de jos al biroului câteva ţigări rulate manual şi îşi umplu tabachera de piele. Apoi luă din alt sertar câteva ţigări mai fine, cumpărate de la tutungerie, pe care le păstra pentru vizitatori, el mulţumindu-se cu cele ieftine, pe care i le rulau Hertha sau fata în casă. Dar acum se pregătea să iasă în societate, unde

ar fi putut fi nevoit să îmbie pe cineva, aşa că, pentru orice eventualitate, îşi îndesă în tabacheră şi câteva ţigări cu capătul aurit. Gestul acesta nu era pe de-a-ntregul automat. În timp ce îşi aranja ţigările fine, „reprezentative”, se gândi că acele mărunte obligaţii protocolare îi răpeau bruma de surplus material care ar fi avut darul să le facă viaţa ceva mai plăcută lui şi celor din jur – el s-ar fi mulţumit cu tutunul ieftin, cu altă îmbrăcăminte, cu altă locuinţă, cu alte forme de viaţă socială, mai simple. Cu acele ţigări aurite la capăt era dator „lumii” – cunoştea perfect acest raţionament, iar acum, când îşi reaminti de el, fiindcă se pregătea să iasă în societate, unde urma să se simtă bine sau nu şi unde avea să fie din nou nevoit să facă faţă, oftă scurt şi zâmbi bosumflat. Oftă pentru că simţea că viaţa îi este îngreunată de tot felul de obligaţii „sociale” fără niciun rost; şi zâmbi fiindcă era conştient că această situaţie nu putea fi schimbată. Îşi făcu ordine printre acte, apoi încuie întrun sertar, cu gesturi automate, obişnuite, ţigările şi alte câteva obiecte personale: stiloul, lupa, o călimară mică, cu cerneală verde, a cărei culoare o îndrăgea în mod deosebit şi avea un sentiment de frustrare de fiecare dată când, din vina subalternului sau din propria neatenţie, cerneala verde se usca sau nu era pe birou.

Fazekas Anna şi Greiner Imre, îşi aminti el şi îşi puse cheile în buzunar. Era trecut de şase şi jumătate. La ora asta, uriaşa clădire era pustie şi învăluită în linişte. Mai rămăseseră pe birou patru dosare de divorţ; luă unul dintre ele, îl răsfoi, apoi îl puse indispus alături de celelalte, îşi răscolea memoria, întrebându-se când o văzuse ultima oară pe Fazekas Anna. În ultimii ani, judecătorul ieşise destul de rar în „societate”. Mai mult ca sigur că această recluziune tăcută îşi avea motivele ei – poate familia, poate salariul lui prea modest; dar, indiferent de motive, era prea tânăr ca să se retragă în cercul familial restrâns; nu îi plăcea să se

gândească la asta, dar în străfundurile acestei revelații era o rațiune cu care nu dorea să se confrunte. Despre măritişul Annei Fazekas aflase din presă. Apoi, ani la rând, nu mai auzise nimic despre ea. Acum îşi aminti clipa în care aflase cu o surprindere iritată că Greiner Imre, acel Greiner Imre care îi fusese simpatic în copilărie şi mai târziu, în anii de studenție, cu care îi făcuse întotdeauna plăcere să se întâlnească, cu care ar fi vrut să discute, dar când se întâlneau uneori, din întâmplare, nu putuse niciodată să o facă, o luase de soție pe fata aceea cunoscută care... iar aici, firul amintirilor se rupea. Cine era Fazekas Anna? Oare însemnase pentru el ceva mai mult decât o legătură socială obişnuită, poate mai puțin superficială decât toate celelalte?

Fapt e că o întâlnise de vreo două, trei ori în tinerețe, pe terenul de tenis, şi probabil că se mai întâlniseră şi după căsătoria ei, dar la fel de trecător cum se întâlnise si cu o mulțime de alte fete si femei de al căror nume nu îşi mai amintea deloc. Dar adevărul e că fusese surprins că tocmai Greiner Imre o luase de soție pe acea Fazekas Anna cu care se plimbase cândva pe Insulă, în seara aceea începătoşată, iar fata se întorsese brusc cu fața spre el, de parcă ar fi vrut să îi spună ceva. Până la urmă, însă, nu îi mai spusese nimic. Iar acum, dosarul doamnei Greiner, născută Fazekas, era deschis pe biroul lui. Acesta este jocul vieții, gândi el distrat şi râse discret, de parcă s-ar fi tras la răspundere pe sine însuşi pentru această remarcă primitivă.

Divorțul fusese înaintat de către Anna, care îl acuzase pe Greiner Imre de „abandonul domiciliului conjugal”. Mai avea pe birou încă trei „abandonuri ale domiciliului conjugal” şi se uita la ele cu dezgust. Dacă ar fi fost vorba despre un proces penal, mai mult ca sigur că ar fi protestat împotriva însărcinării de a da sentințe, ca în cazul judecării cauzei unor cunoscuți, fie ei şi îndepărtați, precum fostul coleg de şcoală. Dar amănuntele procesului de divorț corespundeau

prevederilor legale, aşa că, dacă nu s-ar fi întâmplat nimic între timp, iar tratativele de reconciliere nu ar fi dat niciun rezultat, în ziua următoare, la prânz, avea să anuleze, în numele legii, căsătoria dintre Greiner Imre şi soţia lui, născută Fazekas. Faptul că îi cunoştea pe împricinaţi nu era un motiv să ceară desemnarea altui judecător care să dea sentinţa în proces. Şi, cum pusese toate documentele în ordine si se făcuse destul de târziu, mai aruncă o privire prin curtea închisorii, convingându-se că nu mai era nimeni, îşi luă pălăria şi porni cu paşi măsuraţi, cotind familiar prin labirintul coridoarelor din clădirea uriaşă, şi ieşi în stradă. În casa scărilor, bătrânul portar îl salută respectuos, dar destul de cordial; această confidenţialitate abia perceptibilă, la venire şi la plecare, pe care un străin probabil că nici nu ar fi observat-o, îl surprindea întotdeauna pe tânărul judecător. Îi deranja întru câtva vanitatea tinerească, dar îi şi făcea plăcere; aşa îl saluta un funcţionar mai vârstnic pe cel din sferele mult mai înalte, dar aparţinând totodată aceleiaşi categorii sociale, iar el înţelegea acest gen de familiaritate, acest paternalism respectuos; păstrându-şi demnitatea, făcu un gest scurt din cap, pentru că portarul, provenit din pătura ţărănească, făcea parte din aceeaşi mare familie cu o încrengătură de relaţii complicate ca şi el, vlăstarul ei mai răsărit şi plin de speranţe... Se opri în poartă şi îşi potrivi limbile ceasului de mână după cele ale ceasului de pe perete. Era cu gândurile la curtea închisorii, la dosarele lăsate pe birou şi la profunda familiaritate, corectă si totuşi umană, dintre oamenii acelei instituţii – dintre judecători, angajaţi şi subalterni –, care îl protejau şi pe el; şi, ca de atâtea alte ori, părăsea şi acum clădirea ezitând, cu nesiguranţă, ultimul dintre toţi judecătorii, regretând, de parcă şi-ar fi lăsat de izbelişte locul de muncă, aidoma unui călugăr care iese temător pe poarta mănăstirii, în lume.

Acest sentiment, pe care nu şi-l putea explica altfel decât prin panica de neînţeles a unui alogen faţă de lumea largă, îl puse pe gânduri. Ajuns în capul scărilor, se opri şi privi împrejur.

Portarul încuie cu cheia poarta masivă de stejar.

2

Invitaţia era pentru o reuniune de după-amiază târzie, între gustarea de la ceai şi cină, care, în jargonul urban glumeţ, la modă, se numea „gustină". Invitaţii soseau cu ceva timp înaintea orei de cină, între şapte şi opt seara, iar amfitrionii îi serveau cu ceai, cafea, vin şi cu tăvi pline cu fripturi reci, iar discuţiile degajate din jurul meselor scunde se întindeau uneori până la orele târzii ale nopţii. Asemenea invitaţii neconvenţionale însemnau o uşurare pentru amfitrionii cu o singură servitoare, erau mai puţin apăsătoare decât o cină clasică, festivă, de modă veche, „serioasă"; vremurile acelea îndemnau la agoniseală clasa de mijloc, care se străduia vitejeşte să păstreze aparenţele ţinutei „aristocratice", de apartenenţă la clasa mijlocie de elită, cu veniturile reduse, cu pensiile ciuntite, străduindu-se prin asemenea metode frugale să renoveze formele de viaţă şubrezite ale clasei lor sociale. Alde Komivesii înşişi îşi ospătaseră cunoscuţii cu asemenea „gustine" mai modeste, menite să înlocuiască ospeţele îmbelşugate de odinioară, iar această găzduire le adusese unele beneficii gazdelor şi celor care roboteau în jurul lor. Pe drum, judecătorul se gândea cât de multe se pierduseră şi cum se schimbaseră formele relaţiilor sociale în ultimii ani. Cunoştea şi îndrăgea această clasă socială, căreia îi aparţinea şi el; o simţea ca pe o singură mare familie, iar în obiceiurile ei simţea mitul familiei, gusturile ei erau şi gusturile lui şi în munca sau în

viața lui personală se simțea deopotrivă responsabil pentru bunăstarea şi siguranța membrilor ei.

Trecu agale podul spre Buda; îşi scoase pălăria şi cui îl vedea mergând aşa, cu mâinile încrucişate la spate, puțin gârbovit, păşind agale prin mulțimea trecătorilor grăbiți de la muncă spre casele lor, probabil că i-ar fi părut mai bătrân decât era de fapt. Komives Kristóf încărunțise devreme şi, în ultimii ani, de când ajunsese la centru şi îşi petrecea zilele şezând nemişcat la birou, începuse să se rotunjească. Cele câteva kilograme în plus îl nelinişteau. Disprețuia orice fel de neglijență, deci şi pe cea legată de trup, fiind predispus la modul de viață ascetic.

Apreciind moda nouă a antrenamentelor fizice, era de părere că cel care se lasă prea mult pradă comodității trupeşti se îngraşă până la urmă şi spiritual, i se depune grăsime şi pe suflet. De fapt, încă nu era gras şi trăia destul de cumpătat, cunoscând măsura la mâncare şi la băutură, dar de câțiva ani încoace i se răspândise prin organism un fel de degradare, de delăsare pe care o constata neîncrezător şi pe care o disprețuia, luptând din când în când împotriva ei prin decizii repetate de a-şi schimba modul de viață. Dar e de la sine înțeles că nu ajunsese la stadiul de a se hotărî asupra uneia dintre curele de slăbire care erau la modă pe vremea aceea; le considera prea feminine, nedemne de el. Îşi dădu seama însă că această problemă, cea a trupului său, începuse să îl preocupe din ce în ce mai mult. Arăta mai vârstnic decât era în realitate, părea un bărbat aşezat, în jur de patruzeci de ani, cu tâmplele bine încărunțite şi cu o burtă din ce în ce mai respectabilă. Despre starea lui fizică discuta şi cu prietenii mai apropiați, dar, desigur, doar în glumă; „Burta reprezintă demnitatea bărbaților”, obişnuiau ei să spună, şi el însuşi simțea cum se străduieşte să îşi sporească prestanța prin aspect, cu care voia să îşi compenseze tinerețea trecută. Prestigiul de burghez şi de

judecător îi era subliniat prin înfățişare, prin limbaj şi prin stilul de viață; dar, în orice caz, era nevoit să recunoască şi față de el însuşi că în ultima vreme se cam lenevise. Acest proces se dovedi mai complicat, iar judecătorul începu să fie tot mai profund preocupat de această problemă, mai des decât şi-ar fi dorit. Nu îşi considera tendința de îngrăşare „simpatică" – ajunsese destul de repede la aceste aspecte referitoare la fizicul său, poate prea repede, chiar mai repede decât s-ar fi cuvenit, ca în toate privințele în viață, de la primele etape ale „carierei" sale şi până la problemele de familie, la îmburghezirea lui, la creşterea prestanței. Oare ce se ascundea în spatele acestei eterne pripeli? Uneori, în momentele de nelinişte înnegurată, se gândea că poate e moartea; un fel de speranță profundă, sau teama – într-o vreme crezând că cele două sunt identice –, desigur că nu „etică", de moarte. Iar în calendarul special al vieții private, „acea vreme" se calcula de la o dată anume, din clipa în care, cu un an şi jumătate în urmă, în pauza dintre două procese, simțise pentru prima oară acea amețeală neobişnuită care apoi se repetase cu o ritmicitate imposibil de calculat. Aceste amețeli erau înspăimântătoare şi înjositoare. Aveau în ele ceva umilitor, care nu se potrivea nici cu statutul lui de judecător, nici cu cel de burghez, iar în taină, în adâncul sufletului său, Komives Kristóf se disprețuia din această cauză. Desigur că nu el era de vină, nici pe departe... O disfuncționalitate a organismului, o indispoziție trecătoare, o extenuare, aşa a spus şi medicul când amețeala s-a repetat a treia oară şi a fost nevoit să se întoarcă acasă cu taxiul, fiindcă, în timp ce se plimba, a amețit din nou pe neaşteptate şi s-a dus la doctor, unde i s-au făcut tot felul de analize, după care l-au liniştit că „nu are nimic organic", inima e sănătoasă – membrii familiei, atât pe linia maternă, cât şi pe cea paternă, neamurile lui, au ajuns la vârste înaintate – şi a dus întotdeauna o viață

cumpătată; este vorba despre stres şi extenuare. Aceste analize, cât şi concluzia lor, l-au liniştit. Câteva luni a fost mai cumpătat cu nicotina – fumatul era singura lui patimă, la care nici nu a putut, nici nu a vrut să renunţe de tot – şi, ca urmare, s-a si simţit mai bine. Acele crize mărunte, acele mici amorţeli de câteva secunde nu s-au repetat atât de des, cu acuitatea lor inconfundabilă şi dezonorantă. Într-adevăr, se simţea mult mai bine. Stilul de viaţă cumpătat, mai puţine trabucuri şi mai puţine ţigări, mai puţină muncă, poate şi un pic de mişcare, un pic de sport uşor, plimbare – de câteva luni se ducea la slujbă pe jos şi tot pe jos se şi întorcea acasă –, toate astea rară îndoială că i-au fost de folos. Acea senzaţie înjositoare, ruşinoasă, că în fiecare clipă ar putea să păţească ceva care... nu ar fi de demnitatea lui, ceva ce... da, nu s-ar cuveni să i se întâmple... acea senzaţie nu i-a revenit. Însă urmele ei i-au rămas întipărite în sistemul nervos.

Da, nervii. În ziua de astăzi, toată lumea este „nervoasă”.

Komives dispreţuia nervozitatea, pe care o considera oarecum imorală. Nu îşi formulase dispreţul în felul acesta, ci gândea aşa în mod detaşat şi neguros, era de părere că un om de treabă, cinstit, nu poate să fie nervos – desigur că alta era situaţia dacă era vorba despre o boală nervoasă moştenită sau survenită în timpul vieţii –, de altfel ura termenul, această scuză ieftină a epocii, prin care se scuza lipsa de responsabilitate. Omul putea să fie „bolnav” sau „sănătos”, dar în niciun caz „nervos”, asta era părerea lui, pe care nu ezita să şi-o exprime şi din fotoliul de judecător. O lume nervoasă, tânguitoare, văicărindu-şi durerile, o lume iresponsabilă – Doamne, cât ura căsătoriile „moderne”, nervoase, pe care atât bărbaţii, cât şi femeile le părăseau cu lejeritate, ajungând în faţa completului de judecată! Vai, cât ura infractorii „nervoşi”, care se apărau cu traumele reale sau închipuite din copilărie, care se băteau cu pumnii în

piept în fața judecătorilor că, în ciuda celor mai bune intenții, doar „predispozițiile” şi „constrângerile interioare” de neoprit îi îndemnaseră să păcătuiască!

Komives nu credea în constrângerile interioare de neoprit.

Viața este o obligație căreia trebuie să îi faci față; bineînțeles că este o obligație apăsătoare şi complicată, pe care uneori eşti nevoit să o înfrunți făcând sacrificii. Aşa credea el. Putea să îi înțeleagă pe oameni sau să îi fie milă de ei, dar să îi absolve, nu. Credea în voință, totul este o problemă de voință, propovăduia el, de voință şi de supunere liber consimțită, cu un termen mai blând, de supuşenie, aceasta este singura modalitate prin care omul neajutorat poate să depăşească obstacolele greu de trecut ale vieții insuportabile – dar nu cumva acesta este un termen prea modern, prea emfatic?

Insuportabil? Mai cumpăni o dată termenul. Îi plăcea să întoarcă greutatea cuvintelor pe toate fețele, obişnuit cum era să analizeze adevăratul sens al câte unui cuvânt aruncat la întâmplare, mai ales al celor „suspecte”, emise fără să fi trecut prin filtrul rațiunii lumea ascunsă a subconştientului. Chiar să fi fost viața insuportabilă? Komives nu avea o părere prea bună despre această civilizație care şuiera în jurul lui, cu luminile şi cu huruitul motoarelor ei; ținea cont de forța sa coercitivă, de cenzura ei, şi îi aprecia caracterul reținut, acea pavăză bine definită, în spatele căreia contemporanii, cu instinctele lor reprimate, se puteau retrage.

Dar bineînțeles că această coerciție îşi avea prețul ei, altfel nici nu s-ar fi putut. Sarcina lui, ca judecător, era să țină în frâu manifestările de revoltă ale instinctelor împotriva acestei îngrădiri sociale; niciodată salvarea şi educarea societății nu constituiseră „chemarea” lui atât de mult ca în acea perioadă agitată; iar Komives simțea pe de-

a-ntregul această chemare, încercând să îi fie de folos cu toată buna lui credinţă. Acum, sarcina judecătorului era mult mai mare decât să îi pedepsească pe infractori şi să apere părţile vătămate, acuzate pe nedrept! Era vorba despre mult mai mult, despre întreg, despre liniştea întregii civilizaţii, a societăţii, cu modelele ei, cu formele ei conservatoare vitale divizate, pângărite pe alocuri de forţe invizibile şi dubioase; însă el era pregătit să fie vigilent în poziţia pe care o avea! Dar civilizaţia aceasta îsi merita oare o atare ocrotire necondiţionată? Oare era inocentă? Ce resurse morale mai avea această societate motorizată, hedonistă? Iar acele stranii ameţeli trecătoare care, slavă Domnului, nu erau urmarea vreunei probleme organice, nu cumva erau provocate în taină de aceste suspiciuni care îi frământau conştiinţa, faţă de autenticitatea conţinutului moral al acestei civilizaţii oblojite cu orice preţ? Suspiciuni pe care Komives le-ar fi respins hotărât, din capul locului, din fotoliul său de judecător, suspiciuni mai mult decât „actuale”, care bolboroseau din când în când spre suprafaţă din străfundurile lui sufleteşti, suspiciuni cărora Komives nu le răspundea decât cu greu, după îndelungate frământări. Nu mai credea nici el în armonia socială. Societatea era în căutarea unor noi forme de viaţă, iar sarcina lui de judecător era să îi supravegheze pe cei care, în mod conştient sau ca urmare a unor manipulări, ori din slăbiciune, laşitate, labilitatea sistemului lor nervos sau ca urmare a slăbiciunii de caracter, protestau împotriva cenzurii vechii forme sociale.

Era încă tânăr; şi, tot aşa cum conformaţia fizică i se adaptase la meserie, încerca să îşi adapteze şi conformaţia sufletească, în aşa fel încât să îşi poată accepta convingerile şi dilemele. Îşi analizase temeinic convingerile şi le declara deschis. Sarcina lui era să salveze si să conserve;

construirea, cu toate uriaşele responsabilităţi asociate, trebuia lăsată în seama altora.

Rămăsese singur, cu îndoielile care îl frământau, în lumea lui, a familiei şi a instituţiei sale. Nu ar fi putut să îl învinovăţească nimeni de comoditate sau de laşitate, nu accepta necondiţionat facilităţile oferite de profesie, de stat, de societate – Komives nu pleca ochii, se străduia să se confrunte cu propriile îndoieli.

Avea pe de-a-ntregul sentimentul propriei importanţe şi independenţe. Era obligat să dea sentinţe în perfectă concordanţă cu litera şi spiritul legii – iar uneori, când privea în adâncul vârtejului, în vârtejul timpului, simţea că legea rămăsese în urma timpului; că legea nu prevăzuse această degradare, acest samum[2] care mătura şi ridica în aer tot ce fusese destinat fundamentului – uneori legea, cu toată neînduplecarea consecvenţei sale, se dovedea slabă şi neputincioasă în faţa tiraniei timpului. El, judecătorul, era obligat să umple cu conţinut actual litera legii; din spatele oricărei găinării se hlizea la el „întregul", cu o grimasă înspăimântătoare; o generaţie care propovăduia construirea, în timp ce frământa cu ambele mâini prin molozul ruinelor; ei, acum să te văd cum decizi! – îşi zicea el uneori, obosit. Dar nu se descuraja: judeca potrivit credinţei sale, în spiritul legii, corect. Da, ce meserie! – cât de apăsătoare şi cât de înălţătoare meserie, cât de supraumană şi totodată cât de demnă pentru un om! Oare la fel simţea şi anturajul său, întregul „aparat", marea instituţie judiciară, cum alta mai bună nimeni nu îşi putea închipui şi pentru care oamenii nu erau mai mult decât nişte componente delicate şi mărunte? Printre judecătorii bătrâni, sub mâna cărora se

---

[2] Vânt fierbinte şi puternic care suflă în Sahara, în deşerturile din Peninsula Arabică şi în câteva ţări din Orientul Mijlociu şi care poate produce încălzire bruscă şi uscăciune extremă. (N. red.)

formase, întâlnise nu doar unul care să simtă această responsabilitate a contemporaneității, care să ştie că acum este vorba despre „totalitate” – da, dincolo de litera legii, de idealul „dreptății”, era vorba despre anihilarea unui pericol concret, palpabil. Trebuia salvată societatea – nu doar formele ei, ci societatea în sine, oamenii în carne şi oase, sufletele copiilor şi viețile celor maturi, condițiile de trai, cele două sau trei camere cu bucătărie, plicurile de la întâi ale lunii, destinate angajaților, şi creditul comercianților... Oare se discuta despre toate acestea în cadrul „aparatului”? Arareori. Dar aşa gândea el mereu în timp ce îşi rostea sentințele.

Oare chiar aşa să fi gândit de fiecare dată? Se opri la mijlocul podului, cum obişnuia seară de seară, se sprijini de balustradă să îşi tragă sufletul şi privi, mijind ochii miopi, imaginea oraşului prin pâcla străvezie a amurgului. Era acolo marele oraş nou, pe malul stâng al străvechii şosele pe apă, cu blocurile lui impunătoare, cu ansamblurile caselor de raport, cu fațadele proaspăt tencuite în toate culorile, în care, printre zidurile subțiri care se lăsau străbătute de cele mai mărunte zgomote, trăiau contemporanii nervoşi, femeile plantau cactuşi pe rafturile înguste, iar deasupra paturilor şi a dormezelor tapițate cu pânze dungate erau înşirate o mulțime de cărți a căror menire era să arunce o rază de lumină asupra imaginii noii lumi, cărți suspecte şi enervant de directe, care spuneau lucrurilor pe nume fără milă şi de care se arătau interesați procurorii, despre care, uneori, judecătorul era nevoit să îşi exprime şi el o părere oficială. Iar el se străduia să citească aceste cărți, ocrotindu-şi totodată echilibrul sufletesc şi smerenia spirituală. Aici, pe malul stâng, era tolănit noul oraş, cu bolovanii şi cu tumorile lui de ciment, plin de suspiciuni şi de oameni neliniştiți, „nervoşi”, capabili să facă bani şi din grămezile de bolovani, cu instincte greu de stăpânit, oameni care credeau

şi iubeau, vorbeau şi tăceau, erau bolnavi sau sănătoşi în cu totul alt fel, iar până la urmă el era nevoit să rostească o sentinţă referitoare la ei. Se întreba dacă îi cunoaşte, dacă îi înţelege îndeajuns, cu toate intenţiile lor.

Toate astea îi erau foarte străine, această faţadă netedă şi vopsită strident şi pestriţ, într-o mulţime de culori! Formele de manifestare ale acestei noi şi străine vieţi decretau „obiectivitatea", dar în spatele acestei false obiectivităţi se ascundeau tulburarea şi îndoiala faţă de tot ceea ce se numeşte „principiu", lege fundamentală.

Komives îşi sprijini bărbia în palmă, privind cunoscutul oraş străin; metropola păcătoasă, oraşul debusolat şi ahtiat, gâfâind astmatic după bani, bucurie de viaţă, putere, care comunica prin capilaritatea gândirii, a modei si a ştiinţei, a comerţului, a banului cu Occidentul, cu lumea exterioară, de la care închiriase noi forme pe care le digerase de bine, de rău, umblând încă oarecum în zdrenţe, dar după ultima modă europeană; privea oraşul simţindu-se înstrăinat de el. Oraşul, care i se părea diform de mare, de un gust agitat şi necunoscut; şi în fiecare dimineaţă, când trecea podul către locul de muncă unde era nevoit să dea sentinţe referitoare la frământările, năzuinţele şi păcatele oraşului, simţea aceeaşi nedumerire subiectivă ca pe vremuri, în studenţie, când cobora în gara centrală din acceleratul care îl aducea din orăşelul provincial, locul lui de baştină, când avea senzaţia – care a persistat încă multă vreme – că nu înţelege cu totul dialectul oamenilor din capitală. Ce-i drept, el vorbea şi acum în idiomul moştenit de acasă, din nord; şi zâmbi.

Apoi se întoarse încet către vitrina istorică înşirată de-a lungul malului drept, privind-o ca pe o vedere cunoscută, simţindu-se puţin uşurat, ca unul ajuns, în sfârşit, acasă. Vitrina malului drept reprezenta trecutul istoric – adică obiecte de cult, ruine cultice bine conservate sub cupola cristalină a soarelui strălucitor de toamnă. Privi îndelung,

de-a dreptul emoționat, imaginea oferită de dealul Buda, orgia de culori tomnatice a grădinii din jurul cetății, coroanele plecate ale castanilor de pe malul fluviului, clădirile istorice, care păstrau şi exprimau pentru el, pentru Komives, ceva mult mai valoros decât nişte amintiri sau o tradiție, exprimau o sinceră intimitate familiară, care îi producea o bucurie posesivă când privea noblețea ruinelor bisericii de încoronare, înconjurată de schele, clădirile instituțiilor construite după modelul cetății, această expoziție a gândirii istorice dăltuite din piatră şi calcane, iar la umbra lor, vechile cartiere liniştite şi retrase ale oraşului, ale căror nume mai păstrau denumirile vechilor meserii ale locuitorilor; se simțea strâns legat de toate acestea, în străfundurile sufletului său. Nu credea că gândirea istorică – al cărei exponent un pic cam strident şi semeț era această cetate – apusese. Dacă, în aceste vremuri, toată lumea ar fî rămas la locul ei – aşa cum şi el, judecătorul, o făcea – şi şi-ar fi văzut de treabă, poate că ar fi fost salvată familia căreia îi aparținea, pentru care şi depusese jurământul de credință, acea mare, mare familie! Privi cu ochii lui miopi în stânga şi în dreapta.

Da, cuvintele-cheie – „să rămânem la locurile noastre" şi „să ne facem datoria" – erau pline, după părerea lui, de un conținut simplu, concret şi câtuşi de puțin emfatic. Convingerea că aparține unei mari familii era profundă şi simplă. Ce însemna, practic, această „datorie", fără niciun strop de emfază, această „datorie" cotidiană? Să te ataşezi de tot ce există, de tradiția pioasă, de simplitatea modestă a formelor de viață, de convieţuirea corectă, să te ataşezi de ce este vizibil şi demonstrat, de memoria comună, a realității, a sentimentelor, a voinței şi a amintirii, să renegi orice îndoială şi orice deconstrucție sau orice tendință de dezagregare şi de vanitate individuală sau de iresponsabilitate instinctivă. Pentru el, termenii de

„umilință” şi „renunțare” îşi aveau încă sensul străvechi; cu o forță mai puternică şi mai nemijlocită decât poruncile religioase. Fiindcă în adâncuri, în conştiința familiei, în conştiința noii generații, dospea deja ceva; un fel de nemulțumire care îşi căuta termenii de exprimare, termenii prin care să se poată manifesta; membrii mai tineri ai familiei se întâlneau la buza prăpastiei extremelor politice, având în comun doar convingerile potrivit cărora generația cu încheieturile ruginite, pe cale să apună, nu mai este în stare să le facă față şi să le anihileze cu eterna ei bunăvoință. În străfundurile sufletelor, tinerii de la etajele superioare ale locuințelor burgheze se pregăteau de ceva!

Komives simțea această pregătire cu toată intuiția lui, la fel cum simțea şi că nu mai aparține generației lor.

3

Komives Kristóf se născuse la cumpănă, la cumpăna dintre două lumi; uneori credea că, de fapt, se întâmplase într-o clipă istorică dureros de monstruoasă, când burghezii se simțeau încă în siguranță, bucurându-se îmbelşugați de posesiunile familiale, înăuntrul hotarelor naturale ale unei țări mari, care îmbrățişa neciuntită clase sociale şi tot felul de ființe şi doar sclipirile fantomatice ale unor mişcări subterane, zumzetele incerte ale unor mişcări tectonice îndepărtate îi atenționau pe beneficiarii acestei păci idilice cu privire la pericolele tot mai apropiate. Dar cine avea vreme să le asculte? Viata strălucea ademenitoare, în straie duminicale potrivit de pestrițe. Se născuse la cumpăna ultimului deceniu de pace, într-o familie de mici nobili înstăriți – mama lui se trăgea din neamul țipțerilor şi poate că de aici moştenise un anumit grad de moliciune, un sentiment de neîmplinire, de sensibilitate față de tot ce este „invizibil” sau „imperceptibil”; dar, din fericire, această

tendință era amestecată în caracterul său cu rigiditatea păgână, morocănoasă a tatălui său. Komives Gábor se trăgea dintr-o veche familie de judecători.

Bunicul, Komives Kristóf, fusese membru al completului de şapte judecători al țării; calitatea de judecător se moştenea din tată-n fiu cu o ritmicitate firească, nu doar pentru că bunicul fusese de asemenea judecător, sau fiindcă străbunicul fusese procator[3] şi administratorul şi, mai târziu, consilierul proprietăților regale; bineînțeles că era vorba despre alte înclinații, mai profunde, mai tainice, care i-au îndreptat către domeniul „dreptului", către împărțirea dreptății. Fuseseră judecători din tată-n fiu, îşi puseseră întreaga viață în slujba literei legii, familia era plină de procatori, de consilieri la Curtea de Apel, care foloseau înfloriturile latine şi gândeau în termeni juridici, pentru care instituția era mai degrabă o onoare decât o modalitate de a-şi câştiga pâinea şi care erau instalați, bogați fiind, în jilțul de onoare, pe care îl părăseau săraci. Erau o familie de jurişti, asemenea multor altor familii de mici nobili intelectuali maghiari; s-ar fi zis că descendenții aveau legături de sânge cu tot ce avea ceva în comun cu legislația şi cu dreptul; iar cultura lor de orientare latină a influențat şi gândirea multora dintre generațiile următoare.

Desigur că şi Komives Kristóf, fiul vestitului preşedinte al Curții de Apel de la sfârşitul secolului trecut, fusese educat în acel spirit de exigență spirituală umanistă, care devenise tradițional în familia lor. Tatăl lui se însurase de două ori; Kristóf era rodul celei de a doua căsătorii, cu tânăra fiică a unui medic din Késmárk[4], pe vremea când

---

[3] Avocat (în limba maghiară *prókátor*).

[4] Azi Kežmarok, oraş din estul Slovaciei, în regiunea istorică Zips, pe râul Poprad. (N. trad.)

bătrânul era deja trecut de cincizeci de ani, la culmea carierei şi a faimei sale. Această a doua căsătorie – survenită, după toate aparenţele, din atracţie şi sentimente – avusese un deznodământ nefericit, sau cel puţin „neobişnuit”, cu o tulburătoare ignorare a regulilor şi a tradiţiei, batjocorind toate legile familiale; cea de a doua soţie, după opt ani de căsnicie, când primul născut nu împlinise încă şase ani, a părăsit pur şi simplu domiciliul, pentru ca apoi să se mărite cu unul dintre inginerii şefi municipali, iar Kristóf nu a fost niciodată în stare să înţeleagă acest „mister”, acest act de revoltă arbitrară, care l-a pus la pat pe tatăl lui. Probabil că revolta femeii l-a atins în punctul central al echilibrului său, cel în care se ancorează omul ca să se poată manifesta pe de-a-ntregul, în toată unicitatea lui. Se vede că nici mama lui nu a suportat criza despărţirii, poate că s-a hotărât prea târziu să facă acest pas şi avea forţele vitale slăbite, conştientizând prea târziu chinurile acelei căsătorii, aşa că încă dinainte să se fi încălzit în atmosfera noii căsnicii, a murit de febră puerperală. Kristóf nu şi-a cunoscut niciodată fratele mai mic, un băiat bolnăvicios; copilul a dispărut din oraş, odată cu tatăl lui, inginerul municipal – acest misterios străin fusese, după cum a aflat Kristóf mai târziu, orice, numai un tip „fermecător” nu; era un molatic şi un sfios pe care doar avântul disperat al femeii îl atrăsese în această aventură socială; băiatul a murit în timpul războiului, nu tocmai pe front, deci nu a avut parte de o „moarte eroică”, ci pur şi simplu într-unui dintre birourile cazărmii unde făcea de gardă, pus la pământ de pneumonie în câteva săptămâni.

După această a doua căsnicie nefericită, Komives Gábor şi-a trăit tot restul zilelor în singurătate; fusese avansat în capitală şi, în aceste două decenii de singurătate, s-a desăvârşit ca prestanţă şi ca pildă demnă de urmat. Nu a urcat atât de mult în ierarhia instituţională ca alţi confraţi

ai lui, mai vanitoşi sau mai norocoşi decât el – a rămas până la moarte preşedintele Curții de Apel –, dar, atât ca judecător la tribunal, cât şi, mai apoi, ca preşedinte la Curtea de Apel, era considerat printre cei dintâi de către opinia publică, numele fiindu-i rostit şi de publicul larg cu venerația care i se cuvine „marelui judecător”, cel care îi cunoaşte pe oameni până în rărunchi; era considerat întruchiparea literei Legii – unul care, în infailibilitatea lui şi, da, în imparțialitatea lui rigidă, are un efect pe cât de liniştitor, pe atât de neînduplecat asupra societății care îşi caută dreptatea. Aşa i se dusese vestea. Tinerilor judecători le plăcea să şi-l aleagă drept model, imitându-i vorbirea înceată, neutră şi totuşi personală; Komives Gábor era în stare să facă disciplină dintr-un singur gest şi dintr-o singură încruntare, dintr-o simplă aplecare a capului sau ridicând din sprânceană cu o surprindere rece, ştia să stăpânească o sală de judecată cu spiritele încinse, nu discuta niciodată în contradictoriu cu avocații, cu inculpații sau cu martorii; odată cu fenomenul care era el însuşi, intra în sala de judecată şi ceva imposibil de contestat, ceva ce aparținea sferelor înalte, de neatins ale societății, de sub ale cărei influențe nu scăpa nimeni şi, într-o vreme, în lumea ermetică ce înflorea pe terenul mănos care era „lumea dreptului”, era amintit ca marele maestru, magistrul „întemeietor de şcoală”. Bineînțeles că lui Komives Gábor nu îi trecuse niciodată prin minte să „pună bazele unei şcoli” – o asemenea pornire, o asemenea influență în cadrul unei vocații nu funcționează cu o forță penetrantă decât dacă este inconştientă. Stătea la pupitrul de judecător ca un senior care împarte, cu spiritul liber, dreptatea; poate doar strămoşii săi păgâni mai împărțiseră dreptatea cu atâta siguranță seniorială, cu superioritatea unor capi de familie în rândurile sclavilor, sau strămoşii lui din mica nobilime, pe ale căror urme se întorsese în timp până la perioada

dinastiei Anjou şi al căror drept juridic dinastic s-a putut observa în gesturile urmaşului de mult mai târziu. Puțini ştiau că acest om de o superioritate înălțătoare, cântărit la vorbă, care trona impasibil deasupra oricăror porniri instinctuale omeneşti, pe dinăuntru era, deja de un deceniu, o ruină, mai nenorocit decât un infirm: era plin de răni şi îndoieli tăinuite cu o forță supraumană. Kristóf nu a cunoscut decât târziu năruirea interioară a tatălui său.

Pur şi simplu, o iubise pe femeia aceea, pe a doua lui soție; pe prima, care îi dăruise o fată, o putuse înmormânta fără nicio tulburare deosebită. Dar pierderea celei de a doua l-a durut.

Nu l-a durut pentru că l-a părăsit „neregulamentar”, încălcând toate legile familiei Komives, răzvrătindu-se împotriva tuturor cutumelor bunului-simț; dar bineînțeles că cicatricele părăsirii au rămas, lovitura a fost greu digerată de sufletul vanitos, deşi durerea nu şi-a extras seva otrăvitoare numai din vanitate. Suferea pentru că îl părăsise, suferea pentru că o iubea. Oare ce se întâmplase între ei? Kristóf nu a aflat niciodată. După moartea tatălui său a găsit, într-unul dintre nenumăratele sertare ale biroului său, un teanc de acte legat cu o banderolă neagră; scrisori de pe vremea logodnei tatălui cu a doua soție, o mulțime de scrisori pe un ton reținut şi decent, de o intimitate sfioasă, şi o mulțime de notițe mărunte, cartea de bucate a mamei, rețete scrise de mână, chitanțe mărunte, bilețele cu mesaje scrise cu creionul, la repezeală, care probabil că aveau legătură cu ea sau îi trezeau tot felul de amintiri, de pildă, chitanțe de la tot felul de hoteluri, cum ar fi dintr-o stațiune balneară din Cehia, din prima perioadă a căsniciei lor – tatăl lui le adunase şi le rânduise pe toate cu grijă. Asta fusese toată viața lui, cu bunele şi cu relele pe care i le oferise. Kristóf a citit o vreme, nelinişstit, acele scrisori inocente, s-a gândit chiar, cu un fel de falsă politețe,

să arunce în foc toate acele amintiri aşternute pe hârtie, documentele grăitoare ale acelei tragedii niciodată limpezite, dar era taina celor doi oameni cărora le datora viaţa; aşa că poate avea dreptul să le afle secretul. De altfel, scrisorile nu dezvăluiau nimic. Erau concepute într-un stil prudent şi decent, aşa cum îşi scriu doi necunoscuţi, un bărbat şi o femeie, păşind cu grijă, sfios, oameni care nu se cunosc unul pe celălalt, care se tem de fiecare cuvânt, simţind în profunzime pudoarea vorbelor. Una dintre scrisorile mamei, datată chiar înainte de căsătorie, se termina aşa: „Voi face tot posibilul ca să poţi avea încredere în mine."

Kristóf a pus scrisorile în sertar si nu s-a mai atins niciodată de această colecţie de intimităţi, dar acele cuvinte i-au răsunat încă multă vreme în urechi, ca un ţipăt deznădăjduit.

Nu scrie aşa decât cineva care se teme că va fi nevoit să accepte încrederea cuiva. Iar apoi s-a gândit la tatăl său, care îşi păstrase taina până în ultima clipă. A înţeles că tatăl său o iubise pe femeia aceea atât de mult, încât i-ar fi iertat orice: şi fuga, şi infidelitatea – cuvinte fără sens dacă omul iubeşte pe cineva, se gândea el străbătut de un uşor fior.

Copiii au fost educaţi în instituţii. În vacanţe şi de sărbători se adunau în casa părintească din toate cele patru zări. Dar acea aşa-zisă casă părintească nu mai era una ca atare, ci o locuinţă închiriată, la etajul al treilea al unei case de raport din capitală.

Tatăl lui vânduse casa veche din partea de nord a ţării când se mutase la centru. Femeia care conducea menajul judecătorului apropiat de senectute era o rudă îndepărtată, acel gen de rudă săracă, trăind retrasă la umbra membrilor de vază ai familiei, care nici faţă de copii nu îndrăzneşte să ridice vocea, în chip de înlocuitoare a mamei. Mezinul, fratele mai mic al lui Kristóf, învăţa la şcoala de cadeţi, de educaţia Emmei, a surorii, se ocupau călugăriţele Ordinului

Sfânta Elisabeta, iar el rămăsese alături de tatăl său, învățând într-un institut teologic aflat la o jumătate de oră de capitală. Zilele de sărbătoare se desfăşurau întotdeauna într-o atmosferă tensionată, de parcă ar fi uitat ceva – să se prezinte sau vreo discuție deosebit de importantă, acea discuție esențială în urma căreia totul s-ar fi limpezit şi ar fi devenit mai uşor de suportat, s-ar fi cunoscut unii pe ceilalți, n-ar mai fi existat taine şi, chiar dacă nu ar fi căzut unii în brațele celorlalți, cel puțin ar fi descoperit acel ton de bază care să dizolve înstrăinarea dintre membrii familiei. Dar desigur că această discuție nu a avut loc niciodată; Kristóf a sperat multă vreme că odată şi odată cineva o va începe – poate fratele mai mic, căruia nici educația militară nu îi putuse înăbuşi un fel de sete maternă, dorul profund de familie şi care, în copilărie, dintre toți trei, suferise cel mai mult din pricina singurătății, în timp ce sora lor era încântător de calmă, de nepretențioasă şi de pasivă, mereu de parcă tocmai s-ar fi trezit din somn, fără să aştepte nimic deosebit de la ziua de mâine –, pentru ca apoi să îşi dea repede seama că, de fapt, asemenea „discuții" nici nu există, că situațiile de criză din familie nu se pot rezolva prin cuvinte, pentru că sunt dense şi concentrate ca masivele stâncoase din timpuri imemoriale, relațiile dintre membrii familiei sunt imposibil de schimbat, doar cutremurele sau alte cataclisme naturale ar putea să le transforme sau să le schimbe compoziția. Dar la fel cum aceste discuții, la care Kristóf spera în taină încă din copilărie, nu existau aşa cum şi le-ar fi dorit Kristóf, nu existau nici cataclisme care să măture şi să fărâmițeze toate elementele vitale înscorțoşate şi rigide; poate moartea tatălui lor ar fi putut fi unul dintre acele cataclisme, dar această moarte nu a mai putut dizolva ceea ce în relația dintre frați se dovedise a purta pecetea eternității.

Vacanțele şi zilele de sărbătoare, pe care frații şi le petreceau la tatăl lor, erau pline de asemenea aşteptări înfrigurate, între prânz şi cină Kristóf nu contenea să se foiască, de parcă ar fi ştiut cu siguranță că în orice clipă va începe cineva să vorbească, tatăl sau băiatul cel mic. Apoi se priveau, lăsau tacâmurile din mână şi atunci chiar că urma „să se întâmple ceva". Dar nu se întâmpla nimic. Tatăl devenea de la an la an tot mai sever la masă sau cu ocazia scurtelor vizite, când se ducea la institutele şcolare – era tot mai „tata", fără putință de tăgadă, era precis, interogativ şi cu riposta tăioasă, dar aşa, ca medicul, sau... da, ca un judecător la interogatoriu. Ceva se rupsese în sufletul lui, iar cel rănit nu mai era decât o platoşă de apărare, precisă şi intangibilă. Multă vreme, Kristóf nu a simțit în această atitudine decât o rigiditate imposibil de înduplecat; dar, când a aflat că în spatele acestui paravan se ascunde un morman de resturi, de ruine rămase de pe urma unei catastrofe, pe care le ducea cu el de zeci de ani, singuratic, asemenea lui Iov pe mormanul de gunoi, fără să se plângă, fără să se îngrijească nimeni de el, fără nicio speranță, atunci s-a simțit cuprins de o remuşcare profundă.

Ei, copiii, îl părăsiseră cu o inconştiență neînduplecată – sau poate că nu cu totală inconştiență – pe tatăl lor, lăsându-l pradă propriilor frământări. Aceste „frământări" erau arogante şi orgolioase, Kristóf crezuse multă vreme că se datorau toate „bărbăției" tatălui său. El era de părere că bărbăția nu înseamnă să ne dăm duhul pentru o cauză pe care nu o mai putem îndura, ci soluția – dacă mai exista vreo soluție – consta în negociere şi în „a trage concluziile", adică în a ne umili, arătându-ne rănile. I se părea că negocierea e mult mai bărbătească, chiar dacă un club invizibil, pe baza unor reguli nescrise, ar fi avut altă părere. Dar când şi-a dat seama de toate acestea era prea târziu –

tatăl lui baricadase deja toate drumurile care duceau spre el.

A murit la trei ani după război, de o boală stânjenitoare, după o lungă suferință, suportată cu o demnitate supraomenească.

Sufletul lui infectat şi-a dat trupului consimțământul referitor la efemeritate, de parcă ar fi spus: „Acum e voie, în fine e voie.” Ciopârțirea țării şi interludiul comunist i-au dat lovitura de grație sufletului făcut țăndări. Timpul l-a rănit tocmai atunci când sufletul nu mai avea nicio apărare; şi-a mai cărat o vreme rănile personale, dar cele de familie şi de țară i-au fost fatale. De aceste răni au murit mulți din generația lui şi, mai mult ca sigur, nu chiar cei mai pricăjiți. Pentru tatăl lui, „patria” era o noțiune generalizantă irevocabilă, precum familia, a cărei soartă, în cadrul sistemului ierarhic familial, presupunea o maximă responsabilitate din partea membrilor ei de rang mai înalt. A suportat din plin, trup şi suflet, toate loviturile sorții, de parcă i-ar fi fost ciuntită vreuna dintre rudele apropiate, de parcă mârşăvia care rănise întreaga țară ar fi fost îndreptată împotriva unuia dintre cei mai apropiați membri ai familiei.

Agonia lui a fost totodată şi o reglare de conturi, o răfuială finală, ca pentru unul care se simte responsabil față de toate cele întâmplate, iar acum îşi achită datoria după cum poate. Era conştient că el, personal, ca tată, alături de toți ceilalți tați ai țării, picase examenul, chiar dacă nimeni nu le ceruse niciodată socoteală pentru eşecul lor, chiar dacă nici copiii nu înțeleseseră încă greutatea acestui eşec.

Picase chiar dacă, fie şi în mod artificial şi cu un preț înfiorător, acest decont final ar mai fi putut fi amânat. A rămas culcat, luni în şir, pe patul de moarte; nu şi-a pierdut răbdarea până în ultima săptămână, şi atunci s-a ridicat cu greu în capul oaselor şi, cu câteva ore înainte de clipa finală, s-a târât cum a putut până la masa lui de scris, de unde a

scos un pistol cu butoiaş, de tip vechi, cu care a vrut să îşi pună capăt zilelor. A căzut paralizat, cu pistolul în mână, şi a rămas nemişcat în camera lui de lucru, sub portretele familiale; aşa l-au găsit, paralizat şi fără cunoştinţă. Peste câteva ore a început agonia. Pistolul cu care tatăl lui voise să îşi grăbească sfârşitul, dar întârziase cu lovitura de graţie pe care voia să şi-o dea singur, şi câteva portrete de familie – doar atât a păstrat mai târziu pentru sine Kristóf din ce moştenise de la tatăl său.

Printre portrete, a dat şi peste o fotografie color cu mâna mamei sale, ţinându-l în braţe pe el, pe când avea doar un an; ea purta o bluză neagră, iar pe piept avea o broşă cu camee şi privea din fotografie cu o expresie întrebătoare şi plină de neîncredere, de parcă ar fi spus: „Iată că am dreptate, îndrăzneşte cineva să mă contrazică?” Fotografia fusese făcută la începutul căsniciei.

Kristóf a pus-o pe perete, în camera lui de lucru, chiar în faţa fotografiei tatălui său.

4

Fusese educat într-un seminar teologic căruia îi păstra amintiri frumoase. Komives era un om profund credincios, cu acea religiozitate care nu este rodul educaţiei. Tatăl lor respecta în felul său preceptele credinţei, de marile sărbători îşi făcea apariţia la biserică, în fiecare an, de Paşti, se împărtăşea, dar Kristóf nu ştia dacă se şi spovedeşte cu regularitate, nu l-a surprins niciodată în timpul unor ritualuri religioase facultative, tatăl nu le-a vorbit niciodată copiilor despre ardoarea credinţei, nu s-a interesat în niciun fel de conturul pe care îl primea această latură complicată şi intimă a dezvoltării lor sufleteşti, în ultima după-amiază a anului, se ducea întotdeauna cu copiii la biserica din centru. Se aşezau într-una dintre ultimele strane ale

bisericii întunecoase, la ora aceea ticsită cu oameni care, de altfel, nu puneau cu anii piciorul în lăcaşul Domnului, dar în ziua aceea, teama şi mustrările de conştiinţă care îşi fac bilanţul speranţelor şi disperării îi îmboldeau să vină la Necunoscutul Care îi ascultă, dar nu le răspunde, Care ia la cunoştinţă totul, mereu într-o totală tăcere – aceşti oameni, împinşi de asemenea sentimente, cuprinşi de un fel de panică festivă, stăteau şi uneori îngenuncheau în stranele din jurul lor, iar Kristóf simţea că şi tatăl lui face parte din tagma acelor credincioşi de ocazie, în biserica aceea. Se duceau în fiecare an, îmbrăcaţi de sărbătoare, în biserica jilavă şi rece, stăteau tăcuţi în strană, după o ordine strictă, cu Emma în dreapta tatălui, apoi urma Kristóf, iar ultimul era Károly, în uniforma de paradă, cu sabia scurtă la şold. Kristóf se temea de acea „ultimă după-amiază” – aşa numea el, în taină, acea vizită neobişnuită la biserică. Se temea şi îi era milă de tatăl său.

Fiecare familie, fiecare individ îşi are propriul calendar religios, când se închină la ceva imposibil de înţeles: comemorarea unor persoane dispărute, posturi alese la întâmplare – astfel de sărbători intime. Tatăl lui alesese tocmai ultima zi a anului pentru această meditaţie demonstrativă. Stăteau tăcuţi alături de el, fără să înţeleagă ce vrea. De obicei, oamenii mergeau la biserică duminica, de marile sărbători, uneori şi în timpul săptămânii, dacă le murise cineva sau dacă aşa cereau poruncile credinţei. Dar în această practică spirituală îndârjită, de sfârşit de an, a tatălui său era ceva înspăimântător şi inexplicabil.

De fiecare dată se pregăteau pentru ea ca pentru o procesiune mortuară stânjenitoare, ca pentru o înmormântare. Prânzul era întotdeauna festiv şi tăcut. Tatăl îşi îmbrăca încă de dimineaţă redingota neagră. În biserică, pleca faţa în palme, cu braţele sprijinite pe genunchi, nu îşi făcea cruce, nu citea din cartea de rugăciuni. Stăteau aşa

câte o oră şi jumătate, până ce începeau să tremure de frig. După slujbă, tatăl îi ducea în centru, se opreau în faţa vitrinelor, îi întreba ce îşi doresc şi, în ziua aceea, le îndeplinea toate dorinţele; e adevărat că, venind de la biserică, după seriozitatea îngândurată de acolo, nimeni nu îndrăznea să îşi „dorească" ceva – chiar dacă fraţii nu vorbiseră niciodată între ei despre asta, menajau toţi trei generozitatea ocazională a tatălui lor, dorindu-şi numai lucruri „folositoare": mănuşi sau rechizite şcolare, care nici unuia nu îi aduceau vreo bucurie, dar pe care tatăl le cumpăra îndată, cu bunăvoinţă sărbătorească. Nu vorbiseră despre asta, dar îşi dădeau seama şi fără cuvinte că, în asemenea zile, tatăl lor voia să îşi ispăşească păcatele – dar de ce? Faţă de cine păcătuise? În orice caz, aşa numea Kristóf acele mărinimii de sfârşit de an – nu erau deschişi unii faţă de ceilalţi, dar tăcerea lor îi trăda.

Probabil că tatăl ar fi fost neplăcut surprins dacă vreunul dintre ei şi-ar fi dorit în acea după-amiază vreun cadou „fără rost" – de pildă, vreo jucărie, vreo podoabă sau nişte dulciuri –, nu, aşa ceva nici nu le trecea prin cap. Pe timpul acelor plimbări de sfârşit de an, Károly, băiatul cel mic, scâncea ruşinat, dar nu voia să îşi dea în vileag dorinţele, de aceea considera că e mai bine să nu spună nimic. Creionul sau compasul pe care tatăl i le cumpăra cu acea generozitate demonstrativă le strângea în mână tăcut, ca apoi, odată ajuns acasă, obiectele să poposească în fundul vreunui sertar, fără să se mai atingă vreodată de ele.

Kristóf observase deja de mult că, dintre toţi trei, Károly suporta cel mai greu educaţia „constructivă" a tatălui lor; în timpul vacanţelor, băieţelul era totdeauna trist, tăcut şi fără poftă de mâncare, iar Kristóf, fratele mai mare, se purta cu el ocrotitor şi adeseori îl observa plângând pe întuneric.

El, fratele cel mare, se simţea bine la institut şi nu îşi dorea să se întoarcă acasă. Mulţi dintre cei de la internatul

lor erau ca el, considerau vacanțele niște obligații apăsătoare, se duceau posomorâți la familiile lor de Crăciun sau în vacanțe, grăbindu-se să se întoarcă înainte de vreme la şcoală, cu o bucurie zglobie, nerăbdători parcă să se odihnească după osteneala sărbătorilor de acasă, să îşi încalțe papucii şi să se aşeze comod în tihna acelei familii mai mari, mai străine şi totuşi mai intime de la internat, alături de colegii şi de pedagogii lor. Nu era singurul care îşi găsise în acel internat căminul familial; dacă nu chiar căldura familiei, atunci un fel de căldurică generală, în cadrul căreia nu năduşeai, dar nici nu tremurai de frig. Pentru că mulți dintre băieți se întorceau după sărbătorile de acasă tremurând de frig şi treceau săptămâni întregi până se linişteau, până îşi recâştigau siguranța rolurilor, până se asigurau că aparțin unui loc, că sunt membrii unei mici comunități în care caracterele şi înzestrările lor le asigurau un oarecare rang uman. Săptămâni la rând se mai simțeau la ei atmosfera familiei, emoțiile întoarcerii acasă, nesiguranța care îi năpădise acolo, temerile şi geloziile de acasă. Majoritatea proveneau din asemenea familii eşuate, reci. Mai mult ca sigur că existau printre ei şi vlăstare provenite din altfel de familii, printre „externi" erau băieți senini şi nespus de fericiți, din care emana „adevărata" căldură familială, acea căldură de cloşcă, de puf, atmosfera intimității. Kristóf era atras într-un mod aparte de băieții la care simțea această căldură, dar nu a aflat niciodată de la ei care e diferența dintre o familie „adevărată" şi una diferită, cum era şi a lui. Ce-i drept, la ei lipsea mama, dar multora dintre cei de la internat le trăiau încă ambii părinți, şi totuşi îşi dăduseră copiii la institut, din considerente sociale sau educaționale; mulți asemenea colegi, cu mame şi tați în viață, se simțeau la fel de dezrădăcinați precum Kristóf, toți tânjeau la fel de mult după intimitatea acestui înlocuitor al familiei şi căutau cu aceeaşi ardoare apropierea acelor

„externi”, în care simțeau ceva din atmosfera de acasă, din parfumul caracteristic unei familii. Mai târziu, când Kristóf însuşi şi-a făcut o familie, îşi amintea fără reproş, fără răni sufleteşti şi fără resentimente anii copilăriei, anii petrecuți în internatul seminarului. Simțea că, prin binecuvântarea unui noroc omenesc ieşit din comun – fără mamă, fără ocrotirea familială –, reuşise să rămână în picioare. Pentru acest echilibru sufletesc trebuia să îi fie recunoscător lui Pater Norbert.

De la Pater Norbert primise ceea ce nicio mamă, nicio familie, nici măcar frații nu fuseseră mereu în stare să îi ofere: îl aşezase, cu gesturile imperceptibile ale unui geniu pedagogic, sub oblăduirea comunității umane. Ceea ce nu însemna mai mult decât că omul aparținea de ceva.

Mai târziu, Komives Kristóf s-a întrebat adeseori dacă el va fi în stare să le dea propriilor copii un asemenea refugiu, dacă va putea să le ofere, în cadrul familiei, un asemenea acoperământ.

Nu punea prea mare preț pe principiile moderne de educație.

Pe parcursul anilor cunoscuse o mulțime de oameni, fiecare cu destinul lui, care îşi păstraseră echilibrul, care rezistaseră, fără ca mulți dintre ei să fi provenit din familii cu condiții deosebit de norocoase, ci din medii sărace sau din familii suprapopulate, în care banii, geloziile, pasiunile îşi desăvârşiseră munca distructivă din sufletele membrilor fără să fi rontăit de tot, precum cariile, structura de rezistență a familiei – oare de ce? Din ce îşi trage seva un asemenea suflet? Era la modă educația psihologică, burghezii îşi ocroteau copiii de parcă s-ar fi aflat sub observația unor psihiatri, îi îndopau cu vitamine sufleteşti – noua metodă educațională le interzicea părinților să îi pedepsească, să recurgă la interdicții severe, nefiind permise decât explicațiile, acceptările şi munca de lămurire. Komives

se considera un tată conştiincios, chiar dacă nu respecta noile îngrădiri ale principiilor educaţionale moderne. Observase că doar „întregul” era esenţial – atmosfera familiei, faptul că era „adevărată”; iar dacă această comuniune interioară exista, dacă părinţii şi copiii ţineau familia unită, părinţii nu aveau decât să se certe, copiii puteau fi chiar şi pedepsiţi, puteau primi chiar şi câteva scatoalce din stânga şi din dreapta, tatăl putea fi morocănos sau zgârcit, şi totuşi familia, în întregul ei, rămânea neştirbită, iar copiii nu aveau să fie traumatizaţi, nu aveau să se aleagă cu răni sufleteşti din cauza câte unei palme părinteşti. Părinţii, în relaţia lor, puteau fi pasional de tandri sau pasional de violenţi, puteau să se certe sau să se plimbe – toate acestea ţineau de familie, de naştere sau de moarte, ca baia generală sau pregătirea murăturilor pentru iarnă, toate acestea nu îşi aveau rostul decât împreună, iar copilul se simţea acasă chiar şi lângă un tată „sever”. El credea că această formă de familiaritate determină sentimentul de bază al unui tânăr.

Această sinceritate, această unitate, această pendulare între bine şi rău, această familiaritate nu valora nimic dacă nu era profund naturală şi dezinteresată. Dar cine putea să caracterizeze, în profunzimea ei, o familie?

În casa lor era linişte şi pace, Komives Kristóf îşi dădea silinţa ca acasă să fie sincer, apropiindu-se fără prefăcătorie de soţie şi de copii..., dar tocmai acest sentiment de bază, care formează într-o familie caracterul copiilor, nu poate fi abordat raţional, nu poate fi determinat în mod conştient. Era convins, ca în faţa unor dovezi din partea poliţiei, că acasă, deşi nu era totul „în cea mai perfectă ordine”, era linişte şi pe de-a-ntregul aşa cum trebuia să fie.

Pater Norbert îl primise cu drag şi îi mai dăduse lui Kristóf şi ceva ce nu primise în copilărie – un fel de lapte praf în locul laptelui de mamă; tratamentul îi fusese de

folos, iar Kristóf primise noi puteri. Acest călugăr avea în jur de cincizeci de ani când fiul vestitului judecător a ajuns pe mâinile lui; „educa personal” fiecare copil în parte, cerceta cu migală condițiile de familie ale fiecăruia, ştia şi despre Kristóf totul: aflase că era pe jumătate orfan, ca o sechelă în urma unui accident, l-a cunoscut şi pe tatăl lui şi, după câteva discuții precaute şi politicoase, dar nu tocmai superficiale, a ajuns să ştie mai mult despre traumele sufleteşti ale lui Komives Gábor decât îsi mărturisise vreodată lui însuşi acest mândru judecător. Şi l-a apropiat pe Kristóf cu o duioşie fără seamăn; el era spiritus rector-ul seminarului, conducătorul spiritual şi moral al întregului institut şi a avut întotdeauna o grijă deosebită să nu îi copleşească pe unii cu prea multă afecțiune. Pater Norbert nu avea slăbiciuni pentru nimeni. Dar, în mod firesc, s-a format în jurul lui, dintre cei aleşi, o gardă protectoare care s-a separat de restul seminariştilor, încercările de a împiedica asemenea separări nu pot avea rezultate în nicio comunitate şi, în ciuda tuturor precauțiilor, a circumspecțiilor, sentimentele străpung formele traiului în comun şi, într-o bună zi, oile albe se despart de cele negre din turmă, iar păstorul constată neputincios că cele albe îi sunt mai apropiate sufleteşte decât cele negre. Pater Norbert îl îndrăgea pe Kristóf. Nu voia să se situeze între tată şi fiu, nu voia să se „substituie familiei”; îşi revărsa asupra lui, în felul său modest şi omenesc de a fi, tot dragul pe care i-l purta, ştia să îi fie amic, păstrându-şi totodată autoritatea. La cincizeci de ani, vârsta crizei prin care trec toți bărbații, s-a îmbolnăvit, şi aşa Kristóf a rămas din nou singur.

Dar acei trei ani în care trăise sub mâna lui ocrotitoare fuseseră o perioadă suficient de îndelungată cât să îi împlinească sufletul de copil, ca un fel de încărcător de forțe cu un curent ascuns. Kristóf a mai trăit nişte ani buni din forța adunată în acel răstimp.

Niciodată nu l-a „înțeles pe de-a-ntregul” pe Pater: de bună seamă că în sufletul lui se ascundea ceva ce Kristóf nu înțelegea, un fel de putere, o înşiruire aparte de calități, a căror „taină”, dacă exista vreuna, nu putea fi desluşită. Cu cât înainta în vârstă, cu atât mai puțin înțelegea Kristóf „taina” lui Pater Norbert: zâmbetul, echilibrul lui şi cum se putea bucura el de viață, chiar şi fără un motiv anume... Nu avea familie, trăia în sărăcie, respecta prescripțiile ascetice ale ordinului monahal, era mai sărac – mai bine zis mai puțin înavuțit – decât toți sărmanii pe care îi cunoscuse Kristóf vreodată: câteva piese de îmbrăcăminte şi câteva cărți, din asta se compunea toată averea lui. Nu umbla în societate, nu accepta roluri de misionar militant, trăia în cercul său restrâns, exercitându-şi influența în linişte, într-un total anonimat şi fără să atragă atenția nimănui. Dar cei care ajungeau în proximitatea lui observau că omul acela trăieşte. Nu suferea din cauza practicilor şi restricțiilor pe care şi le asumase singur. Ştia să zâmbească, ba mai mult, lui Pater Norbert îi plăcea să zâmbească. Nu îşi bătea capul prea tare cu trupul lui firav, nu se lăsa doborât de bolile care îl atacau cu perfidie sau de cele trecătoare, iar când, la cincizeci de ani, pe vremea marii crize, au început să îl chinuiască primele simptome ale bolii de inimă, a mai trăit câțiva ani, fără să scoată o vorbă, fără asistență medicală, iar despre boala lui nu au aflat nici ceilalți membri ai ordinului, nici discipolii lui dragi. Ducea un trai cumpătat, nu se lăsa pradă patimilor trupeşti, nu fuma, nu consuma băuturi alcoolice, dormea puțin şi lucra foarte mult.

Dar în cazul lui, munca nu era un „program”, ca la nevroticii sfioşi care, în fața debandadei interne, se refugiază, cu orar, în muncă. La el, „munca”, suma activităților şi intențiilor, sentimentelor şi scopurilor sale, munca ce dădea sens vieții acestui om anonim, dar – după părerea lui Kristóf – mare pedagog, avea o ordine arbitrară.

Nu era un om rigid, nu se ferea de viață, dar nici nu tânjea după ea, nu chiuia, dar nici nu se văicărea. Era preot, un singuratic care şi-a păstrat echilibrul până în clipa aceea înnegurată când organismul, cu dreptul lui tainic de protest, i-a ordonat acestui suflet discret şi smerit să se lase pradă bolii.

Nu şi-a suportat „eroic" boala: şi-a suportat-o ca oricare alt om, uneori plângându-se, alteori cu o admirabilă comprehensiune, de parcă, prin suferință, ar fi înțeles ceva ce, în „cealaltă" viață, prin umilință şi practică spirituală, nu ar fi putut să întrevadă. Religiozitatea lui era nemijlocită şi la fel de simplă ca vitalitatea viguroasă a plantelor sau a animalelor.

Pater Norbert nu se tortura, nu se apăra de propriile incertitudini atunci când îl ademeneau şi, de la semenii săi sau din partea elevilor lăsați în grija lui, nu pretindea un spectaculos şi ambițios zel religios. Era probabil conştient că această stare de spirit nu putea fi decât involuntară, nu putea veni decât din grația divină, iar sufletul este năpădit cel mai adesea nu de razele sauliene crude şi nemiloase, ci de pace, de o lumină mijită şi blândă – nimic mai mult. Dar pentru clipa aceea trebuie să fii pregătit: nu în mod deosebit, nu ca de sărbătoare; condiția milostivirii nu constă decât în pregătire şi umilință. „E destul şi dacă nu ne împotrivim", i-a spus el odată lui Kristóf, iar mult mai târziu, peste câțiva ani, în clipele de criză ale vieții, liniştite sau zgomotoase, acest sfat modest şi decent s-a dovedit întotdeauna a fi răspunsul. Poate că despre asta era vorba: nu trebuia să te împotriveşti... Era în om ceva de nepătruns, ceva pe cale să țipe; atât că nu trebuia să treci surd pe lângă acel ceva. Dar „a nu te împotrivi" era aproape identic cu a acționa, cu a face ceea ce, din comoditate sau din laşitate, nu suntem predispuşi să facem; poate că aceasta este soluția cea mai dificilă, acest acord cu cealaltă voință,

dictată nu de conştiinţă, ci de legea intimă a personalităţii noastre... Pater Norbert era capabil să fie de acord; această lejeritate nobilă a atitudinii sale sufleteşti, această predispoziţie la umilinţă a încercat oarecum să o transmită, să o comunice favoriţilor săi.

Kristóf a auzit multă vreme acel glas. Apoi vocea a amuţit, în locul ei s-a instalat surzenia, o surzenie plăcută. A rămas multă vreme aşa, a lucrat, a trăit, în familie, la locul de muncă, a condamnat şi a dat sentinţe, în timp ce ştia că se „împotriveşte", că undeva, în întunecimea mută, ceva îi cere altceva... Această stare era ca o mijire, ca moţăiala dinaintea trezirii, când percepem deja freamătul vieţii fără să îl înţelegem încă limpede, când visele nu ne mai ţin prea strâns în braţe şi poate că în curând ne vom trezi, cu toate consecinţele... Această mijire surdă poate să dureze ani în şir. Komives trecuse deja prin această stare şi nu s-a mai revoltat faţă de ea. A dat fără preget lumii ce i se cuvenea. Trebuia să trăiască, să condamne, să îşi apere situaţia după cealaltă lege, după legea acelei lumi.

Simţea, chiar dacă nu pe de-a-ntregul conştient, ci cu un fel mai înnegurat de conştiinţă, că această docilitate e prea puţin. Dar cine ştia mai mult? Lumea se mulţumea şi cu atât.

Pater Norbert ştia şi mai mult, iar amintirea lui încă îl bântuia uneori, dar nu ca imagine, ci ca un fel de text primitiv scris, ca o înşiruire de cuvinte pe care le vedea înceţoşat şi neclar, iar uneori le şi auzea. (Iar alteori mai degrabă doar le simţea, nerostite, şi îşi spunea: „Iată că a murit şi el!", de parcă moartea prematură a lui Pater Norbert ar fi dat în vileag ceva ruşinos sau ar fi dezvăluit o slăbiciune, un eşec sau o debilitate. Îşi amintea de moartea preotului cu un sentiment de iritare neputincioasă, fără să îşi fi analizat vreodată acest simţământ.) Apoi, dacă oamenii se prezentau în faţa instanţei de judecată cu scuza

„circumstanţelor”, a seducţiilor, a pasiunilor, cu ademenirea banilor, a sângelui, a cărnii, îsi amintea de constituţia firavă a lui Pater Norbert zâmbind şi, vulnerabil, crezând în ceva, fără să aibă nimic, fiindcă nu avea nici dorinţe „incontrolabile”, nici proprietăţi, şi totuşi putea să zâmbească... în asemenea cazuri se apleca înverşunat peste litera legii, căutând articolul acuzator, fără nicio nuanţă de circumstanţă pentru „cazul” care se bâlbâia în faţa lui. Amintirea lui Pater Norbert era un etalon pentru el, o lege omenească, o posibilitate de manifestare nescrisă a bunătăţii si a răutăţii din oameni.

În fiecare an se retrăgea pentru câte trei zile în Manresa[5], împreună cu câţiva colegi de-ai lui judecători, pentru meditaţiile dinaintea sărbătorilor de Paşti. I se dusese vestea de profund credincios, de judecător cu o viaţă personală de o moralitate severă. Iar uneori era el însuşi de părere că aşa şi este, apropiindu-se de modelul ideal pe care îl atribuiau oamenii unui judecător: trăia într-o sărăcie politicoasă şi discretă, în sânul familiei, îşi îndeplinea cu temeinicie şi conştiincios sarcinile de serviciu, ocolea capcanele întinse de politica de zi cu zi, nu întreţinea legături decât cu oameni proveniţi din lumea lui, putea fi controlat zilnic, în fiecare clipă, de oricare instanţă superioară... Se simţea un membru util al societăţii. Ce-i drept, chiar şi acest sentiment era un pic cam plin de sine. Despre Pater Nobert nu s-a ştiut niciodată dacă s-a considerat un membru util al societăţii. Şi uneori, în clipele de nervozitate, din fericire „doar de nervozitate” din cauza surmenajului, ca urmare a extenuării fizice, Komives Kristóf se întreba oare ce ar fi spus Pater Norbert despre stilul lui de viaţă. Oare trăia în graţie?

---

[5] Loc de meditaţie spirituală susţinut de ordinul iezuiţilor. (N. trad.)

Da, se considera un creştin util, harnic, cinstit. Dar Pater Norbert nu era nicăieri. Şi nimeni nu îi pretindea să trăiască altfel sau să aibă alte îndoieli... La judecătorie era foarte apreciat şi i se prevedea un viitor strălucit.

5

Toată lumea a considerat firesc ca el să intre în tagma judecătorilor; cel mai mare dintre băieţii Komives nici nu avea cum să nu devină magistrat; el însuşi, când s-a prezentat discret colegilor săi, care alcătuiau o familie mai mare, mai intimă, s-a simţit de parcă ar fi rămas acasă. A fost primit cu încredere, nu i s-a rezervat un loc aparte, mai degrabă i-au constatat prezenţa şi şi-a preluat acel domeniu de activitate care i se cuvenea. Printre judecătorii din ţară era de la sine înţeles ca un Komives să îşi aibă în mod tradiţional locul lui, ca un drept succesoral. Numele şi originea îl obligau să respecte cu o stricteţe aparte tot ce ţinea de această mare familie, prevederile funcţiei sale; poate că acesta a şi fost motivul pentru care Komives a urcat un pic mai tărăgănat pe scara ierarhică decât confraţii săi. Komives Kristóf aparţinea acestei mari familii şi, asemenea membrilor marilor familii domneşti, care din modestie şi convenţă poartă un timp mai îndelungat un grad inferior în armată decât ofiţerii de carieră, aşa şi Komives, care aparţinuse din prima clipă elitei judecătoreşti, a avansat pas cu pas în ierarhia juridică, cu o lentoare de melc. Nimeni nu s-a îndoit de faptul că, şi în felul acesta, va ajunge departe şi, la şaizeci de ani sau puţin mai încolo, îşi va găsi locul în vârful piramidei, printre cei mai de seamă judecători ai ţării. Nici el nu se îndoia de asta. În clipa în care şi-a ocupat fotoliul de judecător, şi-ar fi putut schiţa dinainte, ca pe o diagramă, etapele viitoare ale carierei, nici nu ar fi avut nevoie de altceva decât să rămână la locul lui, cu sănătate şi

onestitate, chiar şi fără înzestrări deosebite; să nu facă erori flagrante, să fie supus şi să comande, să respecte regulile de conduită oficiale. În tinereţe, pe vremea stagiaturii în magistratură, când păşise prima oară într-o sală de judecată, simţise de îndată că a ajuns acasă, printre cunoscuţi – majoritatea judecătorilor mai vârstnici îl întâmpinaseră cu o familiaritate ocrotitoare – şi, chiar dacă ar fi comis erori faţă de convenienţele curţii, sau dacă ar fi greşit neintenţionat, fapta lui nu ar fi fost judecată mai aspru decât o năzbâtie obişnuită a unuia dintre membrii tineri şi simpatici ai familiei.

Aici, în această lume intimă, totul îi era cunoscut: tonul vorbirii, manierele, disciplina, relaţiile de subordonare, legile, mobilierul şi atmosfera sălii de judecată, mirosul acrişor al dosarelor, amestecat cu cel de transpiraţie – toate îi erau la fel de cunoscute precum le este medicilor mirosul de eter din sălile de operaţie şi preoţilor, mirosul de tămâie din sacristie.

Aceasta era lumea lui. Cam aşa era şi acasă, în camera tatălui său: biroul mereu plin de dosare, mirosul de cerneală răspândit peste tot, culegeri de tratate juridice în volume legate în piele de porc. Şi, dincolo de toate acestea, îl întâmpinase mulţimea de chipuri de mult ştiute, chipuri de judecători cu barbă, cu mustaţă, cu inflexiunile de neuitat ale vocilor, în toate acestea nu trebuia să facă nimic altceva decât să se scufunde, era elementul lui primordial, cel cunoscut dintotdeauna.

Cunoştea încă din copilărie acest mecanism, cu butoanele lui tainice de reglaj, cu scripeţii lui invizibili, aşa că nu mai era nevoit să înveţe totul de la început, de parcă s-ar fi jucat dintotdeauna de-a procesele, iar acum nu mai era nevoit decât să îşi împrospăteze memoria... Nervii, poate că şi visele lui erau impregnate de amintirile tatălui, ale strămoşilor săi.

Mai mult ca sigur că mecanismul – acest mecanism complicat de împărțire a dreptății – nu era perfect, ci ruginit şi plin de praf prin toate ungherele lui, că adeseori scârțâia, dar nimeni nu cunoştea altul mai bun, niciun om nu inventase altul mai bine pus la punct, nu exista nimic cu care să poată fi înlocuit, erau obligați să îl folosească pe acesta. Persoana care întrema şi însufleţea acest mecanism era judecătorul. Instinctul îi spunea că dreptatea e mai mult decât litera legii, decât lumea tulburătoare şi incertă a „faptelor", a lumii faptelor, care se distorsiona miraculos în sala de judecată, „dreptatea" – pe care, de cele mai multe ori, judecătorul nu putea decât să o deducă, fiindcă oamenii aduceau cu ei oglinzi care deformau realitatea, în care piticii păreau uriaşi, iar cei corpolenți păreau slăbănogi –, dreptatea însemna întotdeauna cumpătare. Nu învățase de la nimeni această lecție; o simțea în străfundul ființei sale, cu tot bagajul de amintiri moştenit de la tatăl, de la strămoşii lui, chiar dacă rațiunea anticipa pericolul. Din prima clipă în care se aşezase în jilțul de magistrat, fusese considerat un judecător „serios": nu era „sever", dar nici jovial, ci mai degrabă solemn – aceasta era atitudinea în care se retrăgea; punea întrebări si dezbătea în fraze concise si exacte, era serios şi reținut; prostia, maliția şi nesinceritatea nu îl scoteau din sărite, iar dacă cineva l-ar fi obligat să facă mărturisiri, ar fi fost nevoit să dea în vileag emoția cu care păşea zi de zi în sala de judecată, la fiecare nouă dezbatere... Acest trac, această solemnă evlavie nu i-au trecut odată cu „experiența". Se minuna de jovialitatea şi de severitatea încrâncenată a judecătorilor vârstnici, pe care i-ar fi imitat bucuros – aceasta era şcoala veche, aceşti Jupiteri furioşi parcă rămăseseră legați de viața care urma să fie judecată, iar printre ei se numărau unii care, la auzul unor minciuni sau al unor josnicii sfruntate, făceau şi ei crize de furie, de parcă ar fi fost lezată demnitatea lor

personală, şi începeau să discute în contradictoriu cu acuzaţii sau cu martorii. Komives Kristóf avea o grijă deosebită ca asemenea explozii pătimaşe să nu tulbure festivitatea solemnă a rostirii sentinţelor. Este „şcoala Komives”, au spus binevoitori bătrânii judecători, după ce s-au confruntat cu primele acte oficiale ale tânărului Komives, zâmbind, bătându-l pe umăr şi clătinând din cap. Aceşti judecători bătrâni apucaseră să îi vadă rostind sentinţe pe tatăl şi pe bunicul lui Komives.

Gesturile, atitudinea, „şcoala” ieşeau la iveală cu o similitudine surprinzătoare la tânărul judecător. Kristóf accepta cu timiditate aceste manifestări de apreciere aruncate într-o doară la mesele din intimitatea lor socială. Da, uneori se întreba: oare care dintre aceste „şcoli” era mai umană? Aceşti judecători bătrâni, atât de experimentaţi şi de versaţi, erau încă în stare să participe sufleteşte la procesele personale ale oamenilor, îi întrerupeau, interveneau, mormăiau, se înfiorau, păstrându-şi vitalitatea şi pe podium, trăind poate într-o intimitate mai strânsă cu sensul real al „dreptăţii” decât el, care din prima clipă în care rostea o sentinţă, îşi păstra rigiditatea şi demnitatea... Dar ce însemna „dreptatea”, în practică, pentru un judecător? Pe de o parte, era lumea cu procesele ei, cu criminalii, cu juraţii mânaţi de interese, era legea cu practicile ei judecătoreşti, cu succesiunile şi tonalităţile ei, parcă înşirate pe aţă, felul în care omul lezat stătea în faţa celui care îl ataca, iar pe de altă parte, era judecătorul care, pornind de la pluralitatea actelor inerte din faţa sa, distila ceva care, potrivit formulei sale chimice, se potrivea cu dreptatea...

Dar, dincolo de lege, adevărul avea şi o componentă „subiectivă”, iar acei judecători bătrâni, ale căror sentinţe sunau ca nişte bubuituri, care întrerupeau discursurile împărţind poveţe, care admonestau, care ştiau să conducă

dezbaterile de parcă ar fi fost nişte dispute despre probleme personale, care dădeau sfaturi şi trăgeau concluzii, care ştiau să dea din cap în chip de consolare, fără să se îndepărteze de litera legii şi, printre rotiţele mecanismelor ei, reuşeau într-un fel să îşi păstreze personalitatea, printr-o atitudine asemănătoare cu cea a unui cap de familie, apropiindu-se în felul acesta de ceea ce oamenii îşi imaginau despre felul în care trebuie să fie un judecător... Da, într-adevăr, pe de o parte era legea, pe de altă parte era „dreptatea", care nu putea fi împărţită decât de către cei care erau în stare să se revolte personal în faţa eternelor gâlcevi ale lumii.

Fusese patru ani judecător votant într-un complet penal, pentru ca apoi, dintr-o întâmplare, să îi fie atribuite procesele de divorţ. A acceptat noua sarcină, cel puţin la început, ca pe o uşurare.

Nu trebuia decât să dezlege şi să despartă, fără să îl fi obligat cineva să dea verdicte; se simţea încă prea tânăr, prea necopt ca să analizeze în profunzime marile dosare ale lumii; ce ştia individul despre viaţă? Darămite un tânăr judecător...? Imaginaţia nu făcea faţă – fiecare zi, fiecare oră de dezbateri, fiecare martor, fiecare mărturie scotea la iveală un nou diagnostic, o nouă şi necunoscută boală, răni ascunse; în faţa judecătorilor apăreau copii bărboşi de şaptezeci de ani care pretindeau, bosumflaţi, să îi pună la colţ pe ortacii lor de joacă, sau copii îmbătrâniţi înainte de vreme, care cerşeau, văicărindu-se, să li se facă dreptate. Anii lui de ucenicie corespunseseră cu perioada în care societatea încă nu se dezmeticise de tot după şocul revoluţiei – iar uneori, Komives se întreba dacă se mai poate reinstaura calmul după un şoc atât de mare, când niciun ideal, nicio înţelegere nu scăpaseră neatinse, dacă se mai poate întoarce în timp, dacă măsurile poliţieneşti şi de siguranţă naţională pot împiedica acel ceva care nu

reprezenta voința generală, dar care li se întâmpla pur şi simplu. Iar acel „ceva” probabil că nu era intenția vreunui partid sau a unor indivizi turbulenți şi nemulțumiți... Tocmai în acei ani, viața îşi căuta noi forme de manifestare; nici nu era prea complicat, aceasta era perspectiva din care trebuiau judecate actele disperate ale oamenilor. Toate fuseseră date la o parte: modelele, aparatele, idealurile, înțelegerile – în câțiva ani, îmbătrâniseră toate si se demodaseră. Dar sarcina primordială a unui judecător nu era să înțeleagă, ci mai degrabă să constate. Atât pretindea societatea de la el – nici mai mult, nici mai puțin. După marea zguduire traumatizantă, renovaseră clădirile şubrezite, astupaseră spărturile, crăpăturile, tencuiseră fațadele, reveniseră toți la birourile lor, încet, magazinele se deschiseseră, trenurile îşi reluaseră cu precauție mersul, iar oamenii îşi lustruiseră cadrele vieții.

Judecătorul nu avea dreptul să îi întrebe pe oameni ce vor, ce crezuri au şi la ce se aşteaptă, ci doar să constate că societatea e ataşată de vechile rânduieli. Doar că nici nu se răcise bine materia fierbinte, materia cadrelor explodate, că vechea ambianță, cea călduță şi temperată, părea să nu mai adie peste plaiurile culturale... Din sufletele oamenilor se revărsau lavă, fum şi smoală; se dezmeticiseră din teama de moarte şi se năpustiseră, cu hămeseală, asupra banilor; în primii ani, banii erau totul – bancnotele cu colturile îndoite si mototolite –, banii dominau întreaga viață socială, familia, sentimentele, gândurile. Nu ca înainte, nu erau un scop sau o măsură a valorii, ci de-a dreptul un drog; oamenii, ca morfinomanii, nu se mulțumeau cu dozele în creştere, ci minteau, trişau cu ochii dați peste cap, ucideau cu mințile dominate de năluciri, aparatul şubrezit scârțâia din toate încheieturile, opiul era vândut în văzul tuturor, pe stradă, de contrabandiştii şi de vameşii demenței.

„Acuma să te văd, judecătorule, cum judeci şi ce verdicte dai în acest «caz» referitor la oameni? Hai, la treabă, decide!”, îşi spunea el uneori. Poate dacă s-ar fi găsit vreunul de anvergură, precum cei din vechea gardă, care să fi fost totodată şi preot, şi prezicător, şi interogator – câte un Savonarola –, dar nici urmă de Savonarola primprejur. Iar judecătorul nu avea ce să facă: scotea din sertar un dosar, îi chema pe împricinaţi şi constata.

S-a refugiat din acest vacarm pe insula proceselor de divorţ, crezând, la început, că aceasta este o oază mai liniştită, poate mai pură, poate doar mai calmă, dar, în orice caz, un meleag mai uman. Aici nu era vorba decât despre faptul că Hänsel şi Gretel nu mai puteau să trăiască împreună, despre ultimele dialoguri jalnice ale unui şir de neînţelegeri dintr-un joc trist desfăşurat între unii oameni, care începuse cu eterna scenă a balconului şi se sfârşea în faţa judecătorului. El nu avea altă sarcină decât să constate că doi oameni nu se mai suportă unul pe celălalt. De cele mai multe ori se prezentau în faţa judecătorului invocând aceleaşi pretexte; unul dintre cei doi accepta vina, dar judecătorul ştia că amândoi sunt la fel de vinovaţi, sau poate că ambii erau inocenţi, sau adevăratul vinovat era altul sau altceva, sau poate că niciunul dintre ei nu era vinovat şi, până să pronunţe divorţul, simţea că intenţia umană se amestecă în voinţa divină. Komives credea despre căsătorie că este un sacrament.

Această convingere era una dintre legile interioare ale vieţii lui. Căsătoria e un sacrament, un dar aparte al lui Dumnezeu, voinţa Lui, pe care omul trebuie să o accepte, ca tot ce vine din partea Domnului, fără ca mâini neavenite să se atingă de ea. Pentru el, căsătoria nu putea fi „perfectă” sau „imperfectă”, ci era forma morală care conferea un cadru divin convieţuirii dintre două persoane de sex opus, familiei. Ce mai căuta aici voinţa umană? O căsătorie şi mai

„perfectă”? Toate cele pe care le atingea omul se deformau, rămâneau imperfecte, oamenii nu respectau cele zece porunci, furau, mințeau, se destrăbălau, tânjeau după vitele şi consoartele semenilor, dar numai unui descreierat îi putea trece prin minte să aducă „înnoiri”, renovări la cele zece porunci.

Legea divină era perfectă, cei care nu suportau acest adevăr rămâneau imperfecți şi supuşi greşelii – aşa gândea el şi această credință clocotea din straturi mai profunde şi mai credibile decât orice speculație intelectuală. Oamenii suportau greu povara familiei, a căsniciei? După toate indiciile, da – şi ce indicii înspăimântătoare! Construcția căsniciei se şubrezise, iar oamenii fugeau din căminul răcit, care se clătina, răsăreau tot felul de falşi şamani, propovăduitori ai unor curente prezicătoare, la modă, dezgustătoare, care proroceau „căsnicii amicale” sau „căsătorii de probă” – Komives îi detesta pe aceşti falşi prezicători şi pe adepții lor, detesta oamenii slabi de înger sau pur şi simplu laşi, doritori de desfătări, care, într-o bună zi, se postau în fața lui cu ochii plecați, fiindcă „nu mai suportau” povara obligațiilor căsniciei! „Criza căsătoriei” – care să fi fost aceea, se frământa el ironic, de parcă ar fi afirmat cineva că „adevărul matematic” este în criză, că A plus B nu mai este egal cu C, că Dumnezeu e în „criză”, că porunca Lui nu mai e valabilă, că harul pe care îl răspândise asupra oamenilor trebuie mai întâi aprobat de o instanță pământească şi abia apoi poate deveni util...

După o experiență de câțiva ani în domeniul divorțurilor, a simțit că dintre toate sarcinile unui judecător, a lui este cea mai apăsătoare; era nevoit să lege şi să dezlege, el, nepriceputul, acolo unde înainte legase Dumnezeu şi doar El ar fi fost îndreptățit să dezlege.

Treceau an de an prin fața lui, în şir indian fantomatic, mințind şi jurându-se şi, pe lângă toate astea, fără să

privească unul în ochii celuilalt, nici în ochii judecătorului; minţeau legat de virtuţi şi de păcate, îşi asumau vini şi poveri, nu voiau decât să fugă, să evadeze din această stare pe care ei o resimţeau ca pe o „robie", ca pe o nenorocire insuportabilă, stăteau în faţa judecătorului paralizaţi, iar el dezlega şi despărţea, după toate regulile, potrivit tuturor cerinţelor legii, dar şi el îşi pleca privirea când rostea sentinţa, conştient fiind că vorba lui nu se baza decât pe o lege omenească, potrivnică tuturor legilor divine. În perioada aceea, „judecătorul de divorţuri" a avut mult de lucru. Soţii eşuaţi stăteau la coadă, prezentându-se în faţa judecătorului cu belelele lor, toţi se grăbeau să fie eliberaţi de sub „jug", sala de judecată arăta ca un cabinet popular, ca un cabinet de psihiatrie în care indivizi nu tocmai previzibili implorau să fie eliberaţi de obsesiile lor insuportabile. Dar Komives era de părere că nu există scăpare. Şi după mulţi ani, simţea uneori că văzuse în nenumăratele dosare de divorţ toate belelele pământeşti, la fel cum bolile tainice ale întregului organism se văd într-un singur strop de sânge.

Uneori credea că doar despre asta e vorba, că asta e cauza tuturor „crizelor", a tuturor tensiunilor dăunătoare, că acesta e mediul de germinaţie al tuturor fărădelegilor sociale: câte un dosar ca acesta, din care nu reieşea decât că Hänsel şi Gretel nu mai vor să trăiască împreună, după porunca lui Dumnezeu... Vedea celula măritată de nenumărate ori, îi vedea pe individul singur şi celula societăţii, familia. Familia, celula, supravieţuise după o boală contagioasă şi gravă. În Parlament, în viaţa publică, de la amvonurile bisericilor se propovăduia despre „criza familiei"; oameni cu greutate cereau înăsprirea condiţiilor de divorţ.

Komives lua în considerare aceste opinii şi, la fel cum medicii, în spitale, se cufundă în anamneze, şi el se cufunda

în dosarele cotidiene şi uneori se îndoia că omul mai e în stare să tămăduiască, se îndoia că mai există şi alte speranţe decât însănătoşirea trimisă oamenilor de Dumnezeu.

Komives Kristóf se căsătorise cu nouă ani în urmă. Soţia lui era austriacă, fiica generalului Wiesmeyer Károly, care, la începutul războiului, după un atac deosebit de sângeros din Polonia, primise Ordinul „Maria Terezia". De la vârsta de zece ani, fata fusese educată în Ungaria, pentru că mama ei era săsoaică născută în nordul Ungariei. Vorbea ungureşte cu un uşor accent străin, dar foarte corect.

Wiesmeyer Hertha era frumoasă. Cu timpul, frumuseţea i se netezise, faţa delicată, alungită, cu frunte înaltă, emana o linişte senină. Această frumuseţe nu era infatuată, doar demnă, nu era ademenitoare, nici „fermecătoare", dar oamenii nu puteau scăpa de sub vraja ei, o priveau cu seriozitate şi emoţie. Oameni străini se opreau pe stradă, privind îndelung după ea, dar privirile lor nu aveau nimic jignitor, nimeni nu se putea apropia de frumuseţea ei, nu a avut niciodată vreun incident pe stradă. Erau nevoiţi să îi constate frumuseţea ca pe o melodie perfect armonizată, care se revarsă în stradă de dincolo de ferestrele deschise, iar trecătorii, dacă nu sunt surzi ca tunul, o duc instinctiv cu ei, ca pe o amintire. Chipul ei avea echilibru, modestie şi conştiinţă de sine: demnitate feminină. Cu toate că nu făcuse sport niciodată, şi-a păstrat silueta perfectă, chiar şi după două naşteri. Hertha nu fusese niciodată adepta modelor moderne de întreţinere corporală: era înaltă şi zveltă, fără să fie slabă, aşa cum cerea moda vremii. Emana din mersul ei, din întreaga atitudine acel echilibru aparte care se oglindea în privirea, în zâmbetul ei luminos, dând astfel amprentă atitudinii sale, aşa cum armura cheii de la începutul portativului conferă melodiei tonalitatea de bază. Oamenii întorceau capul după ea surprinşi, părând să se

întrebe dacă aşa ceva există aievea, pentru ca apoi să îşi continue drumul tăcuți, mirați, nedumeriți, ca unii care nu au înțeles nimic.

Komives Kristóf avea douăzeci şi opt de ani când a cunoscut-o pe cea care urma să îi devină soție. A cunoscut-o la şase seara, la Zell am See, pe malul lacului. Hertha parlamenta cu un barcagiu. Kristóf a ascultat discuția politicos, modest, ca un străin, iar când fata a privit spre el fluturând o bancnotă prea mare, pe care barcagiul nu putea să i-o schimbe, Komives a întors capul, a privit intimidat în altă parte, simțind că roşeşte, şi şi-a scos pălăria, făcând o adâncă plecăciune. S-au mai holbat aşa unul la celălalt, ea cu bancnota în mână, iar el cu pălăria, într-o poziție curtenitoare. Burnița, ca mai în fiecare seară din anotimpul acela, fata purta o pelerină de ploaie subțire ca o boare, iar părul castaniu de pe capul descoperit i se udase puțin. În clipa aceea, pe Komives l-a cuprins o ruşine profundă, sau cel puțin aşa a simțit el – a discutat mai târziu despre această primă întâlnire cu Hertha, în glumă, aşa cum obişnuiesc soții să discute despre prima lor întâlnire, despre acea primă întâlnire care nu a putut fi atât de primitivă încât părțile implicate să nu o simtă ca pe un eveniment primordial, oricât de mărunt: „Îți mai aminteşti cum stăteai tu pe malul lacului, iar eu tocmai mă îndreptam într-acolo şi dintr-odată m-am oprit?" şi se minunează ce „împrejurare întâmplătoare" i-a scos unul în calea celuilalt şi cât de simplu a fost totul... Mai târziu, Komives i-a mărturisit Herthei ce ruşine profundă l-a cuprins în clipa în care s-au întâlnit şi, în acelaşi timp, ce dorință neobişnuit de arzătoare de evadare, ca o constrângere.

„Această mărturisire nu este prea politicoasă!", i-a răspuns Hertha surprinsă, râzând. Într-adevăr, ulterior şi-a dat seama şi Kristóf că acea mărturisire nu fusese deosebit de politicoasă, dar mai târziu i-a explicat soției sale că, în

felul acesta, omul rămâne surprins doar în confruntarea cu „destinul”, față de cineva de care nu poate scăpa. În seara aceea, Hertha purta o pelerină bordo, ceea ce de asemenea îl deranja, dar acel instinct inconfundabil, acea voce care îi poruncea mai puternic decât orice altceva să evadeze, în mod ruşinos, fără să se sinchisească de surprinderea stânjenită a fetei, să fugă, să scape, de parcă ar fi fost atacat din pădure, pe malul lacului (mai târziu a visat deseori această întâlnire cu obsesia atentatului de pe malul lacului, de parcă ar fi citit în ziare ceva asemănător, iar conținutul anunțului s-ar fi referit şi la ei!), acel sentiment de panică a rămas îndelung în amintirea primei lor întâlniri.

Desigur că la asta nu puteai decât să râzi.

Komives Kristóf nu se simțise niciodată degajat în compania femeilor; crescuse între bărbați, iar la femei se gândise multă vreme cu timiditate, ca unul care nu ştie nimic cu siguranță.

Acele scene obscene, acele lăudăroşenii dubioase, acele experiențe rău famate cu care se făleau uneori colegii lui nu îi dăduseră o imagine reală despre femei; cu firea lui răbdătoare, Komives Kristóf asculta cu atenție toate acele făloşenii deşucheate, dar fără să simtă vreo tragere de inimă de a deveni eroul unor asemenea aventuri. Chiar şi mai târziu, când, accidental, aproape din curtoazie, a făcut cunoştință cu viata intimă, a rămas în continuare un inocent incurabil. Era deja om matur, cu diplomă, dar încă se fâstâcea în prezența femeilor; uneori chiar roşea la auzul unor cuvinte deocheate; el însuşi se ferea de expresiile mai contondente referitoare la diferențele dintre sexe sau la relațiile sexuale. Nu participa cu solidaritate masculină la făloşenia fără perdea care era la modă pe vremea aceea în discuțiile dintre bărbați şi nici nu se supăra dacă îl luau peste picior, dacă glumeau pe seama lui sau dacă se îndoiau de inocența lui; în asemenea cazuri zâmbea îngăduitor, ca

unul conştient că nu putea fi altfel, că asta era ordinea firii, că aşa era limbajul bărbaților când discutau despre femei, dar lui, cu tot regretul, nu îi convenea această modă... Acest zâmbet îi dezarma mereu pe cei care îl luau în zeflemea. În compania femeilor rămânea întotdeauna într-o tăcere timidă. Femeile adulmecau acest respect sfios şi multă vreme Kristóf a trăit cu senzația că ele mai degrabă îl evită decât să se apropie de el. Wiesmeyer Hertha îl privea nerăbdătoare. Se întreba de ce nu reacționează aşa cum se cuvine, cum cere buna-cuviință socială. Dar el tăcea de teamă. Oare ce se afla la baza acestei temeri? Habar nu avea. Simțea doar că ceva nu e în regulă, că nu e bine să îi fie atât de frică. De aceea s-a aplecat, a mormăit câteva cuvinte şi s-a grăbit atât de tare să ajungă la hotel. Fata s-a uitat după el. Era obişnuită ca bărbații să îi privească tulburați frumusețea, dar această evidentă fugă de ea a speriat-o. Mai târziu, când s-au cunoscut, i-a mărturisit lui Kristóf că prima ei reacție a fost să fugă după el.

Amândoi au simțit din prima clipă că această tulburare stânjenitoare are o anumită semnificație. Să fi fost dragostea?

Kristóf a urcat în camera lui, unde a rămas până la cină.

Treptat, teama şi timorarea i s-au risipit, stătea în camera întunecoasă şi simțea o acută mustrare de conştiință, ca atunci când te porți caraghios şi obraznic „fără motiv”. Mai târziu şi-a amintit că atunci se gândise dacă nu ar fi fost mai înțelept ca după acea primă întâlnire să îşi fi făcut bagajul şi să fi plecat de acolo. Acestea erau nişte stângăcii copilăreşti. Bineînțeles că nu de cuvinte şi de fapte țin toate cele importante şi determinante în viață. O simțea şi el oarecum. Era sfios, dar niciodată nu se purtase ca un prost-crescut. Ei, şi până la urmă, ce se întâmplase? O fată îl agrease – era acesta un motiv să spele putina? În orice caz, până seara „s-a mai liniştit” şi „a uitat totul” – era

puțin mirat că nu o remarcase până atunci în stațiune pe această fată de o frumusețe aparte. A ridicat din umeri, şi-a îmbrăcat costumul de seară şi a coborât la cină. În restaurant, fata a fost prima pe care a observat-o – stătea între două doamne mai în vârstă, lângă intrare, chiar în fața mesei lui Kristóf. După cină, s-a dus la Hertha ca să îşi ceară scuze pentru felul în care se comportase în după-amiaza aceea şi s-a prezentat. Fata i-a zâmbit şi au coborât în grădină. S-au plimbat ore întregi pe malul lacului, discutând. Mai târziu nu au reuşit niciodată să rememoreze cu exactitate despre ce vorbiseră în seara aceea pe malul lacului. Kristóf simțea pentru prima oară că îi vorbeşte degajat unei ființe umane, tot aşa de deschis cum îi vorbeşte un copil doicii sale, fără nicio oprelişte. Nu îşi cumpănea cuvintele, formula destins, de parcă totul ar fi fost pregătit dinainte, formulat în sinea lui, şi nu aştepta decât momentul şi persoana căreia să îi fie rostite. Hertha îi răspundea uneori scurt, încuviința din cap, din când în când striga aprobator în semn că aşa gândea şi ea, se interesa de amănunte, ca un tovarăş deja inițiat, discutau prin semne, de parcă s-ar fi cunoscut de o veşnicie, ca nişte vechi tovarăşi de viață. Această intimitate era înspăimântătoare, ca un fenomen natural neaşteptat. Din când în când îşi căutau cuvintele şi atunci amuțeau, cu privirile ațintite în gol. Se petrecea ceva între ei, ceva ce îi surprindea până şi pe ei; uneori, în timp ce se plimbau, Kristóf o lua pe Hertha de braț, cu un gest firesc şi simplu, fără nicio intenție de „îndrăgostit”, aşa cum iei de braț o rudă cu care nu te-ai mai întâlnit de mult; s-au tot plimbat aşa, încoace şi încolo. S-au întors la hotel după miezul nopții. În seara aceea nu au scos o vorbă despre „sentimentele” lor. Kristóf i-a povestit despre copilăria, despre menirea lui. Hertha a zâmbit şi a spus clătinând din cap: „Judecător.” La capătul aleii, s-au oprit la lumina

felinarului; fata lungea consoanele de parcă ar fi cântat. Apoi au discutat dacă merită să locuieşti la Buda şi despre când avea să se întoarcă acasă Kristóf, despre unde avea să îşi petreacă toamna Hertha... Odată ajuns în camera de hotel, Kristóf s-a băgat în pat şi a căzut de îndată într-un somn adânc. A adormit cu sentimentul că rezolvase, în fine, ceva – mai târziu, şi-a amintit de această stare ameţitoare, de uşurare, ca şi când în sfârşit „ar fi spus-o"; dar ce? A dormit până târziu.

Peste trei zile i-a cerut mâna Herthei. I-au telegrafiat generalului, la Viena. Tatăl fetei a venit într-un suflet, în civil, indispus şi ultragiat. Generalul Wiesmeyer era un om suspicios. Îl supărase timpul, ca pe majoritatea contemporanilor săi; dar tatăl lui Kristóf nici măcar nu supravieţuise acelei umilinţe pe care generalul o suportase, în mod evident, cu trufie, sfidător şi arogant. El era tipul de om care „nu îşi pune lacăt la gură", era membrul unui partid politic de extremă dreaptă, care ponegrea în gura mare spiritul republican, conducătorii şi instituţiile republicane, răspândind în jurul lui o atmosferă de teroare blândă şi fără pretenţii, prin care era în stare să îi consterneze pe ospătari, pe poştaşi şi pe controlori.

Kristóf cunoştea acest tip de om şi îl privea direct în ochi, fiindcă ştia că el e mai puternic. În primele zile, atitudinea plăcută, echilibrată, politeţea lui fără cusur, comportamentul lui modest şi demn l-au iritat pe Wiesmeyer. Despre maghiari vorbea pe un ton depreciativ, ca despre nişte buni militari, dar care, ca civili, sunt plini de sine şi cam neajutoraţi, şi spunea pe un ton imposibil de contrazis anecdote „Mikosch"[6].

---

[6] Mikosch-Anekdoten, colecţie de anecdote şi calambururi cu subiect erotic sau scatologic, apărută în Germania la sfârşitul secolului al XIX-

Kristóf îl asculta, dezaprobându-l politicos. Persoana şi descendenţa sa nu aveau cum să îi displacă. I-a cerut mâna Herthei, iar generalul i-a răspuns îmbufnat, de parcă în clipa aceea ar fi fost nevoit să îşi dea în vileag, faţă de un străin, propria neputinţă, raportul de forţe până atunci ascuns. Hertha era mai puternică decât generalul; se purta politicos cu tatăl ei, cu superioritatea celui mai tare, fiind cu el de-a dreptul răbdătoare. Soţia generalului era în plină menopauză şi suferea de migrene de mai mulţi ani, aşa că nu lua parte la viaţa familială decât atunci când, între două crize, se încumeta să coboare pentru o vreme din camera ei întunecoasă, fără compresa umedă pe frunte. La început, femeia s-a străduit frenetic, cu o înflăcărare de-a dreptul idolatră, să câştige simpatia lui Kristóf. Această implorare care, prin instinctualitatea ei, semăna cu iubirea, s-a transformat imediat după căsătorie într-o gelozie tipică de soacră. „Mama e îndrăgostită", spunea zâmbind Hertha, „asta e cea mai vulnerabilă vârstă pentru seducţie, când oamenii nu mai pot suporta deznădejdea sentimentelor, aşa că fă-i curte, Kristóf". La început, asemenea îndemnuri trezeau în sufletul lui Kristóf ecouri stânjenitoare şi consternante. Hertha era în stare să vorbească cu calm şi zâmbind despre cele mai complicate stări sufleteşti, spunea întotdeauna lucrurilor pe nume; nu neapărat în mod agresiv, ci cu cuvinte alese, dar întotdeauna foarte potrivite, Hertha „rostea" subiectul despre care tocmai era vorba şi în privinţa căruia, pe baza unei înţelegeri tacite, cei mai mulţi oameni păstrau tăcerea. O fată nu putea să afirme nici măcar în glumă despre mama ei că e „îndrăgostită" de propriul ginere – afirmaţia ar fi părut drastică, stângace şi necuviincioasă, dar Hertha nu se ferea de formulările fără

---

lea (vezi G. Legman, Raţionale of the Dirty Joke. An anafysis of Sexual Humour, Simon & Schuster, New York, 2006, p. 182). (N. red.)

perdea. Kristóf a constatat cu surprindere că Hertha e „deşteaptă”, într-un fel diferit de deşteptăciunea altora – mai insistent, mai incisiv.

Fireşte, Kristóf nu îşi imaginase niciodată că soţia lui ar fi fost prostuţă sau mărginită, totuşi această „deşteptăciune” l-a surprins, de parcă ar fi descoperit la Hertha o însuşire trupească ascunsă, o altă culoare a ochilor sau o şuviţă de păr cărunt printre cosiţele şatene, tinereşti.

Această „deşteptăciune” îl neliniştea. Din prima clipă, Hertha s-a purtat cu el ca o persoană mai matură, care ştie ceva ce nu îi poate preda persoanei alese decât după o pregătire minuţioasă.

Asculta cu o bunăvoinţă cordială teoriile etice, sociale şi politice ale lui Kristóf, aprobându-le din când în când din cap, ca şi cum s-ar fi complăcut în imposibilitatea schimbării caracterului unui individ, gândindu-se: „Nu e vina lui, e o chestiune de obişnuinţă, aceste convingeri sunt mai puternice decât mine.” Şi zâmbea, răbdătoare. Uneori, pe Kristóf aceste zâmbete îl scoteau din sărite şi se revolta împotriva lor, dar totodată simţea că Hertha îl acceptă, că zâmbetul ei este expresia înţelegerii, şi nu a vreunui dispreţ binevoitor, ci doar a superiorităţii consoartei mai iniţiate şi mai conştiente. Acum era rândul lui să suporte această superioritate. Da, Hertha a trebuit din prima clipă „să fie suportată” – nu ca o „dulce povară”, nici ca cineva care, prin personalitatea şi prin principiile sale, îţi împovărează viaţa; Hertha îi era extrem de apropiată, o rubedenie, femeia cu care el, era convins, avea în mod evident ceva în comun – uneori ştia că ar fi avut ceva în comun şi dacă Hertha ar fi trăit într-o ţară necunoscută şi nu ar fi întâlnit-o niciodată; ei bine, atunci „ar fi căutat-o pururi”, tocmai pe ea, pe această Hertha – cu asemenea fantezii romantice se consola el din când în când. Totodată, era nevoit să recunoască realitatea că o găsise pe Hertha şi totuşi „se consola” că e

dispus „să o suporte” până ce moartea avea să îi despartă. Cu asemenea sentimente şi-au petrecut perioada logodnei.

După precipitarea începutului, ar fi fost firesc ca în scurt timp să fi urmat nunta. Dar a trecut mai bine de o jumătate de an până când s-au căsătorit, într-o biserică din Buda. Hertha şi-a petrecut această jumătate de an la părinții ei, la Viena, iar Kristóf, în fiecare prima şi a treia duminică din lună, se ducea să o viziteze cu vaporul de sfârşit de săptămână. În privința drămuirii timpului, era destul de pedant. Hertha lua la cunoştință că logodnicul ei urma să sosească atunci şi numai atunci; nici dacă se simțea uneori cuprins de un dor de nestăpânit, nici dacă Hertha s-ar fi îmbolnăvit sau dacă – urmare a vreunui eveniment inopinat – Kristóf ar fi beneficiat de câteva zile libere, nici atunci nu ar fi sosit mai devreme decât în ziua dinainte stabilită. Hertha l-a rugat să îi telefoneze din când în când. Dar Kristóf, care cel puțin în privința banilor era mai degrabă copilăros de cavaler decât zgârcit, considera convorbirile interurbane „o cheltuială inutilă” şi nu a sunat-o niciodată pe logodnica lui în cele şase luni până când s-au căsătorit. Kristóf şi-a luat rolul de logodnic cu totul în serios, cu festivism, ca o avansare în grad social, asociată cu cheltuielile de rigoare; niciodată nu şi-a făcut apariția la logodnica lui fără un buchet mare de flori şi, de altfel, a împovărat-o cu o mulțime de cadouri, i-a cumpărat un inel prețios, cu diamant, pe care Hertha şi l-a pus pe deget cu un zâmbet stânjenit şi un pic ironic, privindu-l surprinsă. I-a înmânat de fiecare dată buchetele de flori, bomboanele şi inelul într-un mod cât se poate de festiv, de parcă s-ar fi jurat de fiecare dată că îşi va îndeplini cu fidelitate obligațiile de soț, de om şi de cetățean.

Uneori Hertha îi râdea în față, făcând o adâncă plecăciune, apelându-l cât se poate de oficial cu toate gradele şi titlurile academice obținute; în asemenea cazuri,

Kristóf roşea, stând în faţa ei într-o poziţie umilă şi tristă, ca unul care înţelege îndreptăţirea ironiei şi îşi cere scuze pentru ea, dar nu poate fi altfel. Hertha îi înţelegea disperarea şi îl consola. Kristóf nu avea nicio şansă să fie altul decât arăta că este, dar înainte de toate era Kristóf, iar ea se simţea ataşată de el şi ştia cum să îi vorbească.

Lunga lor perioadă de logodnă a fost caracterizată de discuţiile de care nu se mai săturau şi care se întindeau până târziu în noapte. Trupurile tăceau; se deschideau două suflete, unul în faţa celuilalt, agitat, cu o sinceritate înverşunată. Rareori se sărutau şi chiar şi atunci, de cele mai multe ori, după câteva încercări stângace, renunţau; se sărutau mai degrabă din obligaţie, simţind că aceste timide apropieri trupeşti ţin de acea stare oficială prin care îi constrângea ordinea lumii; la fel ca faptul că purtau verighete de aur şi, uneori, alegeau obiecte de mobilier; dar cunoaşterii trupeşti încă nu îi venise timpul şi nici nu era sigur că avea să îi vină îndată după căsătorie. Acea clipă trebuia aşteptată cu răbdare. Sufletul lui Kristóf emana un sentiment de reţinere faţă de Hertha, nu atât din abstinenţa corectă a unui logodnic burghez, care dispreţuieşte avansurile de fericire oferite înainte de vreme, cât mai degrabă dintr-un fel de decenţă reţinută, dar foarte sinceră, conformă cu întreaga fire a lui Kristóf; Hertha i-a înţeles această decenţă, liniştindu-l prin tăcere, transmiţându-i din priviri, din întreaga ei atitudine că îl înţelege, că şi ea simte la fel. Au luat cunoştinţă fără pasiune unul de trupul celuilalt, dar discutau din ce în ce mai aprins şi cu tot mai multă curiozitate. Curajul gândirii, al formării opiniilor şi concluziilor cu care Hertha aborda tot ce era uman, lumesc, dar şi tot ce era dincolo de realitate l-a surprins pe Kristóf. Sufletul ei nu se mulţumea cu răspunsurile prefabricate, în doi peri; îl sâcâia fără milă pe Kristóf, voia să afle totul, voia să facă lumină în toate ungherele umbroase ale sufletului

persoanei alese, chiar şi acolo unde Kristóf încă nu îndrăznise să se uite vreodată, acolo unde „nu se cuvenea” să se facă lumină, acolo unde lui Kristóf îi era teamă să se avânte.

Uneori, după o asemenea excursie la Viena, după vizitele lui corecte, cu buchetele de flori aferente, Kristóf se întorcea acasă, la locul de muncă şi în lumea care îi era familiară cuprins de frisoane, de teamă, de parcă ar fi căutat posibilităţi de destrăbălare, de parcă ar fi păcătuit împotriva prescripţiilor morale ale lumii. Se aşeza la biroul lui de judecător ca un mahmur; ce se va întâmpla, se întreba el uneori, dacă Hertha va rămâne la fel de „curioasă” şi, ca o instanţă supremă, ca un judecător de necontestat, va da sentinţe referitoare la întreaga ei viaţă, deci şi la el? Ce se va alege de „judecător”? Uneori, Hertha vorbea cu un respect exagerat despre menirea lui Kristóf, de parcă ar fi spus: „Da, ştiu, nu ai de ales, tu eşti judecătorul, cel infailibil, care nu se înşală niciodată, dar nu uita că eu sunt aici şi nu te scap din priviri.” Ce se va întâmpla cu „judecătorul” – dacă pentru toate sentimentele, intenţiile şi deciziile lui va fi nevoit să facă recurs la acest suflet neînduplecat?

Aceste discuţii se ţeseau până noaptea târziu în salonul din locuinţa vieneză a părinţilor ei – unde el nu se simţea în largul lui –, aidoma saloanelor locuinţelor domneşti de acasă şi totuşi puţin diferit, mai modest în conţinut şi totodată mai elegant. Tot ce o înconjura pe Hertha era aşa. Amândoi proveneau din aceeaşi clasă socială, fuseseră educaţi cu aceleaşi exigenţe, cu aceleaşi concepţii de viaţă, amândoi foloseau cuţitul si furculiţa la fel, aceeaşi discreţie elitistă, instituţională le caracteriza stilul de viaţă şi părinţilor Herthei, şi celor din familia lui, şi totuşi Kristóf bănuia că în stilul de viaţă al Herthei e ceva insolit; poate că era mai modestă şi totodată mai pretenţioasă, mai delicată, poate că această burghezie austriacă folosise în alte proporţii materia

vitală. Mâncau altfel, se distrau cu mai multă reținere, își drămuiau diferit conversația, ospețele, stilul de viață, pretențiile. Desigur că generalul era tăcut acasă, mai degrabă intimidat decât marțial; Hertha se bucura altfel de o floare – de un singur fir de floare –, punea mâna într-un anumit fel pe un obiect, se apropia de toate cele pe care i le ofereau zilele cu o bucurie umilă, emana o predispoziție de a sărbători fiecare clipă – felul în care putea să se oprească în dreptul unei ferestre însorite, felul în care asculta muzică, felul în care se bucura de câte o trăire trupească plăcută, de câte o mâncare gustoasă sau de atingerea ploii, toate acestea erau mai „modeste", mai delicate şi totodată mai directe, mai conştiente decât cunoscuse până atunci Kristóf manierele de manifestare ale vieții. În timpul disputelor, generalul se răstea cu o politețe cazonă, aidoma generalilor din comedii. Dar acest ofițer austriac care, în război, din rațiuni strategice niciodată pe deplin lămurite, trimitea la moarte patru mii de oameni, era în stare să o asculte cu evlavie pe Hertha cântând la vioară, era membrul asociației pentru protecția animalelor, iar duminica, cu o traistă în cârcă şi cu bocanci cu ținte în picioare, pornea prin pădurile din jurul Vienei, de unde se întorcea cu buchete de flori în mână.

Nu după multă vreme l-a îndrăgit şi l-a botezat pe Kristóf „Christopherl" şi, aidoma unui prieten gelos, îi căuta, bosumflat ca un copil, tovărăşia. „Altă cultură. Altă formă de manifestare!", îşi spunea Kristóf, ridicând din umeri. Dar în secret, se temea de această altă formă de manifestare şi poate că tocmai teama a făcut ca logodna lor să se prelungească atât de mult. Acest „altceva" care era pe de-a-ntregul Hertha, acest „altceva" țesut dintr-un material mai nobil şi mai atrăgător, pe care Kristóf nu a reuşit niciodată să îl despletească pe de-a-ntregul prin cuvinte, să şi-l însuşească, oare această taină avea să se desluşească odată

cu conviețuirea trupească din cadrul căsniciei? Hertha avea alt ritm, mai abundent, mai lent, mai reţinut, imprevizibil, aplecat spre idei muzicale, de pildă capriccio-uri. Hertha era unică şi totuşi era în stare în orice clipă să îşi surprindă anturajul şi pe ea însăşi cu câte o nouă trăsătură de caracter. Se cunoşteau deja de o jumătate de an când Kristóf a început să îşi dea seama că Hertha nu putea fi „înțeleasă" – nu era enigmatică, nu era câtuşi de puțin tainică, dar uneori îl întâmpina sau îl urma cu o privire la care pe Kristóf îl treceau toți fiorii, de parcă l-ar fi controlat cineva, de parcă l-ar fi urmărit întruna.

Nunta au oficiat-o în sacristia vechii biserici din Buda.

Generalul stătea în spatele Herthei, în uniformă de gală şi cu ochii scăldați în lacrimi. După cununie, au renunțat la voiajul de nuntă, s-au mutat în noua locuință şi au rămas acolo. Primul copil, Eszter, s-a născut la sfârşitul celui de al doilea an, iar băiatul i-a urmat de îndată, în al treilea an. De la naşterea celui de al doilea copil trecuseră şase ani.

Hertha era calmă si senină. Kristóf era convins că e fericit. I se părea că în viață totul e mai simplu decât şi-ar fi putut închipui. Şi Hertha era mai pragmatică. În problemele vieții conjugale, în necesitățile sufleteşti ale copiilor, se întâlneau undeva, într-un sentiment profund, niciodată exprimat în cuvinte, într-o religiozitate niciodată adusă în discuție, care caracteriza personalitatea amândurora.

Hertha se ducea arareori la biserică, nu vorbea niciodată despre sentimentele ei religioase şi, cu vremea, Kristóf şi-a dat seama că nici nu e prea zeloasă în exercitarea religiozității sale. Mai mult ca sigur că Hertha credea în ceva – uneori Kristóf se gândea la Pater Norbert şi se străduia să îşi imagineze ce părere ar fi avut preotul despre credința Herthei. Era liniştit că religiozitatea Herthei era perfectă, incompletă aşa cum era, şi că numai în felul acesta se putea împlini; iar atât era suficient.

7

Prispa casei din Buda dădea spre interior, către grădina mică, neaerisită. În seara aceea înăbuşitoare, amfitrionii puseseră masa între stâlpii prispei. Kristóf ajunse târziu, musafirii stăteau deja la măsuţele mărunte. Uşa de la prispă dădea spre salonul vilei cu un singur etaj, parterul vilei era ocupat de cele două camere, salonul şi sufrageria, iar proprietarii aveau dormitoarele la etaj. Parţial, casa fusese construită încă de pe vremea turcilor, iar mirosul îmbâcsit de igrasie nu fusese niciodată aerisit pe de-a-ntregul de sub tavanele boltite, uşile şi ferestrele aveau un caracter istoric incipient. Aici, sus, în cetate, pe străduţele întreţinute sute de ani mai mult de ochii lumii, se pitulau aproape neobservate asemenea căsuţe familiale printre palatele celor aleşi, sub ale căror acoperişuri ţuguiate, cârpite cu şindrilă, îşi duceau veacul urmaşii meşteşugarilor proveniţi de la ţară, din secolul trecut, şi tot aici locuiau cu chirie, în camere cu muşcate în ferestre, funcţionarii ministerelor din împrejurimi; aici se retrăseseră şi membrii pensionaţi ai familiilor din înalta societate, în locuinţe incomode, moştenite; ei erau băştinaşii liniştitului cartier, iar alături şi printre ei trăiau atât noua populaţie gata să fie asimilată, burghezia rafinată şi chivernisită, în majoritatea cazurilor la a doua generaţie, cât şi scriitorii şi artiştii care îşi căutau spleenul, „stilul”, în acele patru, cinci străzi şi, nu în ultimul rând, îşi ducea traiul vecinătatea celor din înalta societate, în izolarea lor într-o oarecare măsură elitistă, acea linişte aleasă care se răspândea în înălţimile de deasupra oraşului, în camerele cu tavane boltite din acele case incomode si şubrede. A „locui în cetate” era o situaţie elitistă, chiar şi pentru cei ai căror taţi, cu o sută de ani în urmă, nu fuseseră conţi sau cizmari în cetate, era o stare de invidiat şi

un pic forțată, în care perseverența şi dorul de casă se amestecau cu orgoliul, cu pretențiile, dar un pic şi cu mentalitățile, iar toate aceste aluri se întâlneau în cei care populau aceste străduțe înguste, duhnind a igrasie, în conții, în funcționarii cu ifose aristocratice, în foştii slujitori şi în evreii răsăriți, catolicizați aproape toți, care, prin stilul lor de viață, imitau în linişte şi cu perfecțiune excentricitățile locuitorilor palatelor. Kristóf cunoştea acest cartier, se plimba în fiecare dimineață pe aleile de pe zidurile cetății Buda, cunoştea toți castanii şi cartierul burghez pitit cu modestie şi cu o loialitate feudală dedesubtul palatelor; cunoştea multe clădiri din cetate, îi erau cunoscute câteva chipuri de copii de pe alei, câteva doici care îi plimbau în cărucioare pe micii conți şi pe micile contese, ca să nu se amestece cu odraslele de proletari care se iței pe alocuri din cartierul Krisztina.

Kristóf se opri în prag şi privi împrejur. Distinse cu privirea lui mioapă imaginea familiară, camerele în care ştia fiecare piesă de mobilier, chiar dacă nu în mod nemijlocit, ci mai degrabă presupunându-le familiaritatea, aşa cum oamenii recunosc stilul de îmbrăcăminte al celor din tagma lor. Aici, la capătul salonului cu tavan boltit, erau pianul acoperit cu o cuvertură turcească, lampadarul înalt, măsuța bosniacă cu tabachere de argint, două peisaje pe pereți – o cascadă şi o dimineață în pădure, ambele creații ale amfitrioanei –, paravanul de sobă ornamentat, fotoliile din lemn de cireş, acoperite cu dantelă albă, masa ovală din lemn de păr, iar din tavan atârnau cele şase brațe ale bine-cunoscutului candelabru aurit, dezmierdând între gheare vulturul napoleonian. Toate acestea îi erau cunoscute, erau, pentru el, acasă. Pe alocuri lipsea pianul, alteori pipatoriul era alături de bibliotecă, dar peste tot tablourile familiei erau atârnate deasupra biroului cu multe sertare, iar mai nou, în spatele uşilor de sticlă ale vitrinelor, printre

porțelanurile de Holíč[7], se mai amestecau şi câteva figurine zvelte, colorate, artizanale, de slojet[8], câte o căprioară de sticlă sau câte un cățel cu zâmbet neghiob.

Seara era luminoasă, ireal de luminoasă, văratică. „Grădina" – câțiva copaci, nişte tufe şi o singură tulpină de trandafir bine înfiptă în pământ şi înconjurată cu pietriş alb – probabil că fusese pe vremuri o curte pietruită, iar gardul cu portița vopsită în verde străjuia aleea de pe zidul lat al cetății. De pe treptele pridvorului se deschidea, peste zidul din jurul grădinii, o perspectivă frumoasă asupra culmilor Budei. Aerul era plin de aromele pârgului tomnatic, de mirosul fructelor răscoapte, al frunzişului pe cale să se descompună. Sub un nuc, alături de gard, la o măsuță acoperită cu o față de masă colorată, Kristóf îşi observă soția, împreună cu sora lui. Le salută zâmbindu-le distrat şi uşurat, iar timorarea de-a dreptul paralizantă care îl cuprindea mai întotdeauna în primele clipe într-un loc străin i se risipi îndată.

Chipul Herthei strălucea spre el luminos şi prietenos, buzele ei moi îi zâmbeau, ochii îi sclipeau, se întoarse către sora lui cu o mişcare pe care i-o cunoştea foarte bine, îi spuse ceva şi amândouă izbucniră în râs. „Probabil că râd de mine!", îşi spuse Kristóf în sinea lui, uşurat. Îşi dădea seama că stă în uşa locuinței străine cu o sfială destul de amenințătoare, cu o solemnitate rigidă; acum, Hertha se distra pe seama fâstâcelii lui Kristóf...

Aşa că, molipsindu-se de atmosfera familiară a cunoscuților săi, zâmbi şi el, privind sfios împrejur, căutând-o pe gazda casei, îl recunoscu pe fratele său, în

---

[7] Localitate renumită pentru porțelanurile şi ceramica sa, astăzi în Slovacia. (N. trad.)

[8] Bibelouri artizanale suedeze, de obicei din lemn. (N. trad.)

uniforma lui perfect aranjată, cu pantalonii călcați la dungă, cum stătea alături de perete, cu paharul de vin în mână şi făcându-i ochi dulci unei femei trecute de prima tinereţe, cu părul ondulat din grija coafezei, într-o bluză albă de mătase, plinuță; „recunoscu" tot aşa cum iei cunoştință de cele de acasă, stingherеala sosirii i se risipi, se îndreptă şi se linişti. În colțul salonului îl observă pe amfitrion, fumând un trabuc şi cu un pahar de vin în mână, alături de cei mai vârstnici şi mai onorabili invitați – preşedintele consiliului şi un avocat vestit –, sub lumina discretă a abajurului înalt, cu picior. Se îndreptă spre ei, bucurându-se de primirea familiară cu care fusese întâmpinat şi acceptat de îndată în cercul respectabililor magistrați. Da, aceasta era familia lui, care nu era nici bună, nici rea, nu putea fi criticată, trebuia suportată, fiindcă între ei era fără îndoială o legătură puternică, precum în orice familie.

Kristóf se destinse în această atmosferă familiară.

Ambianța „gustinei" fermenta deja într-o efervescență alcoolică. Tinerii jucau cărți şi din încăperea alăturată duduia muzica. Numindu-i în sinea lui „tineretul din ziua de astăzi", Kristóf se despărțea de ei, îşi simțea vârsta de treizeci şi opt de ani. Era de părere că până pe la patruzeci, cincizeci de ani viața se săvârşeşte, până atunci vezi morți şi vii, viața se repetă miraculos, dar nimic nu revine aşa cum te-ai fi aşteptat. Nu există decât o singură surpriză, se gândea el, anume când îți dai seama că şi tu eşti muritor... Această descoperire Kristóf o făcuse deja până la vârsta de treizeci şi opt de ani. E acea stare ruşinoasă, dar din fericire trecătoare, când omul simte pentru o secundă că şi cu el se poate întâmpla ceva... ce anume? Poate că nu e ceva rău ce va să vină, dar e ceva care contravine regulilor; şi lumea încremeneşte într-o stare rece, artificială, de parcă norii, casele, feţele oamenilor ar fi fixate de un ochi de sticlă... îşi aprinse o țigară, privind în gol. „Tineretul" împărțea cărțile

în încăperea alăturată şi dansa pe o muzică sud-americană, necuviincioasă. Kristóf asculta de pe malul celălalt această muzică plângăcioasă, languroasă şi respingătoare. „Ăştia sunt cei care divorţează”, se gândi el înnegurat, „cei în care această muzică trezeşte pasiuni”. Zâmbi parcă un pic ruşinat din cauza acestor generalităţi involuntare şi primitive. Cu toate că şi această „tânără” generaţie făcea parte din familie. Ce ştia el despre ei? Clipi în direcţia lor. O salută pe amfitrioană, apoi se întoarse către cei mai „bătrâni”, cu simpatie şi încredere.

Vârstnicii vorbeau prudent, drămuindu-şi bine cuvintele. Cu un gest patern, preşedintele consiliului îi ordonă lui Kristóf să se aşeze lângă el şi îi aprinse ţigara, privindu-l cu drag. Kristóf era într-o oarecare măsură şi pupilul lui, asa că era mândru de el. Maturitatea, ataşamentul necondiţionat faţă de instituţie, faţă de familie, încrederea respectuoasă şi disciplina cu care Kristóf se acomodase din prima clipă printre ei treziseră în sufletul bătrânului judecător o sinceră simpatie; Kristóf era cel pe care se putea conta pentru continuarea tradiţiei, căruia i se puteau încredinţa tainele practice ale meseriei, spiritul ei. Bătrânul judecător nu se îndoia că, la fel ca tatăl şi bunicul lui, Kristóf va ajunge departe în această carieră severă şi dificilă. Cunoştea acest tip sufletesc, simţea din priviri şi din frânturi de cuvinte acest caracter simpatic.

Kristóf era persoana demnă de a fi iniţiată. Care nu trebuia convinsă în mod special, a cărui cameră de copil fusese plină din capul locului cu principiile pe care bătrânul judecător îşi clădise dogmele convieţuirii sociale.

Mai ştia că şi Kristóf vrea să salveze societatea, acesta nu era un motiv de dispută între ei – voinţa, credinţa, convingerea, toate la un loc iradiau din fiinţa, din toate afirmaţiile lui. Era o personalitate pe a cărei mână societatea putea fi lăsată... Dar bătrânul judecător îl măsura

îngândurat prin perdelele de fum ale trabucurilor, îl cântărea.

„E un pic cam prea legat de forme”, îşi spuse el. „E corectitudinea întruchipată. Niciodată nu l-am văzut puţin pilit, nu i-am auzit vreo vorbă necontrolată”, se gândi el.

Judecătorul se apropia de şaptezeci de ani, văzuse la viaţa lui de toate, îi văzuse pe oameni şi mai despuiaţi decât în pielea goală, crezând că îi cunoaşte. „Corectitudinea” lui Kristóf îl neliniştea. „Atât de precaut faţă de sine însuşi este numai acela care mai aşteaptă un răspuns la o întrebare, care încă nu a spus tot ce avea de spus, care mai are îndoieli”, se gândea el acum. „Dar un asemenea om nu trebuie să aibă îndoieli. El este moştenitorul, este singurul care nu trebuie să se îndoiască.” Se uită aproape sever la Kristóf . Ştia totul despre el, îi cunoştea viata familială, uneori, în instituţie, îl chema la el ca să îl descoasă cu o intimitate prietenoasă. „Poate că simt catolicul din el”, se gândi acum, împrăştiind norul de fum care îl înconjura cu o mişcare înceată a mâinii, de parcă ar fi vrut să îl vadă mai limpede pe Kristóf, „catolicul care iartă, cel a cărui ţară nu e de pe această lume”. Bătrânul judecător era protestant, absolvent al unuia dintre vestitele institute protestante din provincie, plămăditoare de caractere. Se gândea că poate tocmai „catolicismul” lui Kristóf îl atrăgea la el, această dorinţă „de a ierta”, acest dor de ţară corect tăinuit, un anumit dor de ţară nerostit, greu de înţeles, pe care bătrânul judecător îl adulmeca în sufletele oamenilor: dorul de „cealaltă ţară”. Dar acum era vorba despre această ţară, despre această realitate, care pentru amândoi – atât pentru tânărul, cât şi pentru bătrânul judecător – era la fel de preţioasă. Bătrânul judecător nu punea mare preţ pe „patriotism” ca slogan şi ca program. Pentru el ţara era totul – viaţa. Care trebuia salvată. În care toate trebuiau să fie la locul lor. Îl scrută pe Kristóf cu o privire pătrunzătoare,

inteligentă. „Să nu se înmoaie sufletul acesta”, îşi spuse în sinea lui. „El reprezintă acea elite de care avem mare nevoie.”

Acum nu mai era vorba despre „umanitate”, nici măcar despre „justiție”, ci despre mult mai mult: despre copaci, despre pământ, despre oamenii care trăiau pe acele meleaguri. Cu o piruetă neaşteptată, aduse vorba despre procesul zilei, despre faimosul proces politic care era în centrul atenției de mai multe zile, despre care cotidienele publicau relatări fulminante; acuzatul, o personalitate de rang înalt din ierarhia județeană, descendentul unei familii renumite, păcătuise într-o problemă de serviciu şi pe parcursul dezbaterilor se năruise sufleteşte, sentința fiind deosebit de aspră: închisoare, pierderea funcției, anularea drepturilor civile. Sentința severă agitase spiritele, cotidienele răspândiseră această nelinişte cu toată sensibilitatea difuzoarelor pe care le aveau, sufletele oamenilor rămânând afectate de o angoasă palpabilă ca urmare a acestei decizii judecătoreşti. Bătrânul judecător aduse procesul în discuție, apoi se lăsă pe spate în fotoliu şi tăcu, aşteptând parcă o sentință superioară, un comentariu critic, spre stupefacția celorlalți trei, cărora le dădu dreptul la replică, lucru care îi surprinse pe fiecare dintre ei – pe amfitrion, pe avocatul apărării şi pe Kristóf –, care îl priveau stupefiați, fiindcă bătrânul nu obişnuia să accepte nicio discuție privind res judicata, sentința judecătorească. Acum părea că aşteaptă de-a dreptul această intervenție: stătea în fotoliu, tolănit într-o rână, cu trupul lui voluminos, ronțăind într-o doară, cu dinții lui stricați, țigareta pe care o ținea delicat, între degetele fine cu pete hepatice, cu inelul cu sigiliu, iar ochii lui obosiți şi inteligenți scrutau curioşi tavanul. Tăceau stânjeniți, apoi gazda începu, argumentând cu prudență, să îi dea dreptate.

Amfitrionul era un imigrant ardelean şi nu trăia în capitală decât de vreo zece ani. Condusese procuratura unuia dintre marile oraşe ale vechii Ungarii, iar după prăbuşirea ţării se mutase în Ungaria, se pensionase şi trăia retras, cătrănit, într-o recluziune iritată. Soţia lui, fiică de conte ardelean, moştenise această casă familială igrasioasă din cetate.

Ca orice om pe care o forţă exterioară şi stupidă îl alungă de pe calea carierei sale, şi fostul procuror de stat păstra faţă de colegii lui de breaslă un fel de gelozie tainică, abia recunoscută, în privinţa căreia era conştient că nu are dreptate, pentru că nimeni nu păcătuise împotriva lui – doar timpul trecea peste el, doar adierea blestemului naţiei îl alungase de pe calea carierei sale, toţi cei din marea lui familie nu îi voiau decât binele, se retrăsese de bunăvoie din viaţa publică, la cerere, dacă ar fi vrut, ar mai fi putut să rămână în funcţie o vreme; era conştient de toate acestea, se înclinase respectuos în faţa sorţii, dar pasiuni mai ardente, animozităţi mai înverşunate şi mai absconse decât raţiunea îl constrângeau să constate cu invidie succesele profesionale ale colegilor săi de odinioară, cu simţământul că lumea maghiară „nu e în regulă”, că, fără el, acuzaţiile nu sunt acuzaţii, iar sentinţele nu sunt sentinţe! Vorbea încet, aproape în şoaptă. El aproba sentinţa severă. Dacă un casier, un funcţionar privat, o persoană pe care doar conjunctura sau angajatorul ar fi putut-o trage la răspundere comitea o eroare, atunci da, înţelegea clemenţa, dar persoana de rang înalt, pentru care funcţia nu putea fi decât nobile officium – rostea expresiile latineşti cu un accent apăsat, de-a dreptul arogant –, acest sânge din sângele lor nu avea dreptul să greşească; oprobriul s-a răsfrânt şi asupra lor, cei din elita societăţii, care acceptaseră un rol în administraţie. Acuza şi condamna.

Avocatul apărării mormăia ceva. Preşedintele Consiliului şi-a plecat capul, de parcă ar fi adormit.

— Şi tu, Kristóf? îl întrebă apoi bătrânul judecător, brusc şi cu o voce directă, iar raza privirii sale se abătu asupra lui Kristóf precum cea a unui animal preistoric abia trezit din buimăceală.

Acum bătrânul era deja ca un arc întins. Această privire apatică, somnolentă, iar uneori de-a dreptul pătrunzătoare, suportată de puțini indivizi cu indiferență, îl consterna pe Kristóf.

Judecătorul în vârstă îl privi prietenos şi politicos, drept în ochi, aplecat uşor înainte, cu o moleşeală bătrânească în trupul lui ostenit, şi totuşi cu o atenție nebănuită. Era prima ocazie de când se cunoşteau în care bătrânul coleg aştepta o părere critică din partea lui Kristóf. Toți cei care stăteau acum în lumina difuză din jurul mesei rotunde – judecătorul, procurorul, avocatul – se întoarseră spre el cu aşteptare înfrigurată. Aveau un vag sentiment că urmează un moment important; momentul în care Kristóf trebuia să îşi dea arama pe față; aşteptau răspunsul celui mai tânăr, căruia urma să îi vină rândul, cel care avea să vină în locul lor: oare le va accepta convingerile fără niciun compromis? Kristóf privea distrat şi agitat de jur împrejur.

Simțea şi el importanța momentului. Acestea sunt clipele neaşteptate în care un om arată dintr-odată ce îi poate pielea, ca apoi să nu se mai întâmple nimic, viața să îşi continue cursul, judecătorii să condamne, să îşi continue carierele, să împartă dreptatea, care cum poate – dar generația veche, înainte să predea ştafeta, îl mai privea o dată drept în ochi.

Ochii i se mai opriră o dată pe chipul bătrânului judecător, iar privirile li se încrucişară. Kristóf cunoştea dosarul procesului, ştia care e substratul politic al scandalului, înțelegea şi reuşea să desluşească

încrengăturile delicate ale întregii afaceri, îl cunoştea şi pe eroul acuzat din proces.

În timp ce îşi formula răspunsul, mai precis, în timp ce îşi alegea cuvintele pentru singurul răspuns posibil, se auzi, surprins, spunând obosit:

— Verdictul este injust.

Era un răspuns concis şi sec. Bătrânul judecător rămase nemişcat, fără vreun gest de aprobare sau de respingere; îl privi atent şi politicos pe Kristóf , apoi îşi aşează tacticos trabucul pe marginea scrumierei, îşi încrucişă mâinile deasupra burţii, se lăsă pe spate în fotoliu şi închise ochii obosit, părând gata să adoarmă. Kristóf rămase tăcut o vreme, de parcă ar fi aşteptat un răspuns, dar cum nimeni nu scoase o vorbă, porni către încăperea alăturată. În pragul uşii, încă simţea aţintite asupra lui privirile celor trei.

În prag simţi nevoia să se oprească. „Ce se întâmplă cu mine?", se întrebă el, sprijinindu-se uşor de tocul uşii. Rămase în poziţia unuia care priveşte de jur împrejur. Porniră spre el zâmbete şi priviri care îl ocoleau. Avea ameţeli. Poate că acelea erau ameţelile cauzate de tensiunea nervoasă, sau poate doar nuanţe ale lor; fiindcă aceste nervozităţi au multe nuanţe.

Simţi imediat că „nu e nicio problemă", respiră adânc, îşi scoase batista, îşi şterse fruntea, se îndreptă. Nu simţea nevoia să se aşeze. Nu avea nevoie de apă. Nu trebuia să cheme o trăsură, nu trebuia să o alerteze pe Hertha. Nu era decât o uşoară ameţeală, ca şi cum cineva ar fi sunat scurt la uşă, o alarmă insignifiantă. Acum îşi revenise, încăperea era din nou luminată, nimeni nu se mişcase de la locul lui, oamenii nu se îmbulziseră, nu observaseră nimic. Kristóf zâmbi timid, politicos, respiră încet, adânc. Acum trebuia să se adune, să guste ceva, să mai bea un pahar de vin cu sifon, să se aşeze alături de sora lui şi de Hertha şi să nu se mai mişte toată seara de lângă ele. Şi să se întoarcă acasă

devreme. Simți cum sângele îi clocoteşte deja prin vene, încălzindu-l, paloarea obrajilor îi dispăru, „criza” trecătoare se termină. Singurul lui gând era să rămână în picioare. Se obişnuise deja cu ideea că trupul e un laş care se face una cu pământul, aidoma unui animal sălbatic gata să atace în clipa când vede bâta ridicată asupra lui. „Sufletul e total”, îşi zicea el.

Totuşi, mai rămase o vreme în uşă, într-o poziție degajată, sociabilă, privind în gol, fără să se poată hotărî la care masă să se aşeze. Trebuia să rămână puternic, să strângă din dinți, să zâmbească, să îşi şteargă cu o mişcare imperceptibilă fruntea îmbrobonită de sudoare. „Ce trăire o mai fi asta? Ce se întâmplă în asemenea cazuri?” Era un sentiment „ruşinos”: Kristóf nu era în stare să caracterizeze cu alt termen conținutul acestui sentiment, dar uneori simțea că orice altceva ar fi fost de preferat, chiar şi pustiirea, în locul acelei ruşini, nimic nu era mai înjositor. Îi veni un gând: poate nici chiar mărturisirea. Mărturisirea? Ce fel de mărturisire?

Cui să îi fie el dator cu vreo mărturisire? Viața lui nu avea secrete, îşi spuse el zâmbind. Dacă ar fi trebuit să moară în ziua aceea, atunci, chiar în clipa aceea, nu ar fi rămas în urma lui niciun secret clasificat, nu, oricâte dosare, adnotări sau scrisori i-ar fi citit procurorul, nu ar fi găsit în sertarele lui Kristóf niciun „secret”. Nici Hertha nu ar fi găsit nimic, oricât i-ar fi cotrobăit prin sertare, prin dulap, prin buzunare. Viața lui era, cum se spune, ca „o carte deschisă”. Expresia e de prost gust, cu iz de hârtie. Viața nu are nicio legătură cu cărțile. Şi atunci, de unde venea acest sentiment chinuitor, înjositor, de ruşine? De ce se ruşina el? De parcă s-ar fi temut să nu reiasă de îndată, în clipa următoare, ceva iremediabil. Iar acum simți din nou acea amețeală, picioarele i se înmuiară, doar Hertha să nu se fi uitat în clipa aceea la el, avea să îi treacă de îndată,

totul avea să revină la normal, ar fi fost imposibil ca acest scurtcircuit, această tulburare să aibă vreo importanță... Ce se întâmplase azi? Sau ieri? Sau cu câteva minute în urmă? Da, poate că ar fi trebuit să răspundă altfel... Dar Kristóf ştia foarte bine că există clipe în care nu se poate răspunde „altfel". Difuzorul mecanic al sufletului va trâmbița întruna acelaşi răspuns pe care i-l dictează sufletul, coerciție pe care o ştia şi Pater Norbert...

Există undeva în om ceva unic. Caracterul? Ce este acela? În ce măsură este caracterul mai mult „el însuşi" decât oricare alt aspect care l-ar defini pe Komives Kristóf – trupul, instinctele, meseria, situația socială, proveniența? Doar Hertha de n-ar observa cum stă acum în cadrul uşii, fără să se poată hotărî să intre.

Dar după câteva clipe porni printre mese, traversă curtea, îşi trase un scaun lângă Hertha şi se aşeză la masa lor, față în față cu sora lui. În scurt timp se alătură cercului familial şi fratele lui. Nu se văzuseră de mult. El lucra acum în provincie, fără prea mari speranțe să ajungă în curând în capitală. Sora lui mai mare locuia departe, într-un cartier periferic, cu grădini, din Pesta, într-o casă familială construită pe credit, din care nu ieşea cu săptămânile, viața i se dilua în bolile şi pretențiile copiilor, „mersul în oraş" era o sărbătoare, drumul de o jumătate de oră cu tramvaiul era o adevărată călătorie pentru ea, în societate şi la teatru nu ieşea... Kristóf îşi privea cu atenție sora, „Puştiul" se aşezase şi el sub nuc, stăteau destul de depărtați de ceilalți, destul de nepoliticos, de parcă în marea familie unul dintre triburi s-ar fi răzvrătit, iar acum membrii lui se sfătuiau... Hertha îl privi, apoi se uită mai încolo fără să observe nimic. Nepăsarea ei îl linişti, dar totodată trezi în el un sentiment de gelozie; Hertha ar fi trebuit să simtă că azi are din nou una dintre „acele" zile... La ce sunt bune cuvintele? Ca să se plângă? La ce sunt bune legăturile, dacă Hertha nu „simte"?

Dar ea nu simțea nimic. Discuta despre copii, despre şcoală. Sora lui stătea dreaptă, ascetic, fără nicio undă de destindere în trup, toate gesturile îi erau măsurate, zâmbea întruna, cu ochii ei albaştri, intangibilă. „Nu ştiu nimic despre ea”, îşi spuse Kristóf speriat.

Emma stătea sub nuc cu brațele încrucişate, zâmbind politicos către toți, ca în lumea mare, discutând cu fraze prefabricate, care nu spun nimic; Kristóf o privea de parcă nu ar fi văzut-o ani în şir şi simțea cu tot mai multă îndărătnicie nelinişstea că nu ştia mai nimic, chiar nimic despre ea. Ar fi vrut să atingă mâna sau umărul surorii sale, ca să îi atragă atenția, ca să o roage: „Te rog, spune, în fine, şi ceva despre tine...”

Dar ochii ei albaştri rămâneau inexpresivi, zâmbitori. Acum Kristóf simțea cu toți nervii lui că acest suflet se ferecase, că Emma îi dăduse fiecăruia ceea ce aşteptase de la ea – lui Dumnezeu, familiei, tatălui, soțului, copiilor –, iar acum era atât de departe de toți şi de toate, de amintirile sale şi de prezent, de frații şi de soțul, poate chiar şi de copiii ei, de parcă ar fi trăit pe altă planetă, străină. Da, Emma „îşi îndeplinea misiunea” fără să facă o figură de martir, în mod firesc, cu abnegație, poate că ea era „idealul”; nu o întrebase nimeni, niciodată, ce speră ea de la viață, acceptase tot ce îi oferise viața, rezistase să fie educată de călugărițele cenuşii, îşi suporta soțul, chimistul care făcea pe grozavul şi care căuta peste tot fire de praf, membru al Societății Turaniene şi care, din când în când, îl vizita pe Kristóf atât de protocolar, ca pe un superior... Dar Emma nu vorbea niciodată cu Kristóf despre soțul ei, despre „fericire” sau despre nefericire, Emma nu ar fi fost niciodată partea vătămată dintr-un proces de divorț, Emma era o soție fidelă şi o mamă grijulie, care îşi educa copiii miopi fără să iasă cu lunile din casă. Da, Emma era întruchiparea soției ideale. Iar de acum înainte avea să tacă tot restul vieții. Nimeni nu

avea să mai aibă acces la ea. Oare când se închisese în sine? Kristóf nu şi-o mai amintea pe vechea Emma. Întotdeauna fusese aşa? Oare când se zăvorăşte sufletul? Era evident că Emma nu e tocmai „nefericită”, închiderea ei în sine era atât de ermetică, fără nicio fisură, ca a unei plante care, dintr-o pornire instinctuală şi dintr-o raţiune complicată, îşi închide caliciul; poate fi zdrenţuită sau distrusă printr-un simplu gest, dar nu îşi va dezvălui de la sine secretul...

„Dar ce-o fi asta?”, se întreba Kristóf în timp ce asculta discuţia despre preţul manualelor, despre îndreptăţirea uniformelor şcolare. „Ce se întâmplă cu mine? De unde vine această slăbiciune? De bună seamă că e «doar nervozitate»; sunt înconjurat de realitate, am sosit de la serviciu, între prieteni, nişte prieteni puţin cam curioşi, întrebarea indiscretă de mai devreme ar fi putut fi evitată; poate că am fumat prea mult azi, încă n-am fost în concediu, sunt surmenat, plin cu otrăvuri, cu tot felul de sarcini, mâine am patru procese, va trebui să-l despart pe Greiner Imre, fostul meu coleg de şcoală, de o anumită Fazekas Anna, cu care pe vremuri am jucat tenis pe terenul de pe Insulă, azi-dimineaţă Hertha m-a rugat să nu rămânem prea mult, pentru că mâine copiii încep şcoala, vrea să fie alături de cel mic în timpul slujbei... într-adevăr, ar fi cazul să plecăm. Cea de aici e viaţa socială, cea de mai înainte şi de după-amiază a fost meseria, iar acum o să plecăm acasă şi atunci va începe viaţa familială. Toate acestea sunt palpabile, aceste felurite forme de viaţă. Dar ce lipseşte? Aş vrea să aflu la ce se gândeşte Emma...” Dar Emma se gândea, fără echivoc, doar la ceea ce şi spunea: ar fi timpul ca manualele şcolare să fie uniformizate, părinţii să trimită petiţii către ministerul învăţământului pentru ca iarna, cursurile să înceapă la nouă în loc de opt, în decembrie trecut, copilul a răcit în timp ce era ministrant în biserica neîncălzită, anul acesta o să vorbească cu profesorul de religie şi o să ceară

scutire pentru Ervin. Apoi discuția trecu la un material de rochie, apoi la divorțul cuplului Erzey. Emmei îi părea rău pentru ei. „Soția e tare speriată şi anemică”, povesti ea, ieri o vizitase şi îi povestise totul, plângând, Emma o consolase cum putuse, dar în cazul acesta nu mai era nimic de făcut, această căsnicie se destrăma ca o mobilă găunoasă mâncată de cari, doar formalitățile îi mai țineau laolaltă, pe dinăuntru totul era labil, şubred, năruit, nu se putea explica această tragedie, nimeni nu putea fi învinuit, nu se potriveau unul cu celălalt, se chinuiseră ani întregi, apoi începuseră să se îmbolnăvească, unul după altul; Lajos fusese internat de două ori în sanatoriu, cu probleme nervoase şi de stomac, pentru ca apoi, odată ajuns acasă, să o ia de la capăt cu viața aceea urâtă pe care micuța şi nevinovata Adel nu reuşea cu niciun chip să o înțeleagă. „Doar ne iubim”, îi spusese ieri Emmei, izbucnind în plâns. Dar acum se liniştise, era convinsă şi ea că era mult mai bine să se separe – mai bine? Există în viață ceva „mai bun”? O să fie cumva. Vor trăi cumva şi separat.

Orice e mai bun decât acest iad stupid, lent, fără niciun sens, decât aceşti ani când într-o familie totul se destramă fără niciun „motiv”, Lajos nu o înşelase pe Adel, nu exista nicio persoană străină la orizont, iar Adel nu înțelegea, nu înțelegea.

Dar acum se liniştise.

Tăceau cu toții. Hertha se uita la Kristóf, care stătea singuratic printre ei – ce se întâmpla cu acest bărbat? În ultimul timp stătea mereu tăcut, retras printre ei atunci când familia se aduna cu afecțiune în jurul lui. Kristóf observă că toți erau cu ochii ațintiți asupra lui, Emma îl privea pe furiş în timp ce vorbea, de parcă ar fi aşteptat un răspuns; de parcă ar fi spus: „Tu eşti judecătorul, specialistul, e meseria ta, răspunde odată, de ce nu pot să trăiască împreună Lajos şi Adel, care, de fapt, «se iubesc»?”

Kristóf îşi privea distrat pantofii, stând leneş, obosit. Da, aceasta era întrebarea obişnuită. O întrebare anostă. Oare de ce o interesează atât de tare pe Emma?

Observă cu o privire leneşă cum faţa Emmei se închide la atingerea ochilor lui, iar interesul i se volatilizează de pe chip.

„Nu ştiu nimic despre Emma”, se gândi el. „A plecat, poate că a plecat deja de mult, nu doar de la noi, ci de la toţi şi de la toate. Rezistă minunat! Aşa trăieşte ea acum, îşi creşte copiii, mai vine câteodată printre noi, se interesează de ce nu pot să trăiască împreună Lajos şi Adel, pentru ca apoi să se dezmeticească brusc şi să tacă. Cu un calm admirabil. Ce suflet intangibil! Ar trebui să învăţăm de la ea această intangibilitate!”, îşi spuse Kristóf. „Poate că există şi o metodă în acest scop... ca la fachirii care se culcă pe jăratic... Ce exagerare!”, gândi el indispus.

„De unde acum jăratic? Asta nu e decât viaţa, viaţa Emmei, pe care e nevoită să şi-o trăiască, fără nicio metodă.”

— S-o rabde! spuse acum cu voce tare, de parcă ar fi vrut să prindă într-un singur cuvânt o claie afânată de gânduri.

Hertha îl privi zâmbind. Emma aprobă, dând din cap aproape festiv. Puştiul tăcea alături de ei, în uniforma lui de gală, cu o eleganţă deosebită, „cu o constituţie fizică total diferită de a mea”, îşi spuse în treacăt Kristóf... „Da, pe el îl înţeleg.”

Judecătorul grăise din nou, afirmase că nu există scăpare, exprimase o sentinţă, viaţa trebuia răbdată, nu îi absolvise nici pe Adel, nici pe Lajos. Hertha îl privi satisfăcută pe Kristóf, vru să îl prindă de mână într-un gest confidenţial, dar el si-o retrase.

Pe masă, printre ceşti de cafea goale şi platouri pline cu resturi de mâncare, se lăfăia un exemplar din ziarul de

seară. Titlul de pe prima pagină anunța cu litere de-o şchioapă izbucnirea războiului. „Unde se fac literele astea atât de mari?”, se întrebă Kristóf, ca unul care vrea să schimbe subiectul. „Poate în aceeaşi uzină în care se fac şi tunurile.” Apucă ziarul cu vârful degetelor, cu grijă, să nu se murdărească, cu un gest delicat instinctiv. Mâna i se opri în aer, apoi îi căzu la loc în poală. Puştiul deschise ziarul, îl ținu în fața ochilor cât să poată desluşi în tăcere ştirile îngrijorătoare. Se înserase. În casă luminile erau deja aprinse.

Una dintre lămpile cu gaz de pe aleea din turnul cetății îşi revărsa lumina asupra lor. La masa alăturată se discuta despre război. Deja pe un ton neutru, fără vorbe mari, aşa cum se discută zi de zi despre viață şi despre moarte. Puştiul aruncă ziarul cât colo, îşi încrucişa brațele, se lăsă pe spate, sprijinindu-se de trunchiul copacului. În clipa aceea, mezinul îi fu nespus de simpatic judecătorului, îi venea să îl ia de braț şi să plece undeva cu el; statura, gesturile, toate i se păreau atât de copilăroase, de cunoscute, atât de întristător de corecte, ca atunci când se plimba de mână cu tatăl lor în ultima zi a anului şi nu îndrăznea să îşi „dorească” din toată inima ceva... Ar fi vrut să îl roage să îşi dorească ceva. Acum crescuse, era deja adult, purta uniformă cu două stele, era şi el, aidoma tuturor celor din neamul Komives, mândria superiorilor săi, fără să fi cerut vreodată ceva ce nu i s-ar fi cuvenit sau nu ar fi fost regulamentar, era un militar excepțional şi un om deosebit de modest... Chiar şi acum, în uniformă, avea un aer de elev. Nu era o figură câtuşi de puțin marțială, decorativă – judecătorul îşi admira din penumbră frățiorul, cunoştea acest gen de oameni şi se gândea cât de diferiți erau aceşti tineri militari, mai degrabă nişte călugări, un fel de călugări profani... şi cât de modest trăiau; pentru ei uniforma nu mai era o ținută de paradă, nu plăteau țiganii prin cafenele ca să le cânte, nu se îmbătau cu şampanie, nu

îşi pierdeau nopţile jucând cărţi şi nu săreau peste şanţuri din plăcere; stăteau în băncile şcolilor cu anii, fiecare încheiat cu câte un nou examen, aşteptau răbdători în staţiile de autobuz, cu servietele doldora de cărţi, si erau atât de serioşi, de modeşti şi de pioşi, de parcă ar fi trăit într-un legământ laic strict, de castitate şi de austeritate! Puştiul nu vorbea niciodată despre viaţa lui. Se întâlneau destul de rar, când venea în concediu, căci mai mereu se pregătea pentru examene sau îşi îndeplinea misiunea. Da... aceştia erau altfel de militari decât cei pe care îi cunoscuse tatăl lor. Tinerii care veneau în urma lui Kristóf erau altfel, ascetici. Ce aşteptări aveau ei de la viaţă? Puştiul nu intervenea în discuţiile despre război, nu făcea pe specialistul, nu îşi zăngănea spada, nu promitea că vom învinge pe toată lumea şi că vom intra pe cai albi în capitala inamicului – doar privea în gol, cu urechile ciulite la discuţie cu toată seriozitatea, aprobând-o din când în când, cu o mişcare discretă a capului. Şi, când îi va veni rândul, Puştiul se va duce la război cu aceeaşi seriozitate şi abnegaţie, va fi peste tot unde i se va ordona să fie, rănile vor fi onorante pentru el sau va muri în război fără să mărturisească ce crede el despre toate acestea.

Doar îi asculta pe ceilalţi, de parcă nu el ar fi fost singurul specialist în bătălii şi ambuscade; îi asculta politicos şi atent, de parcă el ar fi fost singurul „civil” din întreaga societate.

„Dragul meu frăţior!”, îşi spunea în sinea lui Kristóf, şi ar fi vrut să îi mărturisească şi lui acest sentiment, dar cei din neamul Komives nu erau obişnuiţi cu asemenea efuziuni sentimentale, iar Puştiul ar fi fost surprins, poate că ar fi si roşit dacă Kristóf i s-ar fi adresat cu asemenea sentimentalisme. Nici Kristóf nu agrea asemenea dulcegării indecente. Avea azi o stare mai agitată, atâta tot. Dar Komives Kristóf nu avea cum să fie chiar atât de „nervos”,

nu avea cum să simtă nişte junghiuri atât de puternice şi să aibă asemenea ameţeli, încât să îşi piardă cumpătul şi, cât timp frăţiorul tăcea, ceilalţi începură să discute cu elocvenţă despre război: era uimitor cât de bine îşi însuşiseră lecţia şi, de parcă totul s-ar fi petrecut deja în trecutul apropiat, războiul nici nu părea prea ireal şi inimaginabil, ca adineauri.

Nimeni nu credea în el, nimeni nu şi-l dorea şi era încă departe, munţi şi mări despărţeau încă războiul de pace. Încă se negocia şi se căutau explicaţii.

Nimeni nu îşi putea imagina cum va izbucni „războiul modern", care vor fi părţile beligerante şi împotriva cui – bombele de o mie de kilograme erau de neimaginat, la fel şi gazele perfecte. Toate acestea erau ireale şi ilogice, nu erau în interesul nimănui. Era de neimaginat ca oamenii să stea la discuţii liniştiţi, în salonul lor, iar în clipa următoare dealul Gellert sau Londra să nu mai existe. Era, bineînţeles, ceva greu de imaginat. Nici nu putea fi vorba despre război, sau cel puţin nu aşa cum şi-l imaginau palavragiii de cafenea sau veşnicii prăpăstioşi; pacea zâmbea de peste tot – ce-i drept, uneori cam forţat şi făţarnic –, peste tot în lume se vedeau „semnele dezvoltării economice", ale civilizaţiei înfloritoare şi tot mai aproape de perfecţiune, războiul nu putea începe cu dispariţia civilizaţiei de pe o zi pe alta. Probabil că războiul începe cu... dar toată lumea vorbea vrute şi nevrute, iar Kristóf asculta cu atenţia încordată şi, dintr-odată, i se păru că a înţeles ceva: că oamenii din toată lumea discutau prin saloane despre problemele lor cotidiene, despre năzuinţele lor, până când unul dintre ei rostea cuvântul „război"; iar atunci nu tăceau, nu rămâneau cu privirile împietrite, amuţiţi de groază, ci răspundeau pe toate tonurile: „război" – şi începeau să discute dacă ar fi posibil, şi când, şi la ce dimensiuni. Aşa începea. Acum Kristóf înţelegea. Războiul începea undeva, departe, cu mult

înaintea evenimentelor vizibile; el începea în suflete şi, până să se transforme în câmpuri de luptă cu tunuri şi morţi, sufletele oamenilor se şi resemnau. Emma îi anunţă batjocoritor, pe un ton plin de dispreţ, că există deja oameni laşi care îşi făceau acasă provizii de apă minerală, salam, făină şi petrol, şi alţii care închiriau case departe de oraşe, pentru că se temeau de gaze, şi toate acestea erau nişte absurdităţi şi nişte idioţenii... Kristóf clătina din cap ca unul care consimte, dar le înţelege – se pare că aşa începe, cu salam şi cu petrol în cămară, cu închiriatul caselor în provincie, departe de oraşe. La masa învecinată era un domn pe care Kristóf îl cunoştea întru câtva – era redactor, auzise mai înainte că publică o revistă religioasă. Kristóf îşi amintea vag că citise deja câteva cronici literare semnate de el; afirma că un om cu morală creştină nu se poate pregăti de război altfel decât cu sufletul purificat, cu resemnare şi cu smerenie, iar cel care acum se înspăimântă şi se ascunde ca un hârciog, ca să îşi scape pielea, e un trădător mai rău decât dezertorul care iese din tranşee cu steagul alb ridicat.

„Dacă Europa ar pieri", spunea redactorul pe un ton un pic mai ridicat, încât şi cei de pe terasă întoarseră capetele într-acolo, „dacă Europa ar pieri sau dacă doar o parte a continentului ar dispărea de pe faţa pământului, ar pieri tot ce am construit, tot ce a stat la baza credinţei noastre, oraşele si bisericile, teatrele si locuinţele, toate în care am crezut". Şi atunci, ce mai contează? Ce se va întâmpla cu Hänsel şi Gretel? Şi este moral ca unii oameni să îşi mai ducă viaţa o scurtă vreme doar cu un codru de pâine? Kristóf asculta aceste cuvinte severe şi dădea din cap. Cuvintele ajungeau la el cu o acuitate ieşită din comun, înţelegea în clipa aceea, totul era limpede şi logic, trebuiau doar rostite aceste cuvinte: „Europa va dispărea", şi oamenii vor înţelege îndată ceva ce până atunci nu avusese nicio noimă; dar acum nu era vorba dacă Europa va dispărea sau

nu, pentru că despre această absurditate şi aşa nu îşi putea imagina nimeni nimic concret; acum nu era vorba decât despre faptul că aceasta devenise o temă de discuţie aici, în această grădină sau înăuntru, în salon, şi în alte grădini şi în alte saloane, peste tot în lume, în oraşele ploioase din nord, la fel ca în pitoreştile oraşe din sud, cu ziduri de piatră şi cu grădini de chiparoşi, unde Kristóf ar fi vrut întotdeauna să se ducă, iar acum se gândea că poate e deja prea târziu. Erau mulţi care îşi dădeau cu părerea, iar Kristóf asculta foarte interiorizat şi politicos. „Războiul este deja treaba Puştiului", se gândea el distrat, „treaba mea este cealaltă ordine, pacea".

Se uita la fratele lui, admira grădina cochet îngrijită, feţele umbrite aplecate peste mesele dezordonate, mai încolo luminile din saloane, contururile mobilierului. Acum şi ce îi era cunoscut i se părea străin, de parcă nu şi-ar fi dat seama până atunci cum arată un scaun sau o masă. „Dacă piere totul", îşi spunea el maliţios, pentru că disprețuia orice exagerare, această panică onctuoasă, „dacă va trebui să o luăm din nou de la început, din peşterile în care ne-am refugiat din faţa gazelor, probabil că nu aş putea să îmi fac o masă sau un picior de scaun. Iar dacă ar pieri şi tâmplarii, atunci probabil că multă vreme am fi nevoiţi să şedem direct pe pământ sau să dormim pe bolovani... Nici să repar o sonerie electrică stricată nu sunt în stare.

Nici tapete nu pot să fac. Nu înțeleg nimic din civilizaţia aceasta. Dar deocamdată, această civilizaţie încă mă apără: lămpile încă mai luminează, răspândind lumină artificială, ziarul de seară stă deschis pe masă, cu titluri scrise cu litere de-o şchioapă..." înăuntru, în salon, tineretul nu mai dansa pe muzici deşucheate, sacadate.

Sunete pioase de clarinete şi de flaute se strecurau printre ferestrele întredeschise.

— Mozart, spuse Hertha, întinzându-se ca să îşi aranjeze părul. Eine kleine Nachtmusik...

Erau pe picior de plecare, îşi luau rămas-bun. Muzica împrospăta aerul din grădină. Era mesajul unui suflet în seara aceea caldă, iar melodia pe care patefonul ieftin o zăngănea pentru eternitate era pură şi proaspătă, de-a dreptul neomenească. De parcă ar fi fost cântul sufletului unei păsări.

Muzica îi mai ţinu împreună preţ de o clipă. Preşedintele consiliului plecase deja de mult, amfitrionul, care se clătina în pridvor, îl căuta pe Kristóf peste tot, cu privirea lui mioapă.

Hertha se lăsă absorbită de muzică, de parcă i s-ar fi adresat doar ei. Zâmbea, îl privea pe Kristóf, apoi începu să admire copacii cu privirea străin familiară a celei care aude, în sfârşit, voci cunoscute, de acasă, un dialect pe care nu îl înţelege pe de-a-ntregul decât ea.

— Eine kleine Nachtmusik, îşi spuse ea şoptit, abia murmurat, ca apoi viorile să intervină în tânguirile languroase ale flautelor şi clarinetelor.

Toate aceste sunete veneau de departe, din neant, şi totuşi imaterialitatea lor era la fel de reală ca lumea care o percepea. Un suflet prinse glas şi o luă pe urmele lor. Cea căreia i le adresase cândva nu mai exista, dar sufletul continua să o curteze şi să tânjească după ea; i se adresase cândva nemijlocit, cu plecăciuni graţioase şi cu coafura albită cu făină de orez, dezvăluindu-şi taina. Emma o luase deja înainte, stătea la capătul coridorului alb, boltit, înstrăinată, de parcă această muzică nu ar fi fost pentru ea. Hertha aşteptă să răsune şi ultimul acord, apoi se uită împrejur zâmbind, de parcă ar mai fi dorit să audă o continuare, un fel de explicaţie.

Merseră pe aleea de pe zidul cetăţii; seara era înăbuşitoare, de culoarea sepiei. Mergeau de-a lungul

balustradei; jos, în adâncul de sub ei, vechiul cartier adormise deja. Kristóf căuta, cu o privire iscoditoare, ferestrele casei lor – la două dintre ele lumina era aprinsă.

— Copiii sunt încă treji, spuse el.

Se aplecă peste balustradă.

— Copiii sunt neliniştiți, îi răspunse Hertha. Ce-i drept, mâine începe şcoala. Dar nu numai pentru asta.

De altfel, nici Trude nu a răzbit cu ei, nu i-a impresionat nici povestea despre vânătorul verde. Şi Teddy e neliniştit.

Kristóf îşi aprinse o țigară şi întrebă, în glumă, în ce tonalitate se manifestase neliniştea lui Teddy. Teddy era cățelul, un Airedale Terrier despre care Kristóf spunea în glumă, cam pe nedrept, că „nu e bun de nimic”. Această constatare o provoca de fiecare dată pe Hertha să îl contrazică. Nu accepta, cu o îndârjire tipic feminină, să se complacă în această idee utilitaristă, nu înțelegea de ce trebuie orice ființă vie să fie „utilă” la ceva. Dar Kristóf nu îl îndrăgea pe Teddy, pe care îl cataloga drept „mofturos”, sau „javră capricioasă”; pentru el, adevăratul câine era cel de vânătoare, cu părul des, ciufulit şi cârlionțat, cu pieptul lat, de luptător, cu urechi mari, clăpăuge, care trezea în sufletul lui Kristóf dorul după paradisul pierdut cu gust vag de palincă, cu pământuri, cu tarlale, cu dimineți cețoase, cu tabieturi aristocrate, cu arme de vânătoare şi bucurie. Hertha îi înțelesese de îndată acest dor, îi dezlegase taina şi evidențiase tot ce era fals la el, de filfizon – ea nu agrea acest tip de indivizi, îi asocia, exagerând îndărătnic, cu pantalonii vânătoreşti cadrilați. Dar, totodată, inteligentă şi binevoitoare, trecea cu vederea aceste capricii. Kristóf mergea zâmbind alături de ea, suporta să i se reproşeze pantalonii cadrilați; da, se înțelegeau unul pe celălalt. Dar aceste doruri îi aparțineau şi ele lui Kristóf ; trebuia acceptat aşa, cu ele, pe când Hertha le desfăcea fără milă, le

distingea în infernul ceţos al visurilor, ca apoi, cu o ridicare din umeri, să le ierte.

— Da, şi Teddy a fost agitat, îi răspunse ea. Şi toată după-amiaza casa a fost întoarsă cu fundul în sus...

— Cu fundul în sus e o exagerare, spuse Kristóf cu o dojană prietenoasă, cu o undă de pedanterie.

Această rigurozitate neînduplecată era singura lui armă împotriva locvacităţii sentimentale a Herthei. Discutau prin jumătăţi de cuvinte; era suficient ca unul să dea intrarea pentru începutul frazei, asemenea unui dirijor, pentru ca celălalt să înţeleagă de îndată şi să continue fraza.

— Şi care a fost cauza cutremurului din casă? întrebă Kristóf, cu răbdarea capului de familie.

— Cauza?

Hertha începu să recite. Există multe lucruri pe lume care nu au motive demonstrabile cu acte.

Totul începuse în camera copiilor. La prânz, de îndată ce Kristóf plecase, Gábor refuzase să se culce, o trezise cu ţipetele lui şi pe Eszter, aprinseseră lampa în camera copiilor cu jaluzelele trase şi voiseră să se joace de-a „cei trei purceluşi”, dar lipsea al treilea. Trude călca, nu avea vreme de ei, Hertha lua al doilea praf, după prânz – de la o vreme, aceste zile de toamnă timpurie îi făceau sângele să i se repeadă la cap, suporta din ce în ce mai greu trecerile dintre anotimpuri, probabil fiindcă începuse să îmbătrânească. Kristóf protestă, mormăind distrat, cu o politeţe flegmatică.

— Ba da, îmbătrânesc, spuse Hertha.

Nu suporta nimic din ceea ce reprezenta o schimbare, nu îi plăcea dacă cineva muta o mobilă din loc, cel mai mult şi-ar fi dorit să alcătuiască o listă cu toate cele care nu puteau fi schimbate, cum este calendarul gregorian, nu îi plăcea când natura îşi schimba programul.

— Aha, „program”..., spuse încet Kristóf, ca pe un reproş, fiindcă şi această expresie era una dintre exagerările Herthei.

— Da, „program”. Poate că e un cuvânt prea frivol, răspunse Hertha.

Îl rugă insistent să accepte liniştit aceste exagerări, fiindcă, de fapt, fără un strop de frivolitate, de lejeritate, fără pic de exagerare, poate că nici nu se putea trăi. Nu era de aceeaşi părere? Se putea trăi mai precis şi mai pedant, dar ce rost ar fi avut...? Însă acum nu despre asta era vorba, ci nici mai mult, nici mai puțin decât despre faptul că Eszter şi Gábor nu îşi găsiseră un al treilea partener pentru „cei trei purceluşi”. Apoi stinseseră lumina, se aşezaseră pe covor şi începuseră să scâncească. Aşa dăduse Trude peste ei. Între timp, Teddy ieşise de sub divanul din camera lui Kristóf şi începuse să se comporte straniu.

— O să-i prescriem nişte brom, spuse Kristóf disprețuitor.

Dar acum, comportamentul straniu al lui Teddy nu putea fi trecut cu vederea cu astfel de remarci fluşturatice şi zvăpăieri.

Hertha nu se lăsă cu una, cu două, povesti cu lux de amănunte cum că furiosului Teddy i se ridicase părul măciucă în cap, se postase în mijlocul camerei cu picioarele răşchirate, chelălăise încet şi făcuse să îi strălucească albul ochilor „ca unui negru speriat”. Kristóf sâsâi ofensat, de-a dreptul jignit, auzind aceste comparații exagerate. Ciulise urechile şi niciun cub de zahăr nu îi risipise groaza, se repezise de mai multe ori până la uşă, amuşinând deznădăjduit, de parcă ar fi aşteptat pe cineva. Era înspăimântător, nenatural.

— Poate că s-a stricat la burtă, spuse Kristóf îngăduitor, cu obiectivitatea unui savant, si voia să iasă afară.

Dar nu, neobişnuit era faptul că nu voia să iasă, în zadar îl chemaseră la plimbare, mai târziu se băgase din nou sub canapea, de unde începuse să scheaune, să mârâie, o prinsese de mână şi pe Trude. Animalul simţea ceva.

— Poate că e un semn de bătrâneţe, se auzi vorbind nepoliticos Kristóf.

Ajunseseră deja la vechea biserică. Orologiul, luminat ceţos, arăta zece şi jumătate. Brusc, Kristóf se simţi obosit. Mai aveau câţiva paşi până acasă. Sperau că, între timp, Teddy se potolise; de obicei, la ora aceea târzie, Gábor şi Eszter erau deja prea somnoroşi pentru acel joc atât de atrăgător şi la modă, „cei trei purceluşi"; iar Kristóf avea o dorinţă, aproape ca o senzaţie de sete, să rămână singur în camera lui, să închidă uşa şi să se aşeze în cercul de lumină al abajurului de la masă, fără să se gândească la nimic, să se odihnească, să se odihnească până în străfundul sufletului, să se dezbare de toate tensiunile... Să uite întreaga zi... Da, fiindcă ziua aceea fusese una „dintr-acelea". Mâine poate că avea să fie mai bine. Poate că simţea şi el schimbarea anotimpului. O asculta pe Hertha distrat; acum vorbea şi ea într-o tonalitate mai ironică despre „nervozitatea" căţelului şi a copiilor din după-amiaza aceea, mai ironică şi totuşi un pic mai însufleţită şi mai neliniştită decât i se cuvenea unei gâlcevi domestice.

— N-ai decât să râzi de mine, îi spuse lui Kristóf şi îşi luă mâna de pe braţul lui. Doar ştii foarte bine cât de mult disprețuiesc superstiţiile. Dar se părea că au o presimţire... Ce ştiu eu... Mai nou, toţi vorbesc verzi şi uscate, despre catastrofe şi despre război, bine că nu prevăd şi comete... Dar s-au înverşunat aşa, fără niciun motiv, şi Eszter, şi Gábor, iar Teddy nici măcar nu citeşte ziarele! Dar acum, gata. Pe seară s-au potolit.

Trecură pe sub castanii de pe strada largă şi întortocheată care ducea la casa lor; la crâşma din colţ se vindea must, pe caldarâm tronau grămezi uriaşe de frunziş uscat, maroniu.

Kristóf mergea încet, Hertha rămăsese cu o jumătate de pas în urma lui. Da, se mai întâmplă uneori ca fiinţe inferioare nouă să devină, fără niciun motiv, agitate. Atunci e de datoria noastră să le potolim. Despre „groaza neagră” Kristóf nici nu voia să audă; dar recunoştea un fel de panică superstiţioasă populară care uneori, fără niciun motiv, izbucneşte printre fiinţele vii, şi o rugă pe Hertha ca în zilele următoare să fie atentă la digestia copiilor... Cât despre Teddy... Kristóf făcu un gest dispreţuitor şi nepăsător, apoi bagă mâna în buzunar, după chei.

Hertha se sprijini de poartă şi privi bolta cerească, acum scânteietor de înstelată, ca în marile nopţi senine de vară.

— Au avut o presimţire! spuse ea şoptit, cu încăpăţânare, după care începu de îndată să caşte.

Kristóf nu-i răspunse, o lăsă înainte, încuie poarta cu grijă, în ultima clipă observă şi el lumina stranie de pe cerul înstelat şi se gândi uşurat că ziua aceea – ziua aceea aparte, da, ziua aceea puţin „imorală” şi „agitată” – se sfârşise, începea noaptea.

În antreu lumina era aprinsă. Trude şedea pe vechea ladă nemţească, pe care Hertha o adusese din vacanţa petrecută în Bavaria; stătea ghemuită pe capacul colorat al lăzii, îmbrăcată sumar si cu un aer timorat.

— Domnule judecător, vă aşteaptă un domn, spuse ea speriată, cu o figură chinuită de remuşcări.

Îşi ridică cu graţie chipul blond, de ţărăncuţă stiriană[9], privindu-i în ochi cu o cochetărie familiară şi totodată

[9] Originară din Stiria (germ. Steiermark), land din sud-estul Austriei. (N. red.)

slugarnică. Trude era ca un membru al familiei – tatăl ei, dirigintele poştei din Mürzzuschlag, le trimitea de Paşti şi de Crăciun câte o felicitare cu aceeaşi fotografie colorată a oraşului, cu „Rosegger-Stube, mândria oraşului”; Trude era o „fată mai acătării”, care mânca la aceeaşi masă cu familia, dar nu se ferea să spele rufele copiilor. Soția generalului, mama Herthei, nu o îndrăgea; o considera „isterică”, fiindcă uneori, înainte şi după nopțile cu lună plină, avea „vedenii” şi le spunea copiilor poveşti despre cerbii albaştri şi despre oamenii de pe fundul mării. „Visionen hat sie, die Jungfrau von Orleans!”[10], spunea disprețuitor doamna general; dar copiii o îndrăgeau pe Trude, le plăceau poveştile cu cerbii albaştri – în poveştile Trudei, toate animalele erau colorate, de pildă ursul era, nu se ştie de ce, roşu-ocru –, le ascultau cu profundă empatie şi țeseau mai departe „vedeniile” ei. Acum, chipul bunei fete era palid şi timorat.

— Un domn? Acum? Ce fel de domn? o întrebă repezit Kristóf.

Dintr-un instinct de apărare, Hertha se înfofoli cu paltonul. Un domn, un domn străin, noaptea, în casă? Vorbeau în şoaptă, cu o intimitate sâsâită.

‚Ah!”, spuse Trude. Domnul judecător să o scuze, ea nu înțelege nimic. A trebuit să îl lase să intre. A venit pe la nouă. Copiii se culcaseră deja. Ea, Trude, tocmai se pregătea să se spele pe cap, când a sunat domnul; dar ei nici prin gând nu i-a trecut să îi deschidă imediat, ci i-a spus că domnul judecător nu primeşte pe nimeni acasă şi, de altfel, nu îl mai văzuse niciodată pe la ei.

Domnul judecător nu primeşte pe nimeni. „Ce i-o fi trecut prin minte?”, se întrebă Kristóf şi îşi aruncă paltonul şi pălăria pe vechea ladă nemțească. Gestul lui fu destul de

---

[10] „Ia uite-o şi pe fecioara asta din Orleans, are vedenii!” (germ. în orig.); aluzie, ironică în context, la Ioana d’Arc. (N. red.)

vehement, un pic necontrolat. Kristóf rămase dezorientat în mijlocul încăperii, dar Trude continuă să explice, cu abundență de cuvinte, în stilul „vedeniilor”, cu ochii larg deschişi, însufleţit şi totodată tainic.

Da, un domn, între două vârste, cam ca domnul judecător, dar poate totuşi mai bătrân. Da, sigur e mai bătrân. Dar numai faţa îi era îmbătrânită. Trude vorbea alandala; Hertha se apropie de ea şi o apucă puternic de braţ, cu mâna înmănuşată. Fata începu să îşi revină, lăsă o clipă ochii în jos, privi fix covorul ţărănesc, în dungi, de pe podea, apoi, de parcă cineva ar fi văduvit-o de vise, iar acum totul îi devenise indiferent, începu să răspundă la întrebările lui Kristóf. Vocea îi trăda deziluzia şi apatia, gestul Herthei o readusese din „vedenie” în realitate. „Vai de voi, dacă nu credeţi în vise!”, asta trăda reproşul din privirea ei. În câteva clipe, Trude ar fi avut multe de spus despre „domnul”. I-ar fi dezvăluit culoarea, care ar fi fost probabil verde-albastră, şi că jos, în curte, pe domnul cel străin îl aşteaptă un cangur, dar despre asta nu trebuie să afle nimeni, fiindcă altminteri, lumea din jur „ar începe să bârfească”. Hertha o strângea tare pe Trude, iar acum fata reacţiona cu o obiectivitate ofensată. Da, domnul a sosit la nouă. E un domn „bine”, uite-i mănuşile şi pălăria. Într-adevăr, era un individ bine îmbrăcat. Pe lada nemţească se afla pălăria moale, străină, de un gri-deschis, iar mănuşile bărbăteşti suedeze, de un gri-murdar, erau aruncate tot acolo, aidoma unor corpuri delicte. La ora aceea, într-o locuinţă ca aceea, exista în obiecte o înstrăinare agresivă. Kristóf făcu un pas instinctiv spre ladă şi începu să învârtă în mâini pălăria; nu era tocmai nouă, dar fără îndoială că era una orăşenească, demnă de „un domn”; Kristóf o puse suspicios înapoi.

— Nu, spuse Trude, domnul nu a mai fost niciodată pe aici.

— Şi cum îl cheamă? Unde e cartea lui de vizită?

— Nu a spus cum îl cheamă.

— Gâscă proastă ce eşti! spuse Hertha iritată.

Vorbeau în şoaptă, gâfâind pătimaş, cu capetele apropiate, de parcă ar fi complotat la ceva.

„Asta e totuşi prea mult”, îşi spuse Kristóf în sinea lui. Omul se întoarce seara în propria locuinţă şi un domn străin... „Violare de domiciliu!”, îşi spuse el profesional. La urma urmei, jos, la colţul străzii, era postat un poliţist.

— Şi dumneata ai lăsat un străin să intre în casă...

Trude ridică din umeri.

— Vă rog să mă credeţi, domnule judecător, că am fost nevoită să-l las.

— Dar de ce, ce a făcut, a fost violent? o întrebă Hertha, neîncrezătoare.

— Violent?

Trude era cu mintea în altă parte.

— Nu, nu a fost violent; totuşi, a trebuit să-l las să intre.

Nici ea nu ştia de ce.

— A venit şi a sunat pe la nouă, stătea în uşă, chiar în locul în care stă acum domnul judecător, cu pălăria şi cu mănuşile în mână, cu o faţă foarte îmbătrânită... şi a vrut cu orice preţ să intre. A spus că vă e prieten, că îl cunoaşte pe domnul judecător, cu care e prieten. Apoi a intrat.

Acum stă în camera verde, spuse Trude, ca una care avea simţul culorilor.

După ce auziseră atâtea absurdităţi, soţii se priviră puţin derutaţi, palizi şi cu sufletele răscolite.

— Intră pe acolo, prin camera copiilor, îi spuse Kristóf.

Lasă-l în seama mea...

Hertha îl înţelese îndată şi încuviinţă din cap. Se duseră împreună până la uşa de la „camera verde”, un salon modest, ca să tragă cu urechea. Dinăuntru, dindărătul uşii, nu se auzea nimic.

Această liniște din încăperea bine-cunoscută în care se afla o persoană străină era de-a dreptul înspăimântătoare. Pe sub pragul uşii închise se strecura o rază de lumină.

— Indiferent cine este şi ce vrea, tu să rămâi calm, bine? îi şopti Hertha.

Kristóf încuviinţă înclinând din cap. Îi atinse braţul Herthei, o împinse spre camera copiilor, se îndreptă şi apăsă pe clanţă. Intră singur în salon şi se opri în prag.

Oaspetele stătea în dreptul ferestrei cu mâinile încrucişate la spate şi privea strada scăldată în întuneric. Se întoarse încet, porni cu paşi măsuraţi către Kristóf şi se opri în conul de lumină al candelabrului. Doctorul Greiner, îl recunoscu Kristóf, Greiner Imre. Faţa îi era cunoscută, ca toate cele care se detaşau din miturile tinereţii lor îngropate, şi totodată îi era înspăimântător de străină, „într-adevăr a îmbătrânit", îşi spuse el. Se priviră îndelung. Greiner Imre stătea un pic adus de spate, braţele îi atârnau inerte, partea superioară a trupului îi era înclinată înainte, capul îi era întors puţin spre dreapta, cu o privire implorator-neputincioasă. Faţa cunoscută era pământie şi serioasă, atât de „serioasă", încât părea că o mână necunoscută ştersese de pe ea orice urmă de pasiune – era ca o mumie. Komives aştepta primul cuvânt, scuzele, justificările sociale care se cuvin într-o asemenea situaţie, aştepta banalitatea care să îl ajute să treacă peste prima clipă a intruziunii în plină noapte – la urma urmei, era în casa lui, iar vizitatorul îi era într-adevăr „prieten", nu se cuvenea să îl dea afară, dar de-ar scoate măcar un cuvânt! Să îşi ceară scuze, să rupă tăcerea...

Dar primul cuvânt nu voia să izvorască. Stăteau unul în fata celuilalt, fără ca măcar să se fi salutat. „Cine e ăsta?", se întrebă Kristóf, acum speriat. „Cine e acest individ cunoscut? Ce a păţit? De ce tace? Niciodată nu am ştiut că se poate tăcea şi aşa." Aştepta fraza politicoasă de scuze:

avea deja răspunsul pregătit, va fi foarte decent, în măsura circumstanțelor, desigur că aştepta o explicație, fără să o spună, prietenia din copilărie nu îl îndreptățea să dea buzna într-o locuință străină... Dar cum scuzele întârziau, iar fierbințeala din privirea liniştită, imploratoare, a lui Greiner Imre nu se stingea, înțelese că acest om avea „dreptul” să stea acum în fața lui, în toiul nopții, în această locuință străină – avea „dreptul”, drept care încă nu fusese inclus în niciun paragraf din Codul Penal, nici în codul bunelor maniere; avea pur şi simplu dreptul să fie acolo, iar el nu putea să facă nimic.

— Trebuie să vorbesc cu tine, îi spuse Greiner Imre, fără să îi întindă mâna.

Făcu doar o mică plecăciune, din obişnuință. Acest gest social îl linişti pe Kristóf. Reflexele manierei încă lucrau, nu era vorba despre nicio criză de nervi, despre niciun cataclism, se gândi el liniştit, cu sufletul împăcat. Aştepta continuarea, se apropie grăbit de oaspetele lui, îi întinse mâna intimidat şi reținut. Greiner îi acceptă mâna într-o doară, numai cu două degete, apoi îi dădu drumul repede, un pic iritat, ca unul conştient că asta nu mai are nicio importanță, dar se vede că altfel nu se poate, că anumite convenții rămân valabile, chiar şi pentru el, la ora asta.

Începu să vorbească cu o mimică înciudată, ca unul pentru care întreaga scenă era chinuitor de plicticoasă, cu toate cuvintele de introducere, dar altfel nu se putea; nu se putea altfel nici dacă ar fi început să se scufunde un vapor sau dacă ar fi erupt un vulcan.

Anumite gesturi, anumite zâmbete rămân valabile până în ultima clipă, nu se poate renunța la nimic din recuzita civilizației, chiar şi cel pe cale să se înece e obligat să se prezinte salvatorului său.

— Desigur că îți amintești de mine, spuse el pe un ton concluziv. Doctorul Greiner. Am stat șase ani în banca a treia din spatele tău.

Acest comportament regulamentar și irațional îl irită pe Kristóf. Găsi, în fine, un pretext să își iasă din fire – la miezul nopții, într-o casă străină, omul nu vorbește despre „banca a treia”! îl privi cu răceală și aroganță pe vizitatorul său.

— Da, spuse el. Greiner Imre. Cu ce pot să-ți fiu de folos?

Medicul își reveni. Deveni brusc politicos, de-a dreptul umil.

— Te rog, nu așa, spuse el aproape șoptit. Da, am totuși senzația că trebuie spus ce se obișnuiește în asemenea cazuri, se vede că altfel nu se poate.

Răsufla adânc, din străfundul pieptului.

— Iartă-mă, continuă el șoptit. Îți dai seama că nu aș fi dat buzna peste tine la ora asta dacă aș fi putut face și altfel... Adică dacă s-ar fi putut rezolva și altfel...

Își căuta chinuit cuvintele, formulele dinainte pregătite.

Murmură banalitățile de-a dreptul dezgustat, umil și scârbit. Ca un om care era obligat să facă o plecăciune înainte să sară într-o prăpastie, se gândi Kristóf. Era pe cale să îi dea o mână de ajutor. Dar aparatul sufletului era încă în funcțiune: scârțâind, cu poticneli, de parcă în timp ce vorbea ar fi fost nevoit să facă față unor opreliști îndărătnice, pentru ca totuși, în cele din urmă, cuvintele să se lege în formule aparent politicoase.

— Bineînțeles că era mai firesc să te fi căutat la birou. Am trecut și pe acolo, cred că pe la... șapte.

Acest nesigur „cred” îl mișcă pe Kristóf; de parcă i-ar fi spus cineva, îngândurat: „Cred că înainte de masă încă mai trăiam și că am fost cândva prin America.” Ce se întâmpla cu omul acesta?

Aparent era absolut „normal”, dar acum, dintr-odată, Kristóf simțea superioritatea binevoitoare a omului „sănătos” şi orice urmă de adversitate îi dispăru, acum nu mai vedea în fața lui decât pe omul mai slab, mai nevolnic, pe cunoscutul care a suferit un accident; simțea că trebuie să îl ajute, repede, chiar acum, chiar aici, în propria locuință, la ora asta, că trebuie să îi ofere un prim ajutor...

— Te rog să iei loc, spuse el repede, amabil. Desigur că ai avut un motiv serios ca să-mi faci această vizită, şi arătă către fotoliu.

— Foarte serios, spuse simplu medicul, dar nu se aşează. Apoi, pe la nouă, am venit aici. Fata mi-a spus că o să vă întoarceți curând. Te rog să-i prezinți scuzele mele. Adică doamnei... Nu am avut de ales. Trebuie să vorbesc cu tine. Încă din noaptea asta. Mi-e teamă că nu va fi prea uşor. Trebuie să-ți spun totul. De aceea am şi venit.

Kristóf îşi puse mâna prietenos pe umărul vizitatorului său, cu un gest spontan-părintesc, „sănătos”, dar şi-o retrase de îndată.

— Bineînțeles, spuse el şovăielnic. Văd că eşti agitat. Te rog, cum doreşti... Totuşi, poate că mâine... Aici sau la birou... Orice s-a întâmplat, adică dacă te-ai mai liniştit un pic...

Dar acum deveni şi el agitat. Mai degrabă medicul era calm şi direct.

— Nu, mâine ar fi prea târziu, spuse el impasibil. La birou n-aş putea să-ți spun. În noaptea asta, cel mai târziu. .. Fiindcă asta are legătură un pic şi cu tine.

Komives simțea că păleşte. Cuvintele erau atât de percutante, ca nişte împunsături.

— Cu mine? N-am nici cea mai vagă idee...

Medicul dădea din cap înțelegător.

— Da, e greu de crezut, spuse el afabil. Azi-dimineață nici eu n-aş fi crezut încă, spuse el apoi, pe acel ton cu care

vorbeşte de obicei omul atunci când povesteşte despre întâmplări care s-au petrecut aievea. Crede-mă că nici eu n-aş fi crezut că pe seară mă voi afla aici, în faţa ta. Ştii că locuim aici, în apropiere? Două străzi mai încolo? Pe strada Borş, spuse el, de parcă ar fi fost o veste îmbucurătoare, menită să îl binedispună pe amfitrion.

Intenţia de a-i descreţi fruntea i se simţea în tonul vocii.

— Abia venind încoace am aflat că şi voi locuiţi prin apropiere. Noi stăm de opt ani aici. Nu e curios?

Acum, Kristóf deveni gazda perfectă.

— O, da, spuse el cu o bucurie reţinută.

— Oamenii locuiesc unii în apropierea celorlalţi, fără să ştie, spuse doctorul cu un patetism surprinzător şi râse forţat. În ultimul timp m-am gândit mult la tine. Ştiam că tu vei fi judecătorul care mă va despărţi de Anna.

Şi, cum Kristóf tăcea, continuă:

— Cunoşti cazul? Adică de Anna, soţia mea.

Judecătorul încuviinţă din cap, tăcut.

— Dosarul este la tine. Am primit termen mâine la prânz!

Komives îşi privea pantofii cu capul plecat.

— Da, spuse el cu o voce dezaprobatoare. Dar dacă despre asta vrei să vorbeşti cu mine... sau despre oricare altă problemă de serviciu... poate că ar fi mai înţelept dacă mi-ai prezenta-o pe cale oficială...

Medicul începu să se plimbe prin cameră, de parcă ar fi fost la el acasă. Cu mâinile încrucişate la spate, cu partea superioară a trupului aplecată pronunţat înainte. Acest comportament îl înspăimântă pe Kristóf. Începu să îşi privească prietenul cu atenţie. Avea trupul fragil şi hainele atârnau pe el. Mâini fine, osoase, puternice. Purta un costum bleumarin. Avea o înfăţişare destul de festivă.

Capul, chipul nu i se schimbaseră prea mult, doar ochii îi îmbătrâniseră. Greiner Imre era scund, poate chiar cu un

cap mai mic decât Komives. Brusc, se opri din mers, îl privi în treacăt pe judecător, cu mâinile încleştate la spate:

— De fapt, înfăţişarea de mâine nu va putea să aibă loc. Kristóf încercă de îndată să îi sară în ajutor:

— Dacă te-aş putea sprijini cumva, te rog să...

Dar înainte să îşi fi terminat fraza, medicul îl întrerupse şi repetă pe un ton neutru şi cursiv:

— Înfăţişarea de mâine nu va putea să aibă loc, pentru că în această după-amiază mi-am ucis soţia.

Apoi se uită din nou în tavan, puţin adus de spate, şi foarte atent.

Komives se duse până la camera copiilor, îşi lipi obrazul de uşă şi trase cu urechea. Dinăuntru nu se auzea decât vocea calmă, liniştită a Herthei, care discuta cu copiii. Apoi se aşternu liniştea.

Ceasul de pe dulapul cu sertare arăta douăsprezece şi jumătate.

Kristóf porni spre camera lui, deschise uşa şi, cu un gest lejer, îi făcu semn doctorului să intre. În încăpere îi întâmpină dezordinea de după-amiază, cu pătura de voiaj – cu care se acoperea după prânz, în timp ce citea ziarul şi aţipea – aruncată pe canapea. Pe birou erau o mulţime de dosare deschise şi scrumiera, plină până la refuz cu chiştoace. Se aşează la birou, aranjă cu o mână câteva obiecte, apucă un cuţit pentru hârtie, din alamă, în formă de pumnal, şi începu să se joace cu el.

Apoi, cu o mişcare defensivă, instinctivă, strânse în pumn cuţitul fără tăiş şi se sprijini în coate de tăblia biroului. Ar fi vrut să îşi aprindă o ţigară, dar nu îndrăzni. Cu câteva clipe mai devreme, încă mai spera că Greiner Imre îşi pierduse minţile, că vorbise aiurea, că spusele lui nu puteau fi adevărate, că totul trebuia lăsat în seama lui, până când avea să se liniştească. Dar acum ştia deja, fără nicio „dovadă”, că totul este adevărat, că omul care stătea în faţa

lui un pic adus de spate, cu coatele sprijinite pe genunchi, cu fața îngropată în palme, îşi ucisese într-adevăr soția în după-amiaza aceea. „Fazekas Anna e moartă”, îşi spunea Kristóf şi se străduia să îşi imagineze chipul fără viață al femeii; dar nici acum nu reuşea să îşi evoce decât celălalt chip, cel care, în amurgul acela, pe Insulă, se întorsese o clipă spre el, de parcă ar fi vrut să îl întrebe sau să îi răspundă la ceva. Nu se simțea din cale afară de mişcat. Nu simțea nimic. „Trebuie să trecem cumva peste asta”, îşi spuse el în gând, „trebuie să-l ascult până la capăt. Dacă e adevărat... Dar, din păcate, e adevărat”.

Medicul îşi căută tabachera de argint prin buzunarul de la spatele pantalonilor, îşi rulă o țigară cu mişcări bine exersate, Komives îi dădu un foc.

— Mulțumesc! îi spuse doctorul.

Kristóf îşi amintea că suspecții fumau până şi în fața judecătorilor de instrucție cu aceeaşi sete instinctivă; până şi celor mai înrăiți ticăloşi, când, după mai multe săptămâni de detenție, erau aduşi în fața judecătorilor, li se permitea să îşi aprindă câte o țigară în timpul interogatoriului. El nu îşi aprinse una, i s-ar fi părut nepoliticos să fumeze într-o asemenea situație. Acum se simțea puțin ca pe podiumul de judecător, unde trebuia să rezolve un caz... În clipa aceea era din nou judecător. Se lăsă pe spate în fotoliu, cu brațele încrucişate pe piept, strângând încă instinctiv coupe-papier-ul. Rămase îndelung aşa, în această poziție crispată, cu atenția încordată, inabordabil.

„Aha, iată un om”, îşi spuse în sinea lui. Medicul, puțin adus de spate, privea modelele de pe covor cu capul în palme, sprijinit în coate, chiar față în față cu el. Apoi înalță capul, prudent şi curios, privind prin încăpere. Judecătorul îi urmărea privirea. Pe peretele din fața biroului, dintr-o ramă ornamentată, aurită, îi privea chipul lui „Kristóf întâiul”. Pictorul Barabás desenase portretul legendarului

judecător, cu fața severă şi cu o undă de ironie în privire, cu buzele subțiri, frumos arcuite, dar ferme, amintind de un preot din secolul al optsprezecelea; de altfel, întreaga față aducea, mai curând, cu cea a unui abate. Doctorul se uită îndelung la fruntea înaltă, la privirea inteligentă şi empatic ironică. Pereții erau acoperiți cu cărți – volumele groase din Corpus Juris, legate în piele de porc, bogat ornamentate cu arabescuri aurite; pendula antică se oprise. Doctorul se străduia să ia cunoştință de camera în care trăia judecătorul. Acum se petrecea între ei doi ceva mult mai important decât poate fi exprimat prin cuvinte; doi oameni îşi tatonau pozițiile, îşi estimau puterile, un fluid circula între ei. „Aha, iată un om", îşi zicea fiecare în sinea lui. Simțeau cam ceea ce simte un călător care, văzând pe frontispiciul dintr-o gară numele unei localități vag cunoscute, se întreabă: „Oare cum o fi viața acolo? Oare o mai fi «ordine», sau e o viață desfrânată, tribală, despotică... ?"

Judecătorul se simțea incomodat de acest „caz", care i se prezenta la această oră târzie din noapte şi care nu era cazul lui. Toate amănuntele aveau în ele ceva în neregulă, neprocedural. Ar fi vrut să dea sentința în acest proces – un proces de divorț, sentința divorțului dintre doi oameni – în dimineața următoare, nu acum, noaptea, la el acasă, unde două camere mai încolo dormeau copiii lui, şi în fața portretului bunicului său. De altfel, una dintre părți recunoştea deschis că îşi ucisese consoarta. Abia acum înțelegea judecătorul gravitatea enigmatică a sensului acestui termen, a acestui „con"; „Con-soartă!", îşi spuse el în gând, stând nemişcat, cu brațele încrucişate şi privindu-l fix pe acuzat; acum era un reprezentant perfect al „şcolii Komives". „De fapt, nu-i treaba mea", se gândi el. Dacă într-adevăr o ucisese, atunci mărturia avea să ducă la proces

penal, iar asta nu mai intra în atribuțiile lui, ci în ale altui complet şi ale altui judecător.

Dar avea un vag sentiment de neputință, simțea că el avea să fie totuşi cel nevoit să ducă la bun sfârşit acest caz. „Uneori viața te pune în asemenea situații neprocedurale", îşi spuse el indispus, încruntat, cu gândul la această „viață ilicită" care îi dăduse buzna în locuință în toiul nopții, provocând asemenea dezbateri contrare bunului-simț şi tuturor codurilor procedurale. Se uita de sus la Greiner Imre cu o privire prudentă, se uita la el un pic ca la un acuzat. „Un om", se gândi el. „Acum o să spună. Va minți, se va chinui, va nega, crezând între timp că spune adevărul, şi totuşi va minți, ca până la urmă să fie nevoit să mărturisească.

Până la urmă, toată lumea este obligată să mărturisească, toți oamenii." Acum, pentru prima oară, cu un uşor fior, simțea că există întotdeauna o „dezbatere de fond", când toată lumea este nevoită să spună adevărul; toată lumea, chiar şi el. Tuşi uşor, de parcă ar fi spus: „Dezbaterea e deschisă."

Doctorul tresări la această instinctivă tuse uşoară, de nerăbdare.

— A murit în jurul orei patru, spuse el sincer, de la sine, fără vreo intonație aparte.

Nu se poate vorbi pe un ton neutru ca acesta decât despre cele care nu mai pot fi schimbate.

Judecătorul cunoştea această neutralitate a vorbirii; era cu atenția încordată.

— Acum este acasă la mine. Am culcat-o pe canapeaua din cabinetul meu. Nu e o moartă frumoasă. Majoritatea oamenilor, în moarte, devin mai frumoşi. Dar în aceste cazuri de morți cianotice... Aseară era încă foarte frumoasă. Nu-mi amintesc s-o mai fi văzut atât de frumoasă. N-o mai văzusem de şase luni. Pe la şapte mi-a telefonat că vrea să

ne întâlnim; peste două zile avea să fie înfățişarea, voia să discutăm ceva... Poate dacă atunci aş fi fost mai ferm, dacă nu aş fi cedat, dacă aş fi plecat din oraş, măcar dacă aş fi plecat degrabă de acasă sau i-aş fi vorbit urâcios... poate că ar mai fi şi acum în viață. Dar când i-am auzit vocea, am simțit şi eu că înainte de proces era mai inteligent să „discutăm" ceva. Atât de vulnerabil e omul. Am crezut că întâlnirea de mâine va fi mai uşor de suportat dacă o văd înainte. M-am gândit mult în ultimele zile la această discuție. Tu vei sta la pupitrul tău, iar noi ne vom prezenta în fața ta, Fazekas Anna şi Greiner Imre, şi tocmai tu, Komives Kristóf, vei decide si vei declara că în fața oamenilor şi a lui Dumnezeu noi doi nu mai avem nimic în comun.

Acest „tocmai tu" nu îi plăcu judecătorului; degetele i se crispară, ar fi vrut să apuce strâns ceva, să dea un semn, să protesteze. „Oho", ar fi vrut el să spună, „încă nu am ajuns până aici. Şi nici nu vom ajunge vreodată. Să nu personalizăm nimic, dacă nu vă e cu supărare. De ce «tocmai eu»?" Această întrebare mută era vie între ei. Judecătorul simțea că multe asemenea întrebări erau vii între ei în clipa aceea; un om apare din trapa trecutului şi brusc nu mai există nici „trecut", nici „rol", nu mai există situații, doar realitatea blestemat de palpabilă, realitatea care te penetrează simțitor.

— Simt că peste câteva ore se va pune în acțiune maşinăria, spuse doctorul. Simt că peste câteva ore va porni acel mecanism aparte numit justiție. Un interogatoriu cu un funcționar care, în cel mai bun caz, nu ştie despre mine mai mult decât reiese din mărturiile mele şi din acte. Observă tot felul de date, pune întrebări, eu îi răspund, apoi „se deplasează" o comisie, Anna e întinsă pe canapeaua de la mine de acasă. Şi apoi? Ce se va întâmpla mai departe? Eu o să le spun totul, dar ce au ei să-mi răspundă? Tot va trebui să-mi răspundă cineva.

Acum vorbea foarte încet:

— Până acum câteva ore eram încă medic practicant. Cu nume, cu adresă în cartea de telefoane. Am depus un jurământ că-i voi ajuta pe oameni. Da, i-am ajutat. Mulți oameni au venit cu tot felul de ponoase şi au plecat „vindecați", pentru că le-am prescris tratamente, i-am trimis la clinici, am făcut intervenții să fie operați, să li se taie abdomenele. Dar acum s-a terminat cu asta. Nu mai pot să ajut pe nimeni. Dar noaptea asta e încă a mea. De aceea am venit la tine. Peste câteva minute, în câteva ore, nu voi mai avea nimic. Asta depinde puțin şi de tine. Acum aş putea să spun că nici nu mă interesează... Sau că acesta este sfârşitul vieții mele. Dar, de fapt, nu sunt sigur de asta. Poate că dimineață voi dori totuşi să trăiesc, chiar şi fără Anna. Viața este straşnic de rezistentă. Ştiu câte ceva despre asta. În clipa asta nu vreau nimic altceva decât să aflu adevărul. Tu ştii cel mai bine cât este de greu... Să afli adevărul.

Dimineață va începe ceva ce nu va avea nimic de-a face cu adevărul meu. Voi fi întrebat, voi răspunde. Lumea mă va întreba date personale, ca numele Annei, vârsta, religia, apoi de ce şi când? Ei nu înțeleg nimic. La început o să mă interogheze un funcționar, apoi un judecător, apoi specialişti, supervizori ai specialiştilor. Ce să fac cu ei? Ce să le spun?

Până dimineață fiecare cuvânt va avea alt înțeles. Nu protesta. Simt, ştiu că dimineață n-aş mai putea să-ți spun totul.

Şi, cum Kristóf tăcea:

— Cât e ceasul? Douăsprezece şi jumătate trecute? Atunci mai e vreme. Am să-ți răpesc această noapte. Nu te supăra, dar şi tu ai depus un jurământ. Şi eu am fost sculat în toiul nopții, şi eu am fost trezit de lângă Anna şi dus la oameni suferinzi, unii chiar urlând, care voiau să afle

adevărul, purul adevăr al vieții şi al morții. Am fost nevoit să rămân toată noaptea alături de ei.

Acum eu sunt cel grav bolnav. Trebuie să mă accepți. Ai depus un jurământ că vei fi în slujba oamenilor. Să-ți explic: imaginează-ți că eşti medic şi noaptea eşti chemat la un bolnav care urlă de durere. La un bolnav care are mare nevoie de un medic, cu orice preț, chiar în noaptea asta. Eu, în noaptea asta, am nevoie cu orice preț de un judecător.

Ştii... e atât de greu să-ți spun... Am neapărată nevoie de un judecător care e de gardă şi noaptea. Unul care decide ziua e altceva. Decide cum ştie şi cum se poate. Ce altceva să facă?

Dar eu am nevoie de judecătorul dispus să coboare chiar în noaptea asta de la pupitrul lui, ca să ia parte şi el la proces. Am nevoie de un judecător care să fie un pic şi acuzat, apărător, procuror şi totodată judecător imparțial. Înțelegi? Nu înțelegi. E greu de explicat. Şi cei de la salvare sunt treji în timpul nopții, gata în orice clipă să intervină dacă se întâmplă vreo tragedie pe undeva... Când am ucis-o pe Anna şi am constatat cu stetoscopul, după toate regulile meseriei, că acea femeie, numită Fazekas Anna, pe care am iubit-o şi cu care am petrecut opt ani trup lângă trup şi suflet lângă suflet – dar mereu doar lângă, înțelegi –, a murit, atunci fireşte că am înțeles că s-a încheiat şi pentru mine ceva, că nu doar viata Annei Fazekas s-a sfârşit, nu doar conviețuirea dintre Greiner Imre şi Fazekas Anna s-a sfârşit. Între o conviețuire şi alta există ceva poate mai important decât existența fizică şi care, în asemenea momente, se sfârşeşte. Un accident, să zicem, care în univers reprezintă o defecțiune. Dar acestea sunt doar vorbe. Într-un cuvânt, Anna a murit, iar eu am fost de față, cu seringa în mână şi cu mâneca suflecată, cu pielea brațului dezinfectată cu un tampon de vată îmbibat cu eter, fiindcă, vezi bine, medicul medic rămâne cât trăieşte... Vezi,

poate asta e cel mai trist în toată povestea, această fidelitate fără speranță față de profesie... Omul rămâne profesionist până la capăt, iar eu mă pregăteam să-mi iau zilele şi am avut grijă să-mi fac injecția letală, ca la carte, nu cumva să fac vreo septicemie. Eram uimit. Mi-am dat seama că am rămas medic până în ultima clipă, chiar şi atunci când nu mai era vorba decât despre mine însumi. Decât? Folosim cuvintele cu superficialitate. Simt că vorbesc de parcă aş fi beat. Cunosc această beție uscată, m-am întâlnit cu ea de mai multe ori în viață. Nu te supăra, tu eşti judecătorul, tu va trebui să distilezi ce e real din toată această aiurea... De aceea am şi venit la tine. Aceasta este un fel de beatitudine uscată, îmi simt greutatea fiecărui cuvânt. Ei bine, atunci, cu seringa în mână, am observat brusc că încă nu se poate. Să nu crezi că m-am speriat de moarte... Asta e altă problemă. Nu-mi mai e frică... Sau, mai prudent spus, aş putea zice că nu-mi mai e atât de frică. Uneori sunt de-a dreptul curios şi sunt convins că, în străfundurile tuturor intențiilor noastre, există şi ne influențează această curiozitate, această dorință arzătoare de a pieri... Vai, această dorință e foarte puternică.

Mai puternică decât desfătarea, decât iubirea, ea este cea mai intensă. Dar ştiu că despre ea nu se cuvine să vorbim. Îți mulțumesc că nu mi-ai atras atenția. Vezi, dacă ți-aş fi spus asta în timpul zilei, ai fi ciocănit cu creionul: „Să rămânem la subiect”, mi-ai fi spus tu.

De aceea ți-am spus că am nevoie de un judecător care îndrăzneşte să dea verdicte şi noaptea.

— Eu sunt acelaşi judecător şi treaz, şi în vis, spuse Komives impasibil, în şoaptă.

În vocea lui nu era nici urmă de infatuare sau de patimă.

Medicul ridică privirea spre el:

— Vai, te rog să mă scuzi, spuse medicul, aproape umil.

Pe Komives, această exagerată umilință îl irită şi îl făcu circumspect.

— Desigur că nu mi-am imaginat că... bazându-ne pe vechea noastră prietenie...

Acum, judecătorul era cu atenția încordată în manieră profesionistă. Cunoştea acest ton. Acest ton prefăcut, afectat şi fals, tonul respectului profund şi al umilinței, caracteristic infractorilor.

Era tonul caracteristic tuturor infractorilor când ajungeau în fața judecătorilor.

— Ascultă-mă, spuse Kristóf rece şi apăsând pe fiecare cuvânt, de parcă ar fi vorbit în sala de judecată. Încă nu ştiu exact ce te-a făcut să vii încoace. Îmi amintesc vag, foarte vag de tine. E trecut de miezul nopții. Recunosc că nu obişnuiesc... niciodată, în niciun caz... cu nimeni.

Nu ne-am mai văzut de multă vreme. La urma urmei, îmi eşti prieten. Prieten din copilărie, am putea spune.

Ce mi-ai spus adineauri... referitor la soția ta... Ce să înțeleg eu din toate astea? Dar acum ai venit, eşti aici, în fața mea. Revino-ți. Spune-mi tot, dacă trebuie. Tot ce mi-ai spus despre sentință... nu te supăra, dar nu e decât vorbărie goală. Dar despre „treaba” aia, despre acel ceva, să nu îndrăzneşti să vorbeşti... Nu există două feluri de judecători.

Noaptea nu are decât un singur judecător – conştiința. Eu nu fac gărzi de noapte. Există în oraş instituții specializate pentru asta. Vorbeşti despre sentință, ai nevoie de o sentință. Sentința este o problemă mare şi sfântă.

Sentința este ceva măreț. Noi, oamenii, judecători şi acuzați, nu suntem decât nişte unelte. Sentințele vin din altă parte.

Apoi tăcu. Glasul lui suna pătrunzător în frigul încăperii.

Medicul îl asculta cu capul plecat, poate cu aceeaşi „umilinţă făţarnică” iritantă. Kristóf continuă pe un ton puţin mai blând:

— Să nu te aştepţi la nimic din partea unui judecător. Nici măcar la ora asta. Dar dacă ai nevoie de un ajutor prietenesc, nu mă dau la o parte, te ascult. Adună-te, bătrâne. Orice s-ar fi întâmplat, trebuie să rămânem oameni – cinstiţi, creştini, unguri. Cred că te cunosc într-o oarecare măsură. Îmi amintesc de tine. Tu nu poţi fi un infractor. Nu cred nimic din grozăvia despre care mi-ai vorbit adineauri... Înţelege-mă, nu te cred. Dar, dacă e adevărată, atunci nu am cum să te ajut. Nici acum, nici mâine, niciodată. Aşa cum ai spus şi tu, un judecător nu are cum să te ajute. Doar dacă pot să-ţi fiu de folos prin compasiune, cu un sfat prietenesc... doar suntem oameni. Însă asta nu e o scăpare, termină el prudent.

Vocea obosită i se înecă. De mult nu îi mai vorbise atât de mult unui om, în mod direct. Medicul se întoarse spre el cu o privire pătrunzătoare. Părea şi aceasta o privire făţarnică, de infractor...

„Totuşi, aici e ceva”, gândi el cu o nelinişte inconfortabilă.

— Totuşi, aici e ceva, spuse medicul în aceeaşi clipă, ca un ecou fantomatic. Ceva ce tu nu înţelegi. Nu vrei să fii judecător? Spune-mi, ce te împiedică, mă rog?

Acest „mă rog” îl revoltă pe judecător. „Nimeni nu are dreptul”, se gândi el indignat, „să-mi vorbească în felul acesta. A ucis sau nu a ucis, deocamdată nimeni nu are dreptul să îmi adulmece părerea”. Dar medicul continuă pe un ton grăbit, cu o insistenţă îndărătnică:

— Atunci, răspunde tu. Aşa cum stai aici, ca martor ocular. Mă întrebi de ce tocmai tu? Am să-ţi răspund.

Dar nu-i răspunse. Ridică mâna cu o mişcare instinctivă şi îşi atinse buza inferioară cu un gest inocent, copilăros, de-a dreptul simpatic.

— Uite, Kristóf, spuse simplu, direct, aproape amabil. Eu, în clipa asta, încă pot să mă controlez. De pildă, aş putea să mă sinucid. Sau aş putea lua un tren, ca să mă fac nevăzut. Sau m-aş putea preda la secția de alături.

Deocamdată, eu decid cu privire la viața şi la moartea mea.

Acum înțelegi de ce este atât de prețioasă, de ce este infinit de scumpă pentru mine noaptea aceasta? Fiecare minut? Îți mărturisesc că am în buzunar paşaportul şi bani. Mi-am luat tot ce aveam nevoie înainte să plec de acolo... De acasă... Am băgat în buzunar tot ce aş avea nevoie în noaptea aceasta.

Paşaportul, banii şi... da, şi astea.

Scoase din buzunar o mulțime de obiecte, pe care le înşiră pe marginea biroului: un portmoneu de piele zdrențuit, un paşaport cu coperte brune, o fiolă plină cu un lichid incolor şi o mică seringă. Judecătorul privi toate acele obiecte nemişcat, de sus, ca din perspectiva păsării.

— Nu crezi, spuse el cu compasiune, că toate astea, la un loc, sunt cam copilăroase?

Mâna medicului se opri în aer.

— Copilăroase? Vrei să spui că intenția a murit deja în mine, că sunt un laş care a dat bir cu fugiții? Cel care vrea să moară nu-şi arată recuzita. Dar eu nu vreau să mor.

Dacă se poate trăi... Dacă există vreo posibilitate, măcar o singură posibilitate...

Acum, judecătorul privea toate acele obiecte de la mare înălțime, la fel şi pe străinul care le adusese.

— Există variante mai rele decât moartea, spuse el pe un ton neutru, obiectiv. Ia-ți de aici... recuzita.

Acum se priveau prima oară iritați. Doctorul se aplecă şi se priviră fix în ochi, scrutându-se de parcă ar fi avut fiecare câte o armă în mână. Judecătorul simți că i se urcă sângele la cap.

— Recuzită, spuse doctorul. E greu cu tine, adăugă el, de parcă ar fi vorbit singur. Cel puțin recunoaşte că sunt sincer. Cât contează în ochii tăi această sinceritate? Probabil că nu mai mult decât o variantă a laşității. Da, aşa mi te-am imaginat, îi spuse el fără ocolişuri, iar judecătorul constată surprins că nu se simte jignit de aceste cuvinte, de parcă trupul şi sufletul i-ar fi fost atinse de o anestezie generală – un străin ar fi putut să îi străpungă cu ace tot trupul şi tot sufletul, în toiul nopții, să îl critice, să îl jignească, şi el să nu simtă nimic.

Acum ştia că o să îl asculte pe acest individ până la capăt.

Poate că e un răufăcător. Poate că e nebun. Poate că e un cabotin. Nu mai simțea niciun strop de milă față de vizitatorul lui, nici dispreț – doar curiozitate.

„Nu mai e de competența mea. Un accident. Vom trece repede peste asta", îşi spuse el. Mai înainte simțise un impuls să mătură cu mâna de pe masă întreaga „recuzită", să îi azvârle străinului în brațe toate obiectele lui suspecte, să îi arate uşa şi să îl someze pe intrus să îşi ia tălpăşița cu taina, cu infracțiunea, cu păcatul sau cu nevinovăția lui cu tot. Ce legătură avea el cu toate astea?

Constată, cu mirare, că îl suportă. Constată, surprins, că are legătură cu el. O legătură mai strânsă decât cu un fost coleg de şcoală. Mai multă decât față de un individ abia cunoscut, care a pățit ceva – poate ceva ireparabil sau doar o neînțelegere –, dar nu vinovăția sau nevinovăția îl interesa acum, nici măcar intenția călduț-binevoitoare cu care se apropiase mai înainte de acest individ lezat care îi ieşise în

cale. Acum nu îl mai interesa nimic altceva decât omul însuşi.

Faptul că stătea acum în faţa lui, în cameră. Avea cu el o legătură personală.

— E absolut imposibil să mor aşa sau să trăiesc mai departe în felul acesta, spuse doctorul. Aşa nu se poate nici muri.

Mărturisirea nu este totul. Mărturisirea presupune şi un răspuns, oricât de mult nu ţi-ar plăcea ţie cuvântul. E nevoie de o sentinţă. Până atunci nu se poate muri, dar, fără sentinţă, nici să trăieşti nu poţi. Dimineaţă încă nu eram conştient de asta.

Pur şi simplu trebuie să aflu dacă sunt sau nu vinovat.

Nevinovat – ce cuvânt mare, îţi spui tu acum! Da, e un cuvânt mare. Cine e nevinovat? Religia ne învaţă că omul s-a născut în păcat. Dar eu am făcut tot ce s-a putut! spuse el cu vocea puţin mai ridicată, ca un strigăt speriat de mirare. Tot ce a fost omeneşte posibil. Uneori am fost aproape bun. Dacă aş fi ştiut că trăieşte undeva un bărbat cu care ar fi avut vreo legătură, care ar fi putut să o ajute, i l-aş fi adus. A fost o vreme când îi prezentam eu bărbaţi... Credeam... Nu, asta e ceva ce tu nu ai cum să înţelegi. Dacă aş fi ştiut că are înclinaţii bolnăvicioase, m-aş fi străduit să o vindec, şi dacă aş fi constatat că sunt neputincios, că nu sunt decât un medic... Ce înseamnă medic? Ar trebui să fim mai mult decât atât... Ştiu că e o blasfemie ce spun, dar ar trebui să învăţăm ceva şi din meseria lui Dumnezeu, dacă trăim printre oameni şi ne-am asumat răspunderea de a-i ajuta... Altminteri, ce rost ar avea totul? Să facem câte o clismă? Să deschidem un abdomen? Un diabetic, dacă ia insulina, trăieşte mai mult. Cu bisturiul şi cu iradiaţiile pot să încetinesc evoluţia cancerului. Dacă am mare grijă şi urmăresc săptămâni şi luni de zile, poate că pot să rezolv o anemie periculoasă.

Dacă sunt aproape în clipa fatală, pot să readuc la viață o inimă bolnavă. Ştim deja foarte multe. Mor tot mai puțini nou-născuți, iar cei maturi trăiesc din ce în ce mai mult. Dar ce se întâmplă cu oamenii? Ce se află în spatele acestor vieți prelungite în mod artificial, de ce nu suportă, de ce nu au stare, de ce nu sunt împăcați?

Moartea? Probabil că moartea e foarte frumoasă... Până când materia se sfârşeşte, iar sufletul consimte. Dar eu încă nu am văzut niciodată o asemenea moarte. Odată, poate... Mi-a fost profesor... A aşteptat până în ultima clipă... Cele mai multe morți sunt explozii, infracțiuni. Nu natura ne omoară înainte de vreme. Noi ne omorâm unii pe alții şi pe noi înşine.

Se opri în fața portretului lui Kristóf întâiul şi îl privi îndelung.

— Acesta e un altfel de chip, spuse el liniştit. E chipul tău, care duce mai departe nasul acesta, fruntea aceasta, ochii. Dar conflictul din acest chip e altul, mai simplu de rezolvat.

Clătină din cap.

— Niciodată n-aş fi crezut că această problemă pretențioasă – problema inocenței – poate să devină atât de reală.

Că nu se poate trăi fără răspuns. Nici de murit nu se poate fără răspuns. Mai întâi trebuie rezolvat totul.

Stătea în fața biroului, privindu-l pe Kristóf.

— Trebuie să-mi permiți să vorbesc. Poate că deja bănuieşti că acum e vorba despre altceva între noi decât despre încercarea unui om înspăimântat de a scăpa. E vorba un pic şi despre tine. Spune-mi, Kristóf – îl întrebă el pe neaşteptate, complice –, în ultimii opt ani, tu nu ai visat-o niciodată pe Anna?

Acum era rândul judecătorului să nu îi răspundă. Îl privi surprins pe oaspetele său, făcând ochii mari, cu o mirare tristă.

—Tu nu ai cunoscut-o pe Anna, spuse doctorul, puțin infatuat.

Se apropie de bibliotecă şi se opri cu brațele încrucişate, cu capul uşor tras înapoi, sprijinindu-şi-l de lexicoanele engleze voluminoase.

— Nu ai vorbit cu ea decât de patru ori cu totul.

Numără pe degete:

— Prima oară la balul juriştilor, când i-ai şi fost prezentat. Atunci ai dansat cu Anna prima şi ultima oară în viața voastră. Ai dansat cu ea un cadril, acel vestit cadril, al doilea.

Asta a fost la hotelul Hungaria. Îți aminteşti?

Kristóf încuviință din cap, nesigur şi prudent.

— După dans ai condus-o până în barul hotelului şi ați stat de vorbă aşezați pe scaunele înalte din fața tejghelei.

Cred că ați rămas acolo vreo jumătate de oră. A mai fost cu voi încă o persoană, unul dintre cavalerii balului, un avocat, care îi făcuse curte Annei în copilărie. A doua oară s-a întâmplat pe strada Sziv, la o jumătate de an după acel bal, într-o dimineață de sfârşit de aprilie. Anna venea de la ora de engleză, tu de la birou; ai recunoscut-o şi ai condus-o până acasă. I-ai promis că ai s-o suni. Dar nu ai mai sunat-o. A treia oară, pe Insulă. I-ai fost pereche într-un meci de dublu. Apoi ați pornit pe jos spre casă de-a lungul Insulei, ai condus-o până la capătul podului. Era şi prietena Annei cu voi, Iren, acea Szávozdy Iren, care mai târziu a fugit de acasă şi s-a măritat cu tenorul acela... Îți mai aminteşti? Numele tenorului l-am uitat... V-a condus şi tatăl prietenei Annei, parlamentarul Szávozdy Pal. Tu, a doua zi, urma să pleci în Austria. Apoi multă vreme n-ai mai văzut-o pe Anna. Ba da, doar o dată, după trei ani, dar eu eram deja însurat.

Şi tu erai căsătorit. M-am dus la operă cu Anna; ne-am întâlnit pe coridor, stăteam afară când s-a deschis uşa unei loje şi ai apărut tu, cu soţia ta după tine. Înăuntru încă răsuna muzica. Îti mai aminteşti?

Kristóf privea în gol. Tăcea.

— E de mirare, spuse el încet, cu glas răguşit, da, într-adevăr, e curios cum ni se şterg din memorie aceste întâlniri sociale, dar acum, că ai adus vorba, îmi amintesc şi eu că se cânta Don Juan. Îmi amintesc bine.

— Dar de cealaltă întâlnire, cea de pe strada Sziv, îţi mai aminteşti? Şi, mai târziu, de cea de pe Insulă?

Kristóf, de parcă el ar fi fost cel interogat, îi răspunse cu o îndărătnicie anemică:

— Pe Insulă, da, îmi amintesc. Szávozdy ai spus? Szávozdy Iren? Da, se poate. Dar pe strada Sziv? Într-o dimineaţă de aprilie...

Aici se împotmoli şi tăcu încurcat. Acum nu se mai uita la medic. Da, îşi amintea bine şi acea întâlnire. Fusese o întâlnire ca toate celelalte... Discutaseră pe un ton scăzut, convenţional.

Poate puţin mai direct... Şi brusc îşi aminti totul. Soarele strălucea. Da, era sfârşit de aprilie, o vreme deosebit de caldă şi de limpede. S-au dus spre bulevard. Vorbeau englezeşte, doar fata venea de la oră, niciunul dintre ei nu vorbea o engleză fluentă, se bâlbâiau, glumind, pe limba străină.

Kristóf îi făcea fetei complimente stângace. La ora aceea ar fi avut ceva de lucru la judecătorie şi era deja în întârziere... în timpul orei, Anna citise cu profesoara ei Shakespeare, i-a şi arătat volumul cu Romeo şi Julieta... Kristóf şi-a privit ceasul, era deja în întârziere, totuşi a condus-o până acasă, citându-l pe Romeo cu comentarii ironice, glumeţe: „...Let me be ta'en, let me be put to death; I

am content, so thou wilt have it so...”[11] Iar Anna, fericită ca o şcolăriță că ştie să răspundă, a continuat: „O, now be gone; more light and light it grows... “[12] într-adevăr, era o zi strălucitor de însorită. Mai luminoasă decât însăşi primăvara. Când au ajuns la poartă, şi-au dat mâna. S-ar fi cuvenit să spună ceva, un cuvânt care să se plieze pe situația dată, fără nicio intenție, fără niciun gând mai profund, ci care doar străluceşte în sine, ca picătura de ploaie, ca un strop dintr-o cascadă în lumina soarelui... Care cade si nu va mai exista niciodată. Da, avea să îi telefoneze. A condus-o cu privirea, urmărea acea clipă. Dar apoi venise timpul să se grăbească la judecătorie.

— „O, now be gone”, murmură medicul, „more light and light it grows...”.

Kristóf stătea sprijinit cu coatele pe masă.

— Da, răspunse el. De unde ştii? Doctorul ridică din umeri:

— Mi-a spus ea, îi răspunse el într-o doară.

— Când?

Rămase îngândurat.

— Noaptea trecută. Cu câteva ore înainte să se întâmple... treaba aceea. Noaptea trecută am vorbit mult despre tine.

Tu nu ai cunoscut-o pe Anna, repetă el, multă vreme nu am cunoscut-o nici eu. Şi, în general, e posibil să cunoşti pe cineva? Tu, atunci, ai plecat în Austria, chiar în ziua

---

[11] „Să mă ucidă! N-au decît! Nu-mi pasă, / Dacă aşa vrei tu. Să zicem, deci, / Că raza de lumină jucăuşă / Nu-i ochiul zilei [...]” – William Shakespeare, Romeo şi Julieta (actul 3, scena 5), traducere de Virgil Teodorescu, în Shakespeare. Opere complete, Univers, Bucureşti, 1984, p. 69. N. red.)

[12] „Ba da! E ziuă! Pleacă! Du-te! Fugi!”, ibidem. (N. red.)

următoare, după întâlnirea de pe Insulă. Ştiai că bătrânul Szávozdy, tatăl Irenei, i-a făcut curte acerbă Annei? Doamne, Dumnezeule, pe vremea aceea credeam că e tare bătrân. Eu aveam douăzeci şi nouă de ani, Anna douăzeci şi doi, iar bătrânul Szávozdy patruzeci şi trei. Era o figură petrecăreață.

Anna râdea de el. Peste patru – nu, peste cinci – ani şi noi vom fi de vârsta bătrânului Szávozdy. Ştiu că tu eşti cu ceva mai tânăr decât mine. Bătrânul Szávozdy vorbea cu vocea aceea baritonală, de violoncel, care le lua de cele mai multe ori pe fete de pe picioare, cunoşti vocea aceea de cinematograf, vocea marii pasiuni... Voia să divorțeze, dar s-a ales praful de planul lui. Nu neapărat din cauza mea. Dar eu eram deja acolo, aproape de Anna, ca aerul, ca o umbră, ca noaptea. Eram un medic tânăr, abia aveam de lucru. O brumă de moştenire mi-a permis să-mi cumpăr cele mai de trebuință ustensile şi să ies câțiva ani în societate, nimic altceva. O invitație, pentru o jumătate de an, la o universitate olandeză, am scris studii de fiziologie pentru câteva reviste din străinătate. Parlamentarul m-a îndemnat să mă duc, că avea să-mi aranjeze el o bursă. Nu m-am dus. Nu aveam cum. Şi Anna era săracă, dar în alt fel...

Era un fel de sărăcie cu salariu fix. Venitul meu şi al lumii din care veneam eu era sărac de altă natură, la modul palpabil – era o sărăcie zdrențuroasă...

Bunicul meu a fost sticlar; mama, o țărăncuță, fată de rândaş.

Tata a fost de asemenea muncitor, la fabrica de pe Dealul Trandafirilor, mai târziu a plecat în America, o vreme ne-a scris de acolo, ne-a trimis şi bani, ca până la urmă să nu ne mai trimită nimic. Nu am aflat niciodată dacă mai trăieşte sau nu. Într-o vreme am făcut cercetări pe urmele lui, dar a dispărut. Nici nu-mi amintesc de el. Pe vremea studiilor universitare, cheltuielile le-a suportat unchiul

mamei mele, un țăran bogat şi zgârcit din Bártfa. Şi moştenirea tot de la el ne-a rămas.

Dar până atunci... îți aminteşti de mine, cel din banca a treia?

Locuiam la un tăbăcar bătrân, la care dormeam cu ucenicii, în bucătărie, dar nu vreau să te impresionez. Am amintiri frumoase din perioada aceea.

Unchiul de la Bártfa a hotărât să mă dea la şcoală, să facă din mine un domn. Cel mai mult ar fi vrut să mă facă preot. Mama a rămas servitoare, în timp ce eu mă făceam domn. Bătrânul nici nu s-a sinchisit de ea, o ura. O prigonea cu o inexplicabilă ură ancestrală. Există familii în care uneori flutură asemenea flamuri diabolice de ură. Cred că şi pe mine m-a educat numai pentru că era convins că, dacă o să mă dea la şcoală şi o să facă din mine un domn, are să mă îndepărteze mai tare şi mai cu adevărat de mama. Îmi trimitea bani, dar numărați până la ultimul gologan, cât să nu mor de foame. Se temea să nu-l înşel şi să-i dau şi mamei din banii primiți de la el. Ea a lucrat toată viata în sat, chiar în vecinătatea bătrânului.

Era o femeie blondă, speriată şi timorată. De câte ori mergeam acasă, de Crăciun sau în vacanțele de vară, trebuia să rămân în casa bătrânului înstărit, fierbea găini şi tăia porci în cinstea mea, dar avea o grijă bolnăvicioasă nu care cumva să fur vreo bucățică pentru mama. Odată m-a surprins hoinărind prin fundul grădinii cu nişte resturi de macaroane cu brânză în buzunar, mama lucra afară, la maşină, era deja femeie bătrână, lucra ca zilieră, trăia ca o servitoare; bătrânul a bănuit că îi duc macaroanele mamei şi a ridicat toporul la mine; noroc cu birjarul, care l-a imobilizat. Acum ştiu că acel binefăcător al meu nu era în toate mințile. Cu mama nu puteam să mă întâlnesc decât la capătul satului, pe înserat, ca îndrăgostiții proscrişi. Săraca, tremura de frica bătrânului, se temea pentru mine, îi era

teamă să nu trăiesc în mizerie – teama a năucit-o de-a dreptul şi, dacă i se mai aprindea în privire o scânteie de inteligenţă, atunci desigur că se gândea la mine. Considera toate acestea fireşti, pentru ea era absolut normal ca bătrânul să o terorizeze, şi pe mine să mă îndepărteze de ea, să nu locuim împreună, să umblu frumos îmbrăcat, să mănânc acasă carne de două ori pe zi, în timp ce ea poate că nu punea carne în gură cu săptămânile. Nici să mă gândesc nu puteam.

Nici nu înţelegeam. Asemenea crize iraţionale de disperare omul nu le înţelege decât ulterior.

Trebuia să mă duc acasă în vacanţe, pentru că aşa voia bătrânul. Făcea pe grozavul cu mine, mă ducea cu el prin cercurile domneşti, la preot, asculta cu un zâmbet tâmp discursurile mele în latină, mă căra cu el prin lumea lui, ca pe un animal răsfăţat şi bine dresat. Cred că cel mai mult ar fi vrut să-mi bage un inel în nas, cum făceau ţiganii târgoveţi cu puii de urs. Nu avea familie; trăia în concubinaj cu servitoarea lui, o tânără slovacă; dar pe vremea aceea cred că era deja un bătrân neputincios, fiindcă nu li s-a născut niciun copil.

Abia acum, după douăzeci de ani, mi-am dat seama ce a ucis în sufletul meu bătrânul, ce au distrus în mine acele vizite din timpul vacanţelor, câtă ruşine, câtă furie neputincioasă, câtă gelozie, umilinţă, disperare s-au adunat în mine. Iar conştientizarea nu ajută la nimic, nici banii, nici succesele, nu ajută nici faptul că lui i-o datorez şi pe Anna... Ţesătura sufletului e deja pârjolită, pe asta nu o mai poate cârpi nimeni.

Nu pot să acuz societatea pentru asta. Ce-i drept, am devenit un domn, sunt medic, am bani, port haine de calitate... Dar trebuie să privesc întotdeauna împrejur când intru într-o cameră elegantă, străină, ca aceasta, nu îndrăznesc să mă uit în ochii servitoarelor, mi-e teamă să

nu-mi evoce chipul mamei, nu îndrăznesc să accept nimic din partea unui servitor... Da, ştiu că e un reflex bolnăvicios. Dar am ajuns să mi-l reprim cu succes. De pildă, multă vreme Anna nu a observat. Şi ei au fost strâmtoraţi cu banii, dar nu au suferit lipsuri. Anna accepta fără mustrări de conştiinţă servicii din partea servitoarelor, dar eu mă jenam întotdeauna de ceva, roşeam dacă ceream un pahar cu apă, întorceam capul dimineaţa, când fata îmi aducea pantofii... Anna nu înţelegea stânjeneala mea. Ea se născuse în această fericită senzaţie de siguranţă, cu conştiinţa că există oameni a căror chemare e să-i servească pe alţii şi alţii, a căror menire e să le accepte serviciile, şi în felul acesta lucrurile sunt în ordine. Desigur...

Poate... Ce poţi face...?! Poate că aşa e ordinea! Până la urmă omul oboseşte, se resemnează. Am auzit că până şi în Rusia sovietică există servitoare... Pe vremea aceea încă nu-l citisem pe Tolstoi, habar nu aveam despre stilul de viaţă de la lasnaia Poliana, dar odată – asta s-a întâmplat în al treilea an al căsniciei noastre – m-am revoltat; tocmai murise mama, m-am dus la înmormântarea ei, a fost o înmormântare de servitoare, eu am vrut să nu fie altfel... Nu am vrut să mă înşel nici pe mine însumi, nici lumea din jur prin această moarte... Să fie înmormântată în sărăcia în care a fost osândită să trăiască, între patru scânduri... Dar apoi m-am întors de la înmormântare şi nu am mai suportat ceva. La un moment dat, am insistat ca servitorii să mănânce la aceeaşi masă cu noi; decizia mea i-a făcut să sufere pe toţi, chiar şi pe servitori – una dintre servitoare a şi plecat de la noi, nu a suportat. Nici Anna, nici măcar eu. Poate că Anna a suferit cel mai puţin.

Şi-a dat silinţa să mă „înţeleagă”... Apoi am început să mă ridic în picioare ori de câte ori intra vreun servitor în încăpere... Acum deja ştiu ce voiam să arăt prin asta, dar pe

vremea aceea doar mă supuneam în mod inconştient unei idei fixe.

Voiam, cu îndărătnicie si disperare, să disimulez ceva. Anna a suportat şi asta. Apoi mi-am dat seama că tot ce fac e în zadar şi ridicol... Două lumi trăiesc una alături de cealaltă – aşa că la ce să mă aştept? Ce să fac? M-am resemnat. Ştiu că nu am fost primul care a încercat să facă aşa ceva. Anna nu a avut niciodată remuşcări faţă de servitorii ei. Spunea că „e bună cu ei". Se uita în ochii mei şi spunea că „au de toate, au tot ce le trebuie". Aşa şi era. Aveau tot ce le trebuia.

Dar eu mă gândeam întruna la mama. A avut şi ea „tot ce i-a trebuit"? Toate acestea s-au conturat doar mai târziu, când eram căsătoriţi deja de trei ani.

— Toţi suntem săraci, spuse judecătorul cu obiectivitate.

Medicul ridică privirea.

— Da, răspunse el obosit. Dar aici este vorba despre altceva... Despre un alt fel de sărăcie, despre un fel de simţ al necesităţii, despre drepturi şi obligaţii, posesiunea nu contează prea mult... Când am cunoscut-o pe Anna, am făcut pe tânărul monden, ca un escroc. Mai rămăsese ceva din moştenirea unchiului psihopat. Bătrânul a murit pe la sfârşitul războiului. Pe vremea aceea mama trăia încă. M-am dus la ea în sat şi am rugat-o să vină la mine, să trăim împreună. Dar nu a vrut. Apoi am vrut să cumpăr o casă în sat, să o mobilez... Dar ea nu a acceptat nimic. Era ostilă, neprietenoasă. Voia să o las în starea ei de servitoare. Nu a acceptat niciun ban. Multă vreme nu am înţeles de ce se poartă aşa. La început am crezut că vrea să mă cruţe în continuare, că se fereşte să ia din banii de care aveam nevoie pentru viaţa de domn... Dar nu era aşa. Apoi am crezut că urăşte profund banii bătrânului, dar nu-i ura; a adunat cu lăcomie toate hainele lui, tot felul de zdrenţe, de tigăi găurite, cu lăcomia nesăţioasă specifică oamenilor cu

adevărat săraci, care se bucură de bunurile materiale, care prețuiesc orice zdreanță, orice fier vechi... Dar nu a vrut să-şi părăsească satul, nu şi-a dorit casa, nu tânjea după o viață lipsită de griji, nu voia să-şi schimbe situația. Voia să rămână ceea ce era – o servitoare. Ținea la soarta animalică în care îşi trăise toată viața.

De ce? Din îndărătnicie? De disperare? Dintr-un fel de prudență țărănească, poate că nu mai avea încredere în nimic, nu credea că viața poate fi şi altfel decât cea pe care o cunoştea ea dintr-un fel de experiență profundă imposibil de schimbat...? Nu ştiam, nu înțelegeam. Mult mai târziu, când mai eram medic doar cu numele şi cu titlul, dar sufleteşte renunțasem la această meserie, când doar mă uitam la bolnavi şi îi ascultam, când le dădeam tot ce aşteptau din partea mea, când le tratam constipațiile sau le atenuam durerile, dar ştiam că de adevărata cauză a bolii lor nu m-aş fi putut apropia cu niciun fel de ac cercetător – de acea carapace în care e ferecat sufletul, acea sfântă a sfintelor în care e singur cu soarta lui, în acea cameră întunecoasă în care nu poate pătrunde niciodată vreun străin, căci există şi asta –, când am aflat toate astea, am înțeles si reținerile mamei. Dar atunci mama deja nu mai trăia.

Oamenii țin la legea care le determină existența. Mama nu a îndrăznit să se mişte din acea uliță întunecoasă în care a împlântat-o viața. Totul îi era suspect, experiența a învățat-o că nu se poate încrede decât în suferință, în renunțare şi în sărăcie... Şi în toate acestea credea aşa cum alții cred că sunt baroni sau stegari. Am fost nevoit să o las singură, cu destinul ei. Până la urmă, fiecare om trebuie lăsat singur cu propriul destin. Până atunci nu am ştiut... Dar cât de străin trebuie să sune toate astea pentru tine! Poate că nu ştii... Nici n-ai avea de unde să ştii că nimeni nu poate fi ajutat. Nimic nu poate fi mai greu decât să ajuți pe cineva. Constați că o persoană dragă, importantă pentru

tine, se îndreaptă cu paşi iuți spre pieire, că trăieşte împotriva propriilor interese, ca un smintit, chinuindu-se, gata să se prăbuşească, dai fuga să-l ajuți, dar dintr-odată îți dai seama că e imposibil. Oare eşti prea slab pentru asta? Sau nu eşti destul de bun? Destul de sincer? Destul de altruist? Destul de înflăcărat, de umil? Da, niciodată nu suntem destul din toate acestea... Dar nici dacă ai fi profet şi ar emana din mâna ta o forță magnetică şi ai vorbi cu glasul apostolilor, tot nu ar fi suficient... Nimeni nu poate fi ajutat, pentru că „interesul" oamenilor e diferit de ceea ce e bun şi inteligibil. Poate că au nevoie de durere. Poate că au nevoie de ceea ce, după toate aparențele, este contrar propriilor „interese"... Nu există taină mai mare decât „interesul" unui om. Simptomele mai pot fi tratate, eu pot să prescriu prafuri împotriva durerilor de cap, dar de cauzele durerilor de cap nici nu mă pot apropia. Aşa s-a întâmplat şi cu mama. Aşa s-a întâmplat şi cu Anna. Începu să se plimbe din nou prin cameră.

14

— Făceam pe mondenul, spuse el zâmbind, îi făceam curte Annei după toate regulile artei. Îmi croiam costumele la cei mai buni croitori. Imaginează-ți că umblam şi la o şcoală de dans şi că am învățat să dansez... Într-o vreme am trăit ca un băiat de bani gata. Dacă Anna ar fi vrut să intru în vreun partid politic şi să țin discursuri, aş fi făcut-o.

Dar ea nu dorea nimic. M-a tolerat.

Credeam că ar fi preferat să mă vadă arătând ca tinerii din anturajul ei; numai o pălărie verde cu păr de capră neagră îmi mai lipsea. Multă vreme nu am ştiut ce părere are despre mine.

Mă considera de teapa ei? De acelaşi rang cu ea sau doar un străin intrus? Anna a fost întotdeauna straniu de

calmă. De parcă ar fi visat. La baluri, la teatru, în societate era față de toată lumea la fel de drăguță, de politicoasă şi de modestă. Zâmbea întruna, iar dacă o întreba cineva ceva, îi zâmbea impersonal şi cu o intensitate aparte, cu ochii întredeschişi şi privind în gol. Îi făceau curte o mulțime de bărbați. Era săracă, dar nu avea habar de valoarea banilor.

Tatăl ei îi dădea tot ce îi trebuia, îşi croia hainele la croitoresele din centru, aveau o locuință cu patru camere, dintre care bineînțeles că una era a Annei – modern mobilată, totul era de cea mai bună calitate. Tatăl cheltuia pe această unică fiică la fel de iresponsabil cum cheltuieşte un bărbat aflat în pragul bătrâneții pe tânăra sa amantă. A intrat şi în datorii de dragul ei. Când a murit, la şaizeci şi cinci de ani, a ieşit la iveală că acest tată de familie cinstit, acest burghez econom, acest soț model, acest funcționar cumpătat, cu patruzeci de ani de serviciu loial în spate, care nu avusese niciodată vreun viciu, care purta un costum şi câte zece ani şi nu fumase un trabuc cubanez în toată viața lui... acest inspector şcolar sever lăsase pe seama noastră o datorie de douăzeci de mii de penghei[13]. Eu am plătit această datorie; mai precis, o mai plătesc şi acum. Cea mai mare parte este la foste bănci obscure, care acum se ocupă cu cambii. Toți aceşti bani, împreună cu salariul lui şi cu averea economisită, i-a cheltuit pe Anna. A fost educată în cea mai distinsă mănăstire din Budapesta. De Crăciun a primit cadou un şirag de perle.

Cu o jumătate de an înainte să se mărite, a fost schimbată mobila din camera ei. Anna purta numai blănuri scumpe, iar vara se ducea împreună cu prietena ei în stațiuni elvețiene.

---

[13] Unitate monetară maghiară din prima jumătate a secolului al XX-lea, anterioară forintului. La vremea respectivă, suma era echivalentă cu salariul mediu pe opt ani. (N. red.)

Niciodată nu am aflat de ce s-au întâmplat toate astea aşa – oare bătrânul se supunea voinţei fetei sau această risipă se datora propriei dorinţe? Dar un lucru e sigur: că tatăl şi-a irosit toţi banii pe pasiunea sa tainică, toată gingăşia adunată în el de-a lungul vieţii şi-a revărsat-o asupra fiicei sale adulte. Când am cunoscut-o pe Anna, fata habar nu avea ce este viaţa, nici ce înseamnă banii. Acasă se cerea socoteală bucătăresei până la ultimul bănuţ, dar în acelaşi timp bătrânul plătea fără să crâcnească, bucuros şi cu o predispoziţie copilăroasă, chitanţele de câte şaptezeci de penghei pentru pălăriile Annei, care doar zâmbea. Se simţea în acest zâmbet, în această atitudine un fel de inconştienţă rece, de parcă ar fi fost întruna cu gândurile în altă parte, de parcă ar fi fost atentă la altceva.

Nu am auzit-o niciodată râzând din tot sufletul... Dar zâmbea mereu. Tot cu acest zâmbet m-a acceptat şi pe mine.

Clătină din cap şi privi în întuneric, zâmbind.

— Noaptea trecută am vorbit prima oară cu ea despre mama, spuse el pe un ton clement, fără nicio urmă de reproş. Niciodată nu m-a întrebat nimic despre ea. Poate doar la început... Dar atunci cred că am bălmăjit ceva. Şi-a retras de îndată întrebarea, mai că nu şi-a cerut si scuze pentru ea. Anna avea acea delicateţe aparte prin care simţea care sunt acele teritorii sufleteşti de care nu te poţi apropia nici măcar cu o suflare fără să se aburească de îndată. Familia, copilăria, mama, aşa-numitele condiţii sociale nu o interesau. Poate că în felul acesta formularea nu este exactă, poate că sunt prea sever şi nedrept dacă spun că nu o interesau... Mai degrabă se ferea cu decenţă de asemenea subiecte.

Spunea că fiecare om îşi are secretul său, pe care trebuie să i-l respectăm. Apoi, era în stare să accepte şi să se apropie de oameni fără niciun strop de prejudecată. Oamenii

oarecum renăşteau sub oblăduirea ei, de parcă n-ar fi avut trecut. De parcă mulţimea enigmelor neguroase, tulburi, dureroase care reprezentau trecutul, tinereţea, din clipa întâlnirii n-ar mai fi avut nicio importanţă.

Pe ea altceva o interesa, altceva o preocupa la oameni, nu trecutul lor. O vreme am crezut că această atitudine e o formă mascată a laşităţii. Credeam că ea contemplă viaţa cu comoditate, închizând ochii şi ferindu-se să nu preia de la un om mai mult decât ceea ce era important şi interesant în clipa aceea pentru ea. Bineînţeles că, în realitate, toate acestea erau mult mai simple, mult mai simple şi totodată mai complicate. Păcat că nu ai cunoscut-o pe Anna, spuse el pe un ton de-a dreptul degajat, de conversaţie, compătimitor.

Judecătorul îl asculta nemişcat.

— Dincolo de toate astea avea un fel de lejeritate... Un fel de plutire aeriană, un fel de eliberare... Ca în muzică.

Trebuie să am grijă să nu o iau razna. Vreau să-ţi descriu sufletul Annei. Nu-mi va fi uşor. Eu, opt ani... Timp de opt ani nu am ştiut nimic. Traiul împreună, vorbe, discuţii uneori euforice sau vorbe dinainte calculate, săruturi, îmbrăţişări, visuri – ce importanţă au toate acestea...? E puţin, foarte puţin.

Dincolo de toate acestea trebuie să mai aflăm ceva. La început am fost fericit că mă suportă alături de ea. Eram îndrăgostit. Şi Anna... da, şi ea mă iubea. Trebuie să-ţi spun, dacă cumva nu ştiai, că şi Anna era îndrăgostită de mine. De ieri noapte ştiu cu siguranţă că şi ea m-a iubit pe mine. Eu am cunoscut-o primăvara, la un început de aprilie... Fiecare iubire este o renaştere, dar a mea a fost aşa, într-un mod brutal. într-o săptămână am devenit alt om.

Câştigam bani. Tot ce fusese întunecat în viaţa mea s-a risipit.

Puteam să mă bucur de viaţă. Am îndrăznit să fiu fericit.

Negura care îmi întunecase copilăria s-a risipit. Totul a devenit deosebit de uşor: munca, relaţiile cu oamenii, piedicile artificiale mi se păreau ridicole. Oamenii simt asemenea lucruri. Dintr-odată şi-au întors feţele spre mine. O cunoşteam pe Anna poate de vreo trei luni şi, într-o bună zi, am observat că sunt deosebit de ocupat, oamenii începuseră să dea năvală la mine, Dumnezeu ştie de unde aflaseră adresa mea, mă aşteptau de dimineaţă la cabinet, mă sunau în toiul nopţii, chemându-mă în cartierele cele mai îndepărtate. Dintr-odată, mi-am dat seama cu limpezime de un lucru anume, nu era mare scofală, doar o metodă de numărare a celulelor care uşura stabilirea diagnosticului, pe care nu eu am descoperit-o, dar până atunci întreaga procedură fusese greoaie, scumpă, nu putea fi folosită fără sanatoriu si fără atelier... Contribuţia mea nu consta decât în nişte indicaţii de utilizare pe care le-am uşurat într-o oarecare măsură, popularizând experimentul. Nu era o invenţie epocală, nici măcar pe de-a-ntregul originală. Dar brusc am avut succes cu ea, numele meu a devenit cunoscut, eram invitat prin tot felul de societăţi. Mi-au dat pe mână una dintre secţiile laboratorului clinicii municipale. Aşa se întâmplă lucrurile astea de obicei, pe neaşteptate... Dar în spatele tuturor acestor schimbări stătea zâmbetul Annei, spiritul ei, ştiam că seara aveam s-o întâlnesc, sau că după-amiaza aveam să merg după ea, şi dintr-odată deveneam iscusit, chiar descurcăreţ, fiindcă succesul necesită si aşa ceva...

Profunzimea şi temeinicia nu sunt suficiente... Eram un om de lume, calculat, ştiam cum trebuie să mă adresez tuturor celor din jur, pe superiorii mei îi fascinam cu tot felul de scamatorii, cu angajaţii aveam relaţii amicale şi ştiam să mi-i fac complici pe toţi cei care mi-ar fi putut fi de folos. Care erau ţelurile mele? Aveam un singur ţel: Anna.

Stăteam în camera ei şi o aşteptam; nu era acasă; brusc simțeam că vine, că deja a ajuns, că urcă treptele în grabă, îi auzeam paşii, era deja acolo, dintr-odată o vedeam. Ştiam ce rochie poartă, ştiam totul despre ea... Auzeam soneria – într-adevăr, ea era, şi purta rochia aceea. Instincte supranaturale, îți spui în sinea ta. Da, supranaturale... Ca la animale. Nu mi-e teamă de acest cuvânt.

Toate instinctele înmormântate în mine, care m-au nenorocit, începuseră să revină la viață, să înflorească. Aveam nevoie de bani? Porneam în oraş şi poftim, aduceam banii, ca un câine de vânătoare prada. Titulatură, situație socială? În trei ani am ajuns profesor plin. Anna voia o haină de blană nouă?

Porneam la pândă ca un vânător lapon şi răpuneam undeva, cu tot felul de arme sofisticate, animalul prețios a cărui blană avea să o poarte Anna. Voia mărgele noi? I le procuram prin proceduri mai periculoase decât cele ale pescuitorilor de perle din Ceylon. Înțelege-mă: imposibilul nu exista, nu exista niciun pericol, nu exista răzgândire. Totul era posibil, nici măcar nu era prea complicat. Nu trebuia să mă risipesc, aveam vreme pentru toate, eram mereu în formă, sănătos, ziua are douăzeci şi patru de ore, fiecare zi este un infinit în miniatură, în cele douăzeci şi patru de ore aveam vreme pentru toate: puteam să învăț, îmi îndeplineam sarcinile în laborator, dimineața la şase eram la un pacient privat, la opt şi jumătate călăream împreună cu Anna, la prânz, după praxis, Anna mă aştepta la un tapițer, alegeam materialul care avea să acopere pereții din dormitorul ei, după-amiază tratam prin hipnoză o femeie isterică, putred de bogată, fără nicio speranță de ameliorare sau de vindecare, dar cu atâta credință si cu atâta voință, încât în lunile acelea s-a simțit mai bine. S-a dezobişnuit de morfină şi nu a sărit pe geam decât după mulți ani. După-amiaza îmi primeam pacienții, îmi

pregăteam prelegerile, iar între timp aveam vreme să-mi sun si furnizorul de cărţi, să-i trimită Annei câteva volume nou apărute, care speram că-i vor spune câte ceva şi despre ea însăşi, respectiv ceea ce bănuiam şi eu vag, dar nu îndrăzneam să spun...

Stăteam în lumina reflectoarelor succesului; uneori chiar auzeam ropotele de aplauze şi-mi venea să mă înclin, ca să le mulţumesc pentru atenţia cu care îmi urmăriseră reprezentaţia.

Ziua şi noaptea, treaz şi în vis, eram în această stare iraţională de alertă, de siguranţă, de pregătire încordată, ca artistul de circ care face saltul mortal între două trapeze în mişcare şi aude aplauzele celor de jos... Oare Anna îşi dădea seama de toate astea? Sau doar le accepta? Dar, de fapt, ele veneau din partea ei. Din ea emana tot acel ceva care făcea ca acest mecanism idiot să fie atât de spiritual, atât de rezistent, atât de talentat. Cine aş fi fost eu fără ea, fără intenţiile ei? Greiner Imre, fiul unei servitoare slovace si al unui zilier ţipţer. Un om plin de angoase, confuz, cu calităţi nu tocmai alese, terorizat si în vise de tot felul de stafii amorfe îngrămădite din amintirile copilăriei, ca nişte nori înspăimântători de furtună deasupra unui peisaj. Dar nu mă mai temeam. Eram împreună şi trăiam ca într-o vrajă.

De parcă aş fi cunoscut formula magică... Dar formula magică era doar aceea că iubeam pe cineva...

Vorbea mai precipitat, de parcă i-ar fi fost ruşine de aceste cuvinte.

— Bineînţeles că în acest registru de tenor nu se putea trăi, spuse el apoi pe un ton justificator, de-a dreptul umil.

Cântăreţul poate să obosească, să-şi piardă suflul, nu se poate spune totul în Do de sus: vă rog, un pahar cu apă, sau azi nu pot să vin la prânz. Dar Anna nu trebuia să observe această sufocare. Era o minune şi faptul că mă suporta. Probabil că nu avea de ales.

Emana din mine ceva ce ar fi putut mişca mase, da, ceva cu care s-ar fi putut organiza partide, da, ceva prin care un om ar putea fi constrâns să-ţi devină mai apropiat, să-ţi asigure un loc în viaţa lui – poate că asta era cea mai preferabilă variantă... Anna nu mai putea să facă abstracţie de mine. La început era nesigură şi timidă. Simţea vag că se petrece ceva cu ea, că nu mai e ea cea care hotărăşte, că e sub influenţa unor forţe străine, că trebuie să mă accepte şi nu doar să mă accepte, ci că e nevoită să mi se predea trup şi suflet. Nu negociam. Condiţiile mele erau nemiloase. Nu mă mulţumeam cu un accept molatic, de ochii lumii, pornisem într-o ofensivă cotropitoare – şi, într-adevăr, în viaţa unui om aceasta era o iniţiativă care echivala cu un război în viaţa popoarelor –, care nu consta doar din capturi, ci şi din capitulări, din predări necondiţionate, voiam totul, nu doar bunăvoinţa călduţă a unei femei numite Fazekas Anna, ci amintirile ei din copilărie, toate tainele gândurilor sale, primele sale dorinţe, voiam să ştiu conţinutul celulelor sale nervoase, mă bucuram că sunt medic, de parcă aşa aş fi ştiut mai multe despre ea, mă bucuram de cunoştinţele mele anatomice, fiindcă nu doar o privire mă făcea fericit, vocea ei, gestul uneia dintre mâinile ei, ci întregul aparat minunat, cu inima şi cu ficatul lui cu tot, îi cunoşteam consistenţa pielii... Te-am speriat? E prea mult? E destul...?

Da, s-a speriat şi ea. Dar înţelege-mă, aici este vorba despre viaţă şi moarte. Fără Anna nu mă prăpădeam doar eu, Greiner Imre, ci se ofilea şi un fel de forţă care voia să se exprime prin intermediul nostru, al întâlnirii noastre.

Care venea cu mine, altfel nu se putea, la temperatura asta toate rezistenţele se topesc – toate?

Atunci încă mai credeam că da, toate. Încă nu ştiu dacă mai rămâne în materia topită ceva propriu, adevărata proprietate personală a unui om, ceva ce nu poate fi anihilat de nicio pasiune, de nicio forţă exterioară, ceva ce nu se

reînnoieşte, nu se divide, e închis ermetic, constituind o unitate în sine.

Undeva în adânc, dincolo de trup şi de suflet... Poate doar conținutul unui grup de celule, câteva milioane de celule nervoase, o grupare de neuroni... Mai târziu am început să caut astfel de explicații ştiințifice acestor fenomene. Dar explicațiile nu schimbau natura fenomenelor. Deocamdată eram infatuat şi risipitor, un fel de Robur Cuceritorul[14]. Îngâmfat, Dumnezeule... Cu Anna bineînțeles că eram si umil, îi urmăream fiecare gest, ca un om de ştiință materia de studiu, dacă i se schimbă oare culoarea în eprubetă sau dacă i se modifică vreo caracteristică la temperatura de o mie de grade pe care o aprinsesem în jurul ei. Anna era însă din materie rezistentă, rezista la analize. Dar asta nu mai era politețea, venerația bărbatului îndrăgostit, nu mai era atenția izvorâtă din predispoziția lejeră care dă pe afară din preaplin sufletesc, entuziasmul meu era mult mai aspru, mai tensionat, mai instinctiv, îmi vine să spun. Avea în el ceva din tensiunea unei performanțe sportive. De parcă în fundal, un cronometru ar fi măsurat undeva secundele rezultatelor. Se poate şi altfel? Trăim într-o epocă în care orice ucenic de lăcătuş visează la rezultate de top, pe terenurile de sport sau în spitale, în politică sau în laboratoare, peste tot se aud în fundal țăcăniturile cronometrelor, cineva sau ceva urmăreşte rezultatele, totul e tensionat în mod artificial, îngrijorător de paroxistic... Poate că şi dragostea e plină până la refuz de această îngrijorare, de această râvnă, de această intenționalitate aparte, chinuitoare, şi nu mai are caracter pastoral, ci a devenit o formă a competitivității. Atunci încă nu mă gândeam la asta...

---

[14] Protagonist al romanului eponim al lui Jules Vernes, din 1886. (N. red.)

Dar ritmul vieții, ambițiile si studiile mele, sentimentele şi repausurile mele erau pline de aceste ambiții încrâncenate.

Totul era mai „precipitat” în jurul meu, nu mai era vreme pentru răgaz. Formele de viață deveniseră rigide, chipurile oamenilor împietrite şi inexpresive. Mai târziu, când am început să bănuiesc câte ceva despre această perioadă, priveam toate chipurile mărite şi rămâneam înmărmurit: printre chipurile contemporane sunt foarte puține cele visătoare, destinse, majoritatea chipurilor au crisparea tipică a alergătorilor, cu privirea sticloasă, care fac această grimasă în reportajele sonore filmate, când nu sunt departe de finiş, care poate că reprezintă „victoria”, dar poate fi şi sfârşitul. Eu alerg ca într-o întrecere către Anna. Lipseşte din mine acea lejeritate care să reprezinte contragreutatea sentimentului împovărător. Îmi lipseşte zâmbetul. „Tot timpul mi-l dedic Annei”, şi nu ştiu că e prea puțin... Poate că ar fi mai mult dacă s-ar găsi minute sau ore numai pentru ea, perioade cu clime specifice, independente de calendar. Voiam să-i dau Annei „totul” şi „tot timpul”, fără să ştiu că, uneori, e mai mult când dăm ceva distrat şi întâmplător.

Aspirația mea era să înfăptuiesc un act de eroism. Anna mă urmărea de la distanță, cu ochii larg deschişi. Această distanță nu putea fi măsurată. Numai eu o simțeam... Pe fața Annei zâmbetul era încă viu, Anna nu se grăbea niciodată, Anna nu avea niciodată timp special pentru ceva anume, deci avea timp pentru toate. Nu putea să scape de mine, acum nici nu s-ar mai putea; poate că nici n-ar vrea. Când am ieşit de la ofițerul stării civile, am privit fâstâcit împrejur, din poartă, ca un alergător ajuns la finiş cu trofeul de argint în mână, cu medalia la gât, şi nu m-aş fi mirat dacă am fi fost întâmpinați de o cohortă de ziarişti şi de fotografi, cu o ploaie de blițuri. Şi, într-adevăr, mă aşteptau

la poartă... Nici nu ştiam că în ziua de azi se obişnuieşte. Ne-am căsătorit în decembrie, acum nouă ani – spuse el cu obiectivitate severă –, la două luni după ce v-aţi căsătorit voi. În ultima lună, Anna a fost cea care a grăbit nunta.

15

Se opri în dreptul bibliotecii, scoase la întâmplare un volum, apoi îl potrivi în rând cu celelalte.

— E o carte minunată, spuse el satisfăcut. Da, în trecutul apropiat au mai trăit asemenea oameni, ca acest matematician... Ce gânditor fermecător! Ce caracter integru!

Cunoşti părerea lui despre „valoarea ştiinţei”? Dacă te interesează volumul... aş putea să ţi-l trimit, îl am acasă.

Apoi spuse cu un gest de regret, cu o plecăciune de scuză:

— Ce-i drept, acasă... Aşa ceva nu mai există. Trebuie să mă obişnuiesc că nu o mai am. Casa, cu tot mobilierul, cu toate cărţile şi cu sertarele pline de scrisori, nu mai există.

Acasă... acest cuvânt trebuie uitat. Scuză-mă.

Dar judecătorul rămase nemişcat. Stătea cu braţele încrucişate, puţin lăsat pe spate în lumina obscură, în care acum nu îşi mai distingeau trăsăturile.

— Acest acasă a fost, firesc, opera Annei. Pentru ea, acest „acasă” era ceva foarte important; acum, când nu mai e nimic, văd limpede cât de important era pentru ea căminul. Ea a vrut să ne mutăm la Buda. Cunoşti strada aceea? E aici, în vecini.

Ea a ales locuinţa. Mie nu-mi place strada, nu mi-a plăcut niciodată. Nu-mi place nici cartierul, întotdeauna m-am simţit străin aici, aş fî preferat să locuiesc în centru, pe una dintre străzile metropolitane zgomotoase. Aici totul e atât de provincial, ca într-un orăşel... Dar pentru mine provincia e întotdeauna o amintire, tot ce e „provincial” îmi

aminteşte şi îmi pretinde ceva. Annei îi plăcea provincia. Mi-a spus că-i e dor de Buda. La început m-a rugat cu toată seriozitatea să ne mutăm într-un orăşel din provincie, era vorba să mă înscriu la un concurs pentru o catedră de fiziologie la una dintre facultăţile din provincie... Dar apoi mi s-a transmis că nu am prea multe şanse şi am rămas aici, la Buda. Într-o vreme îmi deschisesem un cabinet la Pesta, dar n-am putut suporta cheltuielile. Iar în timpul zilei eram prea departe de Anna. Această distanţă dintre noi era insuportabilă pentru mine.

Trebuia să o simt în apropiere, cu trei camere mai încolo, să o pot vedea în orice clipă. Da, prietene... Aşa a început totul. Au fost perioade, în primii patru ani, în care n-am suportat să nu o văd în fiecare oră; trebuia să-i aud măcar vocea, zgomotul paşilor, să ştiu că umblă prin camera alăturată. O dependenţă totală, ar spune un medic. Dar acestea nu sunt decât cuvinte, sindroame scrise pe hârtie cu cerneală violetă...

Dependenţă – ce înseamnă? Eu voiam să trăiesc cu Anna într-o căsnicie. Nici mai mult, nici mai puţin, în acel fel de viaţă din Scriptură... Mi-am imaginat că, potrivit Scripturii, femeia îşi părăseşte tatăl şi mama ca să-şi urmeze soţul. Până la moarte. Trecând peste toate obstacolele. Eu am considerat căsnicia o legătură, singura legătură care nu poate fi dezlegată. Ce altceva? Ce rost ar avea? Asta nici nu intră în discuţie! spuse el agitat, de parcă judecătorul ar fi intervenit cu ceva. Anna nici nu m-a contrazis vreodată. Acum, rememorând acele vremuri, acei patru ani, tare aş vrea să o văd pe Anna.

Îşi acoperi faţa cu mâinile, ca unul care într-adevăr voia să „vadă”.

— Da, o văd, spuse el în şoaptă. Era foarte atentă... Nu, nu pot să-ţi explic. Parcă ar fi aşteptat ceva din partea mea. Zâmbetul cu care se apleca spre mine era plin de aşteptări.

Era cât pe ce să spun că pe chipul ei era un zâmbet de tandrețe socială. Da, şi plin de curiozitate. De o curiozitate îngrijorată, de o tandrețe vigilentă, de răbdare si bunăvoință, toate acestea defineau atitudinea Annei. Şi încă ceva, nici nu ştiu cum să-ți spun... O interesa tot ce avea legătură cu mine. Eram nevoit să-i spun totul – despre munca mea, despre aspirațiile, despre antipatiile mele, chiar şi ce gândeam despre ea... înregistra totul şi eram convins că vorbele mele aveau să ajungă la destinație, că la Anna toate gândurile mele erau în siguranță, că nu râdea de mine, că nu era arogantă, deloc... Numai că nu-mi răspundea.

Dar, de fapt, îmi răspundea! strigă el chinuit. Îmi răspundea la toate întrebările, nu ținea nimic în secret. Nu flirta cu alți bărbați, nici cu alte femei – prima privire m-ar fi făcut gelos, o recunoscusem din prima clipă, ar fi fost inuman de greu să țin asta în secret. Vai, nu te gândi la o gelozie violentă... La urma urmei, toate geloziile au acelaşi conținut... Nu exista nimeni în anturajul nostru pe care aş fi putut să fiu gelos, împrejurul Annei nu exista niciun cunoscut care ar fi putut să o intereseze, Anna nu obişnuia să cocheteze, nu i-am observat niciodată vreo privire tipic feminină, instinctivă, adresată altui bărbat... Aici nu e nicio problemă, mă consolam eu, aşadar, nu e nicio problemă, în general... Doar atât, că eram gelos. Pe toată lumea, bineînțeles – inclusiv pe neamuri, chiar şi pe tatăl ei. Când bătrânul ei admirator a murit, am avut un sentiment de uşurare. Toți cei care trăiau erau suspecți. Dacă Anna mângâia un copil pe stradă, acea mângâiere lua ceva din setul ei de sentimente față de mine. Nu i-aş fi suportat prietenele, dar, din fericire, nu avea. Ştiu că asta e o atitudine bolnăvicioasă, am discutat adeseori cu Anna despre această gelozie, ea o înțelegea, pe ea nu o stânjenea, spunea că nici nu se poate altfel, fiindcă cel care iubeşte ocroteşte, îl ocrotim de toate pe cel iubit, fiindcă, la urma

urmei, poate că suntem geloşi pe moarte. Aşa spunea ea. În fiecare dimineaţă îmi povestea visele, fiindcă trebuia să cunosc şi cealaltă lume, care pentru ea începea în acea clipă de infidelitate când închidea ochii şi pleca de lângă mine să hoinărească pe tărâmurile nopţii. Nu apreciez în mod deosebit oniromanţia, dar visele Annei erau deosebit de preţioase, zilele mele începeau cu aceste vise. „Visul este adevărata aventură", spunea ea şi îmi împărtăşea aventurile ei în fiecare dimineaţă.

Aşa era viaţa noastră. O viaţă frumoasă. Cred că duceam o viaţă de-a dreptul fericită. Abia mai târziu am fost nevoit să-mi dau seama că această viaţă nu era viaţă, acea „fericire" era suspectă şi maliţioasă...

A fost ceva artificial şi inconştient în acei ani. După cum îţi spuneam, Anna era atentă, aştepta ceva. Nu, nu era mămoasă, câtuşi de puţin. Trăiam o viaţă de cuplu exemplară. Eu îi mărturiseam totul, Anna mă asculta până la capăt, întrebările şi răspunsurile se întretăiau. Şi totuşi, după cum vezi, într-o bună zi, am observat că Anna încetase să-mi mai răspundă! Se lăsă o tăcere îndelungată.

— Mă înţelegi? întrebă el apoi.

Vocea îi venea din spatele palmelor, la fel de estompată ca a unui ventriloc.

— Da, spuse Komives binevoitor. Da, cred că da.

— Poate reuşesc să-ţi spun totul, continuă el pe acelaşi ton grav, străin. Anna era bunăvoinţa întruchipată.

— Observase că în visele şi în fantasmagoriile mele existau în stare latentă nişte năzuinţe mic-burgheze; asemenea năzuinţe dospesc departe, în trecut, undeva în fanteziile copilăriei. De pildă, pentru mine era foarte importantă „locuinţa". Nimic nu era mai firesc decât ca tinerii să se mândrească cu forţa lor, să-şi etaleze capacităţile de a călca pe urmele trasate de taţii lor – ce forţă de întemeiere a unui cămin aveau, toţi ar fi dorit să aibă un

canar, un şemineu şi o pereche de papuci, şi bineînţeles o sufragerie cu mobilier antic german, acoperit cu macrameuri şi cu tablouri în rame aurite pe pereţi. Pentru că, desigur, fără „salon” nu se poate, chiar dacă nu este tocmai de epocă, iar mobilierul nu este chiar original, pentru că ar fi prea scump; dar, în orice caz, să existe un „salon”, nu-mi pasă dacă e decorat cu buchete Makart[15] ori dacă are sau nu balansoar... Bineînţeles că „omul stilat” din mine protesta în faţa unor asemenea pretenţii.

Dar Anna ştia mai multe despre „omul stilat”, ea dădea viaţă acestor năzuinţe ruşinoase şi nebuloase, încet, întreaga locuinţă devenise aidoma celei a unui fabricant de sobe din secolul trecut, îmbogăţit şi retras la pensie, cumpăram tablouri cu atmosferă liniştitoare şi obiecte de decor din argint, ştiam că toate acestea sunt de prisos, lipsite de gust, eram conştient că aceste obiecte nu se potriveau cu gusturile vremurilor mele, că nu aveam nimic în comun cu aceste decoruri artificiale si nefolositoare... Dar toate aceste năzuinţe profund disprețuite existau în mine şi mă reprezentau. Mama nu a avut niciodată un buchet Makart, iar tata nu s-a aşezat niciodată întrun balansoar; Anna nu m-a întrebat niciodată nimic despre părinţii mei, fiindcă ştia că n-aş fi îndrăznit să-i răspund, aştepta clipa în care mulţimea amintirilor nevăzute, încă deschise sau cicatrizate, aveau să iasă la iveală de la sine; dar mă ajuta, îmi pipăia locurile sensibile, voia să-mi pună comprese, suporta balansoarul şi bufetul antic german... Da, ne „suportam” locuinţa care era aşa cum era, cu toate cele

---

[15] Stil de aranjament floral din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, denumit după pictorul vienez Hans Makart, caracterizat printr-un aspect luxuriant datorat bogăţiei de culori şi elementelor care îi intrau în componenţă: plante atât exotice, cât şi indigene, flori, fructe, frunze, pene de păun etc. (N. red.)

îngrămădite acolo, după părerea mea, de un prost gust înfiorător. Anna suporta multe. Răscolea toate aceste răni cu grijă, ca să nu mă doară. Şi mă ajuta cu toată empatia ei inteligentă, mă îndemna să nu mă ruşinez, să-mi placă orice-mi place, să nu tânjesc după „modernitate", să nu tânjesc să devin „un tânăr medic modern, progresist" – fiindcă eu credeam că s-ar fi cuvenit să mă aranjez cu mobilier metalic, cu linii simple, ca într-o sală de operaţii... doar, la urma urmei, eram oameni „moderni" –, dar Anna zâmbea numai şi cumpăra perne pentru canapea. Nu s-ar fi mirat nici dacă aş fi venit acasă cu un canar sau cu un peştişor de aur... Toate astea presupun răbdare, înţelegi? Mă suporta.

Trăia în locuinţă de parcă ar fi aşteptat ceva, n-are importantă ce, oricum într-o bună zi avea să reiasă ce rost aveau toate, mobilierul, aceste dorinţe ruşinoase; ce durea, ce se prăfuia în spatele acestor intenţii? Până atunci trebuia suportat totul. Oare chiar aşa simţea? Doar participa la această viaţă cu toată sensibilitatea, plină de compasiune. Era atât de empatică, de răbdătoare... Uneori era ca o menajeră de primă mână... Continuă răguşit:

— Doar mă iubea... Da, mă iubea. De obicei se spune: în felul ei. Oare care era „felul" Annei? O, necondiţionat... Ştiu, necondiţionat. Anna nu negocia cu ea însăşi. Ce înseamnă să iubeşti pe cineva? Multă vreme am crezut că iubirea înseamnă să cunoşti pe cineva... Să-l cunoşti pe de-a-ntregul pe acel cineva, cu toate tainele, cu toate reflexele trupului, cu toate patimile sale sufleteşti... Poate că a cunoaşte înseamnă a iubi.

Dar asta e doar o teorie. De fapt, ce înseamnă să cunoşti pe cineva? În ce măsură poţi cunoaşte pe cineva? Până unde poţi urmări un suflet străin? Până în vis? Şi după aceea? În conştiinţa organelor nu mai poţi să-l însoţeşti? Nici nu trebuia să aştept până ce închidea ochii şi-mi ura noapte

bună, ca să se retragă în celălalt spațiu, în noapte... Fiindcă există două lumi, dincolo de spațiile cunoscute, în care trăim, iar în această cealaltă lume poate că trăim mai real, atât în spațiu, cât şi în timp... Acum deja ştiu că mai există un loc, care este doar al nostru, separat de spațiile celorlalți... Anna, de altfel, putea să-şi ia rămas-bun de la mine. Chiar şi ziua.

Uneori, cât ai clipi din ochi, în timpul prânzului, când îi povesteam ceva... Observam dintr-odată că nu mai e acolo. Atunci o chemam să revină. O chemam insistent.

Credeam că am dreptul s-o fac. Aveam tot dreptul să cred asta.

M-am înțeles cu Anna în această privință. Fără condiționări de data asta, fără tocmeală. Bineînțeles că dormeam în acelaşi dormitor. Eu am vrut să fie aşa, n-aş fi suportat să avem dormitoare separate. Eu nu aveam nevoie de aventuri, nu voiam să avem terenuri separate în cadrul căsniciei, eu aveam nevoie de două paturi, cu noptiere, ca cele din vitrinele magazinelor de mobilă de la periferie.

Şi, dacă se poate, cu câte o icoană deasupra. Iar în patul celălalt, Anna. Şi când aveam să murim, în mormântul alăturat să fie tot Anna. Simțeam că nu mai e cale de întoarcere. Un bărbat trăieşte cu o femeie, după toate aparențele, fericit, după toate prescripțiile divine şi omeneşti.

Un bărbat iubeşte o femeie şi de aceea are dreptul să posede această viață străină. Nici acum nu ştiu ce înseamnă să iubeşti... Dar oare putem să ştim aşa ceva? Şi ce folos am avea? Asta nu are nicio legătură cu rațiunea. Probabil că iubirea e mai mult decât cunoaşterea. Există undeva o limită... A iubi e un fel de sincronizare. E o situație întâmplătoare, de parcă ar exista în univers două planete cu aceleaşi orbite, cu atmosfere identice şi din aceeaşi materie. O întâmplare miraculoasă, de-a dreptul imposibilă, care

probabil că nici nu există. Ai văzut vreodată aşa ceva? Da, poate... Foarte rar... Şi, la urma urmei, nici atunci nu am fost sigur. Sincronizare în viaţă şi în dragoste. Doi oameni cărora le plac aceleaşi feluri de mâncare, aceeaşi muzică, merg la fel de repede sau de încet pe stradă, se caută unul pe celălalt cu aceeaşi precipitare în pat... Poate că asta e totul. Aşa ceva se întâmplă foarte rar!

E de-a dreptul fantomatic... După părerea mea, aceste întâlniri sunt mistice. Viaţa reală nu se poate preocupa cu asemenea şanse unice. Cred că până şi glandele lor secretă la fel, iar ei au păreri identice în aceeaşi clipă, despre aceleaşi fenomene.

Gândesc la fel, în cuvinte asemănătoare... Asta înţeleg eu printr-un fel de sincronizare. Păi, aşa ceva nu există. Unul e mai ager, celălalt mai încet, unul e mai prudent, iar celălalt mai îndrăzneţ, unul e mai fierbinte, celălalt mai călduţ. Aşa trebuie să înţelegem viaţa, aceste întâlniri... Aşa trebuie să acceptăm fericirea, în condiţiile acestea imperfecte. La urma urmei, sunt medic, nu un visător somnambulic. Cabinetul mi-e plin zi de zi de oameni care se plâng de lipsă de afecţiune, care „nu îndrăznesc să-şi dea arama pe faţă" şi îşi plâng cu disperare singurătatea. Ştiu că e mai mult decât suficient şi dacă omul nu este singur. Că e mai mult decât suficient dacă celălalt acceptă.

Tot felul de dezamăgiri, singurătăţi, pretenţii pe care natura nu le acceptă. Eu nu eram singur, Anna trăia alături de mine, dormea în patul alăturat, aveam salon cu balansoar, călătoream, citeam împreună, Anna nu mai avea altă viaţă în afara celei pe care o cunoşteam. Când am împlinit treizeci şi doi de ani, Anna mi-a brodat o cutie de gulere, pe care mi-a dat-o zâmbind ironic, sărbătoream toate evenimentele burgheze cu o complicitate teatrală. Da, în măsura în care legile divine şi omeneşti ne permiteau, eram fericiţi pe această stea.

16

— Într-o zi m-am întors acasă la prânz, la unu şi jumătate, ca de obicei, spuse el pe un ton profesoral, de parcă ar fi ţinut o prelegere. Era la sfârşit de octombrie, ploua de două zile. În antreu, fata m-a ajutat să-mi dau jos paltonul şi mi-a şters pantofii cu o cârpă. Încălzeam apartamentul din bucătărie, am simţit încă din antreu că Anna pusese să se aprindă focul.

Prima oară în anul acela. Aceasta era o mică sărbătoare anuală în familie, „sărbătoarea primei călduri în cazan”... Am simţit încă din antreu mirosul vag de ulei al caloriferelor călduţe şi m-a străbătut un frison, se pare că răcisem. Am intrat încet, bucuros să simt căldura din apartament.

Anna stătea la biroul ei cu sertare şi scria. O rugasem de dimineaţă să-mi comande ustensile noi în locul celor uzate, iar acum se grăbea să scrie comanda înainte de prânz. Stăteam în spatele ei şi priveam literele violete aşternute repede şi cursiv, curbura gâtului, purta o rochie de stradă albastră-închis, înainte de masă ieşise în oraş. Nu s-a uitat la mine, scrisoarea nu suferea amânare, a ridicat doar mâna stângă, pe care i-am sărutat-o, stăteam chiar în spatele ei. La fereastră atârna un termometru care arăta că în încăpere erau şaptesprezece grade Celsius. Era foarte plăcut. Totuşi, simţeam că mi-e frig. M-am dus în cabinet şi am luat o aspirină. Poate eşti surprins că îmi amintesc cu atâta precizie toate cele petrecute în ziua aceea. Mă surprinde şi pe mine. Atât de precis nu ne amintim de obicei decât evenimentele istorice la care am fost martori oculari sau

împrejurările morții unor persoane dragi, despre astea obişnuim să povestim cu atâtea amănunte neesențiale: era într-o zi de marți, douăzeci şi opt octombrie, la unu şi jumătate după-amiaza, sau: eu stăteam într-un colț al camerei, într-o zi de marți, după-amiază, pe la unu şi jumătate, mai târziu, pe la două şi jumătate, a venit şi medicul, ea mi-a cerut o limonadă, iar la trei şi patru minute a murit. Amănuntele în sine nu au nicio importanță, totuşi le cărăm cu noi de-a lungul timpului, dându-le o importanță exagerată. E evident că altminteri nu se înțelege... Ne agățăm cu disperare de rămăşițele lumii reale, evenimentul fiind atât de incomprehensibil, încât avem nevoie de câteva firimituri materiale ca puncte de sprijin, altminteri ne-am pierde echilibrul. Aşa. Am prânzit în tăcere. După ce ne-am băut cafeaua, eu m-am dus în cabinet, pentru ora trei s-a anunțat unul dintre pacienții mei, pe care-l urmăresc de câteva săptămâni, un caz la limita demenței, care ar fi putut trăi mult şi bine cu idiosincraziile sale, de altfel un bărbat inteligent, în jur de patruzeci de ani, funcționar la minister, care nu-şi putea potoli pornirile, tot ce spunea era coerent, numai că vorbea cu o lentoare muzicală, ca într-un vis, cu fața inexpresivă, împietrită, de parcă ar fi fost hipnotizat...

Îmi aminteam un caz asemănător descris de un medic german, voiam să-i caut studiul printre hârțoagele mele. Eram în cabinetul meu, în fața mesei de scris, răsfoiam studiul şi brusc mi-am dat seama că îmi lipseşte ceva... Aha, sunt sigur că îmi căutam chibriturile. Dar nu, cutia cu chibrituri o aveam în mână. Mi-am aprins o țigară. Sentimentul de frustrare era puternic, iritant.

Poate că uitasem ceva, da... Ceva ce rămăsese în camera alăturată. M-am dus dincolo, fata strânsese deja masa, în sufragerie se aerisea, m-am dus la fereastră şi am închis-o.

Oare ce-oi fi vrut? Nu-mi amintesc. M-am întors fumând în cabinet, m-am oprit din nou în faţa biroului, priveam distrat obiectele, teancul de acte, stetoscopul, tensiometrul, lupa, ciocănelul de reflexe, în dulapul cu sticlă erau foarfecile, pensele, bisturiele, tăviţele, în dulăpiorul cu medicamente erau seringile, sticluţele cu morfină, cu iod, cu azotat de argint, balsamul de Peru, bandajele, plasturii, pacienţii erau pe cale să sosească din clipă-n clipă, eram gata să încep spectacolul, tratamentele, la fel ca ieri, ca acum cinci ani, toţi si toate erau la locul lor. La fel ca mine, da... Şi eu eram la locul meu, în cabinetul meu, acasă la mine, cu câteva încăperi mai încolo mă aştepta Anna, banca îmi păstra banii, nu prea mulţi, dar în anul acela nu mai puteau interveni mari probleme, poate nici în cei următori, şi mai departe cine se gândeşte? Şi cum toate cele din jurul meu erau într-o ordine surprinzătoare – Anna se îngrijea de cabinetul meu, urmele mâinilor sale se vedeau peste tot, ea îmi făcea ordine printre acte şi ustensile, ca să-mi fie toate la îndemână –, era, prin urmare, surprinzător că totuşi căutam, că îmi lipsea ceva... Nu, de fapt nu-mi lipsea nimic. Am luat prânzul, m-am săturat, în gură mi se amestecau aroma fumului de trabuc cu cea a cafelei şi a unui păhărel de palincă dulce, uşoară... Da, mă simţeam atât de uşor, de parcă aş fi avut ameţeli. Oare uitasem ceva?

Mi-am consultat agenda. La două şi jumătate era programat cazul cu demenţă, apoi urma hiperaciditatea gastrică, apoi generalul insomniac, după el, văduva judecătorului districtual care afirma că nu poate să înghită, dar între timp se îngrăşase, apoi era programat controlorul de tren concediat care, după douăzeci de ani de serviciu ireproşabil, la sfârşitul unei discuţii glumeţe, îi trăsese o palmă şefului de gară... Toate astea erau „în regulă”. Dar atunci, ce-mi lipsea? Ce omisesem, de cine uitasem? Care era cauza nelinişţii mele din ce în ce mai accentuate? Am

deschis uşa şi am spus încet, aproape în şoaptă, către camera alăturată:

„Anna...” Nu mi-a răspuns nimeni. M-am dus în vârful picioarelor până la uşă, să arunc o privire înăuntru, era culcată pe dormeză, acoperită cu marama verde, dormea, avea cearcăne, era întruna din zilele acelea... Am închis uşa cu grijă, am străbătut camerele în vârful picioarelor. Toate erau la locul lor. Am potrivit limbile pendulei, care erau cu trei minute întârziere. În clipa aceea... Dar poate să fi fost chiar în clipa aceea? Există asemenea clipe? Şi oare pot fi măsurate clipele...? Nu ştiu. Nu ştim nimic. Ceea ce spun nu este obiectiv.

Nu pot aduce dovezi în sprijinul afirmațiilor mele. Nici nu vreau să te conving... Mă exprim aşa cum pot... Aşa cum trebuie, fiindcă altfel nu se poate. În clipa aceea eram convins că toate astea nu aveau niciun rost. Am aruncat o privire împrejur. Totul era foarte cunoscut. Toate erau la locul lor în timp şi în spațiu, la perfecție, asta era locuința mea, cu numele meu pe uşă, cu adresa mea în cartea de telefon, acesta era mobilierul meu, într-una dintre camere se odihnea soția mea...

Atât că toate, la un loc, nu aveau niciun rost. Nu pot să-ți explic. Nu înțeleg. Ce rost ar fi putut avea toate astea? Nu acesta este scopul, ca toate să aibă un rost? Da, aceasta este realitatea... Totuşi, ce se întâmplase? Am ieşit în antreu, paltonul meu atârna în cuier, acolo unde îl agățase fata cu o jumătate de oră înainte, pe perete o vedere de la Oxford, o veche gravură, iar sub ea căsuța care arăta timpul probabil, cu domnul cu umbrela de ploaie şi doamna cu umbrela de soare. Acum tocmai ieşise din căsuța fermecată domnul cu umbrela de ploaie, într-adevăr, continua să plouă.

M-am întors în casă, voiam să o trezesc pe Anna; dar ce aş fi putut să-i spun? Totuşi, aveam senzația că trebuie să

punem ceva la punct înainte să sosească pacienții... în condițiile astea nu pot să lucrez, nu pot să-mi tratez bolnavii, probabil că nici nu pot să trăiesc. Să trăiesc, îmi spun cu o grimasă bosumflată. Câtă exagerare! M-am aşezat în cabinet. Din antreu se auzeau foşnelile şi vocea mormăită a cazului la limita demenței, precum şi răspunsurile servitoarei. Aşa, lucrurile nu vor fi în ordine. Ceva trebuia pus la punct degrabă. Poate că ar fi trebuit rearanjată mobila, poate că în locul încălzirii centrale ar fi trebuit să trecem pe lemne. Poate că ar fi trebuit să plecăm undeva pentru câteva zile. Poate că ar fi fost mai înțelept dacă mi-aş fi ales altă meserie. Poate că ar fi trebuit să mă sfătuiesc cu Anna... Dar ce să-i fi spus? Discutaserăm despre toate şi nu exista în clipa aceea nimic concret, aparte, ce aş fi vrut să-i spun. Mă uitam la veioză, am aprins-o, poate că îmi lipsea lumina; poate că aşa, cu lampa aprinsă, totul avea să capete un sens. Dar lampa ardea degeaba... Am sărit în picioare din nou, mi-am apăsat pieptul cu amândouă mâinile în dreptul inimii, îmi închipui că în clipele acelea eram alb ca varul. „Anna, Anna!", am strigat eu mut. M-a cuprins o spaimă îngrozitoare. Simțeam că se întâmplase ceva.

Simțeam? Nu, eram sigur că se întâmplase ceva, Anna dormea, nu puteam să o trezesc, fără niciun motiv... Dar acum, sau cu o clipă mai devreme, ori poate cu mult mai devreme se întâmplase ceva şi vestea abia acum ajunsese la mine, în spațiul cosmic al comprehensiunii şi al simțurilor, precum lumina stelelor dispărute care ajunge la noi, în acest cosmos învecinat, cu mult după ce s-a petrecut tragedia, iar acum simt acest spațiu cosmic alăturat, cel „real", mai mic, mai îngust decât al meu, pe care îl simt mai nebulos şi mai nemărginit... Cândva s-a întâmplat, dar când? Cine ar fi în stare să fotografieze, să imortalizeze, să atingă clipa în care între doi oameni se rupe ceva? Oare când s-a întâmplat? Noaptea, în timp ce dormeam? Azi la

prânz, în timp ce mâncam? Mai înainte, când am revenit în cabinet? Sau mai demult, demult de tot, dar nu am observat, noi am trăit, am discutat, ne-am sărutat, am dormit împreună, ne-am căutat unul celuilalt mâinile, privirile, ca la păpuşile cu cheie, la care mecanismul continuă să funcţioneze scârţâind o vreme... Si cadavrelor continuă să le crească părul şi unghiile şi poate că celulele nervoase încă mai trăiesc după ce globulele roşii au murit...

Nu ştim nimic. Si acum ce să fac? Ce fel de reflectoare să aprind ca să găsesc, în această obscuritate şi încâlceală, acea clipă unică, acea milionime de clipă în care între doi oameni încetează ceva. În timp ce nu s-a „întâmplat" nimic. Anna nu m-a „înşelat" – şi în clipa aceea aproape că mi-am dorit să fi avut pe cineva, un adversar aievea, palpabil, la care să mă pot repezi, să-l ucid... Dar ea nu avea pe nimeni. Nu existam decât noi doi, ea şi cu mine. Şi această negură. Şi tot acest mobilier, această locuinţă, meseria mea din care dintr-odată s-a evaporat tot sensul, nu a mai rămas decât o formulă chimică, dar conţinutul ei s-a volatilizat. Da, totul devenise obscur, învăluit în ceaţă.

Conţinutul vieţii, sensul ei se evaporase.

Cât timp se poate trăi aşa? Da, ştiu, mult timp. Veneau bolnavi care trăiau de zeci de ani aşa, în întuneric, mereu pe buza prăpastiei, iar fundul ei era de nevăzut, nu avea niciun sens şi nici un conţinut... Era doar un gol, înconjurat din toate părţile de întuneric. Anna dormea, acum deja simţeam că doarme întrun vis fatal. Ce ne mai aştepta? Să pornim pipăind prin ceaţa aceea goală, în lumea cenuşie, fără conţinut şi haotică... Să trăim mult şi bine aşa. Să mâncăm, să dormim, să facem dragoste... Da, de ce nu? Ca până atunci.

Fiindcă atunci ştiam deja că şi negura are nuanţe mai întunecate şi mai luminoase, la fel cum şi vidul poate să fie mai dens sau mai rarefiat! Ştiam deja că nu trăim aşa de

ieri, nici de un an, ci de când ne cunoscuserăm. Omul nu-şi dă seama. Nu vrea, nu îndrăzneşte să observe că, într-o bună zi, viaţa lui nu mai are niciun conţinut, niciun sens... Nici cei mai mari nu au suportat asta. Tolstoi avea cincizeci de ani când s-a abătut asupra lui acest vid. Nici el nu l-a suportat. Nimeni nu-l suportă. Unde aş putea să mă refugiez? În „viaţă”? Ce este viaţa? Un fel de teatru cu femei împopoţonate, cu zdrăngăneli de farfurii de alamă şi cu foci dresate? Să câştig bani? Să mă refugiez în muncă? Dar nimic nu are niciun rost, decât dacă Anna există în spatele lor. Viaţa... Viaţa este Anna. Deocamdată dormea şi ştiu că nu avea nicio legătură cu mine, nu exista nicio legătură între noi. Cine mi-o luase? Cel mai mult mi-aş fi dorit să pornesc pe urmele lui, să-l evoc, tot avea să fie cumva... Poate că l-aş fi adus la noi, să trăiască împreună cu Anna, viaţa este de multe feluri. Numai vidul acesta nu. Aşa a început totul. Apoi am mai trăit în felul acesta, încă patru ani. Rămase cu degetul arătător ridicat: în limbaj medical, asta se numeşte insensibilitate. O formulă utilă, care în munca noastră ne este de mare folos, dar în viaţa de toate zilele nu ne spune nimic. Într-o bună zi, după patru ani de căsnicie, după toate aparenţele de trai fericit împreună, am fost nevoit să aflu că Anna e aşa...

Până atunci nu observasem. Nici nu e atât de uşor să-ţi dai seama de una ca asta. Nici Anna nu ştia. Fenomenul este răspândit. Acum, când mă întâlnesc atât... de nemijlocit cu el, îl analizez mai temeinic, adun dovezile clinice, rămân înmărmurit de cât de răspândit este! Oriunde mă uit, dau de el. Când disec tragediile, ajung până la urmă la acest fenomen. Distruge familii, dau peste oameni care se refugiază în moarte sau îşi pierd capacităţile intelectuale, nu mai fac faţă în propria meserie, simţul responsabilităţii sociale li se diminuează... Atmosfera familială se răceşte, sentimentele o iau razna, se prăfuiesc şi, într-o bună zi,

întreaga viață se descompune în elementele constitutive... Iar în spatele tuturor dau peste un consort frigid. Nu-mi vine să cred. Încep să cercetez, făcând abstracție de toate teoriile.

Renunț la toate ustensilele necesare unei expediții şi pornesc doar cu un topor prin această junglă. Trebuie să o străbat neapărat. Nu pot să abandonez. Găsesc şi simptome consolatoare. La sfârşit fac un bilanț. Fiindcă până la urmă suntem nevoiți să ne facem bilanțul...

Îmi spun, dându-mi importanță, că frigiditatea este în mare măsură o consecință socială. Cauza ei se poate regăsi în educație, în anturaj, în teamă, în tot ceea compune prețul civilizației. E mai accentuată la cei care, datorită situației lor sociale, sunt mai responsabili pentru această civilizație. Jos, în zona inferioară, situația este mai destinsă.

Am observat că majoritatea femeilor din clasa noastră socială sunt frigide, spuse el pe un ton acid, hotărât.

Judecătorul pocni cu cuțitul de tăiat hârtii în tăblia biroului, cu un gest instinctiv, obişnuit pentru el, făcând un zgomot înfundat, dar imperativ.

— Dă-mi voie să-ți spun că astea sunt generalizări şi orice generalizare este o concluzie ieftină. Ieftină şi periculoasă.

Începu să tuşească. Doctorul Greiner aşteptă ca judecătorului să îi treacă criza de tuse.

— Am vorbit prudent, continuă el cu îndărătnicie. Am spus: „majoritatea femeilor". Şi: „din clasa noastră socială". Probabil că este o consecință a amplificării civilizației.

Afectele devin tot mai paralizante. Se paralizează şi formele de viață. Uneori pot să le demonstrez cauzele, sunt situații în care hazardul, norocul, meditația aprofundată scot la iveală câte ceva... Dar de cele mai multe ori nu ştiu nimic. Nu pot decât să constat fenomenul, dar cauza şi componența nu pot să le descopăr. Uneori reuşesc să

atenuez tulburările... Arareori, într-o vreme îmi era ruşine, mi se dusese vestea de doctor minune, un fel de vraci, oamenii foarte suferinzi adulmecă tot felul de lecuiri. Însă de ajutat, desigur că nu eram în stare să ajut. Să le atenuez simptomele, să li le explic, să-i potolesc, da. Voi fi maliţios: nu mă interesează pacienţii. Imaginează-ţi că cineva la care ţii mult e bolnav... iar condiţia tratamentului este să autopsiezi şi oameni vii, să faci experimente pe oameni în viaţă, poate o să-i ajute un pic... Aş fi vrut să o tratez pe Anna. Ştia asta şi ea. Exista ceva între noi care nu-i permitea să fie pe de-a-ntregul cu mine. Trupul îi era docil, sufletul predispus, dar taina de pe urmă, acea proprietate privată, pe aceea nu mi-o dădea. Acel ceva care era cel mai important pentru ea, o amintire, o năzuinţă, cineva sau ceva.

Ce înseamnă acel nimic faţă de materia infinită a vieţii?

Natura funcţionează cu o incredibilă risipă; s-a calculat că în creier există şase sute de miliarde de celule, ce însemnătate are această irosire materială faţă de un sentiment latent, faţă de o patimă inconştientă? Uneori sunt înclinat să cred că nu prea mare. Iar alteori îmi dau seama că totul depinde de asta. Bineînţeles că nu se poate trăi cu un autocontrol atât de acut. Mă străduiesc să mă concentrez asupra faptului că singurul sens al vieţii este să le fii oamenilor de folos, prin muncă, cu orice preţ. Mă autopsiez pe mine însumi, fără strop de milă, mă culc pe masa de operaţii, nu-mi mai păstrez nicio taină, îmi examinez toate simţurile, toate amintirile, aproape sperând că eu am fost de vină, că nu am iubit-o pe Anna, că nu am iubit-o destul de intens, că nu am fost destul de viclean... Pentru că uneori e nevoie şi de aşa ceva. Dragostea nu este o idilă! Între timp, m-am îmbolnăvit. Colegii m-au consultat, mi se spunea ce voiam să aud. Că e prima manifestare a îmbătrânirii. Are şi o denumire, ca toate cele de pe lumea

aceasta: angoasă, spun unii, tahicardie, spun alții. Sufletul nu poate să vindece o patimă, o trece în contul trupului, îi tulbură capacitățile funcționale. Nu-i mare scofală. Uneori se denaturează.

Există aici o tranziție aparte a cărei cauză nu o cunoaştem. Un sentiment de nelinişte, nimic mai mult... Apare fără niciun motiv. Apoi trece. Tu poate că nu-l cunoşti, doar eşti om sănătos, nu ai porniri tulburi, refulate, spuse el într-o doară, repezit, cu indiferență.

În clipa aceea, judecătorul simți că pălise; fruntea i se îmbroboni cu o sudoare rece. Îsi scoase cu o mişcare discretă batista şi îşi şterse fruntea.

— Există o teorie potrivit căreia acest sentiment, această angoasă aparte este una dintre caracteristicile culturii muribunde, împietrite în civilizație. Ai dreptate, toate astea nu sunt decât teorii. Totuşi, simptomele sunt obstinate. E o senzație ingrată. Un fel de sentiment... înjositor. De parcă ai fi omis ceva. Cine a mai auzit una ca asta...? Am trăit aşa patru ani. Apoi Anna nu a mai rezistat. Se pare că o asemenea tensiune nu se poate suporta, în al optulea an de căsnicie ne-am hotărât să divorțăm. Vestea despărțirii i-a întristat pe prietenii noştri. După ce, până atunci, fuseserăm considerați o pereche model. Ni s-a dus vestea. Nu ne-am înşelat niciodată. Nu ne-am certat. Numai că nu am suportat să trăim cu ceea ce tăinuiserăm tot timpul unul față de celălalt. Cu proprietatea aceea privată. Anna a plecat. Apoi am trăit despărțiți şase luni.

— Cum au trecut cei patru ani din a doua parte a căsniciei noastre? rosti Greiner, privind pe fereastră.

Strada era scăldată încă în întuneric. Locuința părea să se fi răcit. Judecătorul era obosit şi îi era frig, îşi freca mâinile.

Doctorul Greiner se aşezase cu palmele împreunate; şi le privea din când în când, apoi îşi împreuna din nou degetele.

— Încerc să-mi alung această... tocmai această concepție. Există undeva, în străfundurile mele sufleteşti, ceva ce se împotriveşte acestei idei. „Viața este o sinteză. Trebuie să rămâneți împreună, să faceți față problemelor vieții, să vă alungați angoasele. Există şi voință pe lumea asta. Da, există... Poate să rezolve multe. Există şi vindecare. Am constatat şi eu. Nu se ştie de la ce se vindecă un om. Disprețuiesc această amețeală, are în ea o doză de imoralitate. Trebuie să păstrați unitatea dintre trup şi suflet, să credeți, să priviți în sus, spre înțelepciune. Acolo sus e lumina... Doar adâncul apelor este plin cu reptile, cu ființe bizare care înoată şi se foiesc fără niciun sens. Sus, spre lumină!”, îmi spuneam eu. Ştiam deja că altfel nu se poate, nu există renunțare totală la sine. Să ne mulțumim cu ce putem primi.

Cu firimiturile. Poate că eu m-aş fi şi mulțumit... Ştii, când este vorba despre tot, despre toate şi despre nimic, atunci omul devine modest. Anna nu era cu mine pe de-a-ntregul nici atunci când era cu mine... Mi-e greu să vorbesc despre asta. Chiar şi în noaptea asta mi-e greu să vorbesc despre acest subiect. Într-o vreme a căutat şi ea o soluție, a căutat-o chinuindu-se, aşa cum caută o elevă eminentă rezolvarea unei teme suplimentare pentru acasă. Anna era bună. Anna era pură. Anna m-a iubit. La urma urmei, se poate trăi şi aşa... Mulți trăiesc aşa. Unde am ajunge dacă toată lumea şi-ar dori perfecta, adevărata, singura variantă posibilă?

Există şi alta. Există răbdare, intenția de a-i ajuta pe oameni, există şi lumea infinită... Numai că, după cum vezi, totul e lipsit de conținut, inexplicabil de gol dacă interesul nu-ți este străbătut de acel curent straniu. De acel straniu efluviu dintre tine şi cealaltă ființă... Din asta se constituie viața. Apoi, mai sunt multe altele care îți umplu viața. Dar

instalația merge în gol, nu macină nimic. Eu aş mai fi suportat şi asta cumva.

Anna a fost cea care, într-o bună zi, s-a retras în culise...

Locuința în care trăiserăm până mai ieri nu mai era decât un decor, o recuzită cu care nu mai aveam nimic în comun.

Cuvintele care ieri mai avuseseră un sens nu mai comunicau decât fapte. Şi asta ținea de patru ani, spuse el în surdină. Patru ani.

Patru ani de aşteptare. Patru ani de experimente, prin metode medicale, mod de viață, societate, recluziune, substanțe narcotice. Patru ani de infern.

— Iartă-mă, spuse Komives Kristóf tot în surdină, aproape gingaş, dar tu nu ai fost niciodată... Vreau să te întreb, tu nu crezi în nimic...?

— Nu pot să-ți răspund la această întrebare, spuse medicul.

Apoi se lăsă o tăcere lungă. Uşa se întredeschise cu grijă. Prin crăpătură se strecură Teddy, nervosul Airedale Terrier, care se apropie prudent, ca unul care nu e sigur de sine, cu blănița ciufulită, tremurând şi plin de umilință. „Probabil că şi acum e nervos”, se gândi distrat Kristóf.

Ar fi vrut să-i comande animalului, cu un gest imperativ, să se ducă la locul lui, dar îşi simțea mâna grea, ca de plumb, intenția gestului nu-i ajunse până la mână. De altfel, nici nu se simțea prea bine. Îşi aminti de zicala potrivit căreia „dragostea nu va pieri niciodată”[16]. O citise în Biblie şi, nu de mult, pe un epitaf. Ar fi vrut s-o spună cu voce tare, dar ceva îl strângea de gât. Era deja târziu, probabil că se crăpa de ziuă. Totuşi, nu era obosit, stătea cu atenția încordată, se simțea vioi, nu îşi amintea când se

[16] Corinteni, 13:8. (N. red.)

simțise ultima oară atât de proaspăt, atât de odihnit. Teddy se postase în fața medicului. Îşi culcă botul în poala vizitatorului, uitându-se curios şi răbdător la persoana străină. Medicul îl mângâia blând pe cap.

— Ce aş mai putea să-ți spun despre acei patru ani? rosti el şi, ca şi cum l-ar fi întrebat pe câine, se aplecă spre ochii animalului. În toate era ceva infernal. Lipsit de demnitate. Fără demnitate... fără demnitate nu se poate trăi. Sau cel puțin ea, Anna, nu putea trăi fără demnitate. Apoi a plecat. A călătorit şase luni.

Avocatul a intentat divorț. Ieri după-amiază a telefonat. Sau alaltăieri? Nu-mi mai amintesc... E o perioadă înceţoşată. Spre seară, după şase. Sosise. Glasul ei în receptor suna foarte străin. Era cazată la un hotel. Da, ştia, peste două zile, înainte de prânz... Avocatul îi scrisese deja. Apoi vocea îi amuțise în receptor. Nu o mai văzusem de şase luni. Ce se întâmplase cu ea în aceste şase luni? Unde trăisem eu? Ce se mai întâmplase cu mine? Toate astea nu sunt „explicabile”. Trebuie spuse dintr-o suflare sau dintr-o singură tăcere. Îi auzeam tăcerea de undeva, dintr-o cabină telefonică din oraş, din depărtare. Apoi mi-a spus că ar vrea să discute cu mine. Şi a adăugat pripită să nu-mi fie teamă, că nu pățise nimic.

Totul avea să fie aşa cum ne-am înțeles. Era conştientă că nu era bine ce făceam. Poate că ar fi fost mai înțelept dacă nu ne-am fi întâlnit, dar până atunci fuseserăm atât de mult timp înțelepți. Şi când eu am amuțit, era foarte obosită.

Poate dacă aş fi urcat până la ea.

Mi-a spus unde locuieşte, într-un hotel de pe malul Dunării.

M-a rugat să-mi notez numărul camerei; nu trebuia să-i spun portarului numele. Totul era foarte straniu, înfiorător

de neobişnuit. Să urc eu la Anna, fără să-mi divulg identitatea...

Ca să vorbim despre ce...? Şi cine avea să mă întâmpine, cum avea să fie îmbrăcată, şi apoi ce avea să se întâmple? Avea să sune după cameristă? Avea să ceară să i se aducă ceai? Toate astea erau atât de supărătoare, încât, în fâstâceala mea, am gemut în receptor un simulacru de râs. M-am văzut cu claritate stând cu pălăria în faţa Annei, într-o cameră de hotel, iar pe ea, îmbiindu-mă să iau loc... Eventual, îndemnându-mă să mă simt ca acasă... Camera era plină cu geamantanele deschise, cu rochiile vraişte, probabil şi poşeta din piele roşie pe care eu i-o cumpărasem cu un an şi jumătate în urmă, pe strada Dorottya... Dar poate şi cu obiecte noi; poate? Desigur. De aceste obiecte noi mi-era frică, poate că avea şi un capot nou, în acele şase luni o aprovizionasem cu bani din belşug, ştiu că o vreme a fost într-un sanatoriu din Stiria, apoi s-a dus la Berlin, la o prietenă care se mutase de mult acolo. Poate că trăia deja cu alt bărbat.

Ce bine ar fi, mi-am spus în sinea mea. Dar în clipa aceea m-a străpuns durerea ca un bisturiu care atinge peritoneul dintr-un trup insuficient anesteziat... Nu, nu mi-ar fi plăcut să suport o asemenea durere. Cu siguranţă că nu ştiu cum s-ar comporta un om care simte o asemenea durere. Poate că ar începe să se zbată, să lovească, să dea din picioare... în ciuda tuturor hotărârilor sau intenţiilor iniţiale. Poate că ar fi fost mai înţelept să rămân acasă şi, de altfel, mi-ar fi plăcut să evit această întâlnire. Am urât întotdeauna amiciţiile dintre partenerii de căsnicie, care, în timpul divorţului sau după încheierea lui, continuă să se întâlnească bucuroşi, să iasă împreună la cină, să-şi facă destăinuiri, să rămână prieteni apropiaţi. Eu nu voiam să rămânem prieteni.

Noi, peste două zile, urma să divorțăm. Ştiam deja cine va fi judecătorul – un fost coleg de şcoală, el urma să pronunțe sentința. De divorț. Apoi nu voi mai vrea să o văd pe Anna.

Nu sunt o fire altruistă. N-aş fi vrut să devin confidentul ei generos. Şi, în general, față de Anna nu mai voiam să fiu nimeni şi nimic. M-aş fi bucurat să aud vestea că nu mai trăieşte în Europa... Da, m-aş fi bucurat să aflu că nu mai trăieşte. Ce fel de oameni sunt cei care „după" pot să rămână cu eleganță prieteni...? Pe mine mă legau de Anna porniri mai întunecate, mai trainice, mai pure.

Eu voiam să o iubesc cu totul, fără rețineri... Iar acum voiam să o înmormântez definitiv, cu toate tainele ei. Nu voiam să avem întâlniri dulcege. Disprețuiam asemenea relații. Iar atunci mi-a spus brusc la telefon: ‚Aşteaptă-mă acasă." Şi a pus jos receptorul.

Ridică botul cățelului cu ambele mâini, îi trase cu cei doi policari buza de jos şi privi admirativ dantura sănătoasă, chihlimbarie, a animalului.

— Cabinetul era deja gol, plecaseră toți. Am străbătut toată locuința. În aceste şase luni trăisem singur. Îmi dădusem afară şi servitoarea... Ştii, o servitoare veche este un fel de complice, părtaşă la câteva păcate care nu figurează în tratatele tale. Venea din când în când o femeie care făcea curățenie, femeie pe care o amăgeam cu stângăcie... Da, omul nu are de unde să ştie de ce o să se ruşineze într-o bună zi... Uneori îi interziceam să intre dimineața în dormitor, de parcă cineva şi-ar fi petrecut noaptea acolo. Însă în realitate nimeni nu fusese acolo. Timp de şase luni, nimeni. Vai, acele şase luni... Nici nu au fost cele mai insuportabile. Au fost un fel de spațiu gol, vidul amintirilor. Cei patru, opt, treizeci şi opt de ani de dinainte fuseseră mai greu de suportat. Nu exista linişte în sufletul meu, dar nici nu mă durea nimic. Era o senzație euforică de

bine, precum a celor grav bolnavi, înainte să îşi dea obştescul sfârşit. Acum, această euforie trecuse. Să plec? Toate instinctele mă îmboldeau să o iau din loc. Aveam de gând să străbat împreună cu Anna întreaga locuinţă – doar nu era să o aşez pe Anna în salon – şi după aceea, ce avea să se întâmple? Vom alege mobilele, ca pe vremuri? Aşa începe orice căsnicie şi tot aşa se şi încheie. M-am oprit în antreul întunecos de parcă aş fi auzit clopote de alarmă. Aşa am aşteptat-o pe Anna. A sosit, a sunat.

A sunat încet, precaut. Apoi, totul a fost altfel. Mult mai simplu decât îmi imaginasem. Nu-mi mai amintesc cu ce cuvinte am întâmpinat-o – i-am sărutat mâna sau doar ni le-am strâns...? Cum arăta Anna? Era atât de cunoscută... Dar pantofii, poşeta şi pălăria erau noi. Era foarte obosită. Am trecut în cabinet, de parcă amândoi am fi căutat terenul neutru al locului de muncă, Anna s-a culcat pe canapea, pe acea canapea pe care se culcaseră nenumăraţi bolnavi obosiţi. Am făcut un ceai. Anna nu juca rolul de gazdă, nu avea gesturi nelalocul lor, nu privea primprejurul locuinţei ca să constate cu gelozie că un obiect sau altul nu erau la locul lor. A rămas culcată, cu ochii închişi, şi-a băut ceaiul, m-am aşezat lângă ea să o prind de mână, a zâmbit forţat, cu ochii închişi. Tăceam, privindu-i faţa palidă, dureros de cunoscută. Orice întrebare ar fi fost de prisos şi fără niciun sens. De ce urcase la mine? Ce ar mai fi putut să-mi spună? Nu ar fi fost mai înţelept dacă în ziua următoare ar fi intrat în sala de judecată şi s-ar fi prezentat în faţa judecătorului, la braţ cu avocatul, ca să petrecem ultimele clipe ale unei convieţuiri de opt ani, dezmembrate, printre nişte necunoscuţi? Tăceam, fiindcă orice cuvânt ar fi tăiat în carne vie, nu s-ar fi putut vorbi în „dodii”, ca în vechile piese de teatru, orice cuvânt ar fi luat totul de la început, n-aş fi avut de unde să ştiu ce s-ar fi revărsat din toate astea... Am rămas aşa ore întregi. Pe la miezul nopţii s-a ridicat în capul

oaselor pe divan şi a început să vorbească, fără să-mi dea drumul la mână. Voia să-mi spună ceva. Ea ştia de mult, dar a şti este altceva decât a fi sigur că ştii. Omul trăieşte, ştie ceva, iar ceea ce ştie i se împleteşte în gânduri şi în vise, se gândeşte întruna la asta, dar nu cu cuvinte, nu cu imagini. Ca apoi, într-o bună zi, să afle.

Când nu mai e nimic de făcut. Ca într-o partidă de şah când nu mai putem face decât un singur pas într-o parte sau într-alta.

Un singur pas, atât îți mai dă adversarul, viața, acest adversar invizibil, care nu-ți spune „mat”, se poate trăi multă vreme aşa, fără nicio speranță, doar cu şansa unui singur pas – poți să te şi predai. Dar acum deja simțea că nu mai are prea multe şanse.

Se simțea de parcă ar fi fost strânsă într-un colț, o plictisea această ultimă şansă la un pas. Dumnezeule, o plictisea... Ce vorbe! Simțea că e destul. O ascultam şi între timp îi pipăiam instinctiv pulsul de la încheietură. Inima îi bătea liniştită, ritmic. Nu era agitată, nici inconştientă. Vorbea coerent, cu pauze lungi. Aşa am discutat toată noaptea, în mod obiectiv, cu luciditate, fără efuziuni de panică. Era deja în stare să discute despre situația noastră, fiindcă nu o mai durea, spuse doctorul Greiner, analizându-i gingia docilului Teddy, care nu făcea niciun gest de protest. Pentru asemenea dumiriri e nevoie de recluziune, de o recluziune profundă. Acum avusese parte de o asemenea recluziune.

Făcuse luni la rând eforturi împotriva ei înseşi, adunase provizii sufleteşti, înarmându-se pentru această recunoaştere de sine. Ca într-o bună zi să aibă loc. Ce? Era cât pe ce să spună: întâlnirea.

Întâlnirea unui om cu sine însuşi. Probabil că fusese o experiență înspăimântătoare... Niciodată nu m-aş încumeta. Toată munca, ființa, rolul meu s-au bazat într-o oarecare

măsură pe faptul că nu mă cunoşteam la perfecţie pe mine însumi. Anna a avut parte de o asemenea clipă. Din faţa căreia nu poţi scăpa. „E un sentiment infinit, incomensurabil de singurătate", mi-a spus ea. În acest vid nu circulă nimeni care să-ţi poată veni în ajutor. Eşti nevoit să-l suporţi. Totul începuse la Berlin, când, într-o bună zi, primise o scrisoare de la avocatul ei, care avea să pledeze în faţa judecătorului în cazul procesului de divorţ. Avocatul îi aducea la cunoştinţă că fusese stabilită data divorţului, precum şi numele judecătorului: doctor Komives Kristóf , acesta era numele judecătorului. Apoi îi mai scrisese şi altele, cum ar fi că se întâlnise cu mine ca să discutăm despre întreţinerea ei. Şi aceea a fost clipa în care a aflat totul, dintr-odată. Nu era nimic ieşit din comun. Era ca un ordin, ca o lovitură. Poate că ieşită din comun era forţa cu care sufletul se ferise de acest ordin timp de opt, nouă ani. Anna calculase cu precizie: zece ani şi trei luni! Atunci te văzuse prima oară, la un bal. Ea avea douăzeci de ani, iar tu erai deja judecător. Şi holtei. Iar restul... Dar tu ştii foarte bine cum a fost mai departe. Deja ştii. Nu trebuie să te disculpi; nu ai niciun motiv s-o faci. Nu te acuză nimeni. Nu este nimeni... poate că nu este nimeni de vină pentru asta. Dar adevărul este că aş mai avea o întrebare, una singură. Ţi-am mai pus-o deja, şi o pun din nou. Poate că... acum, când ştii deja... ai s-o înţelegi. În aceşti opt, zece ani, ai visat-o vreodată pe Anna? spuse el cu o voce umilă, de-a dreptul imploratoare, aproape împăciuitoare, pe de o parte de cerşetor, iar pe de alta, de medic.

Komives bătu de trei ori cu pumnalul de tăiat hârtii în masă, apoi aruncă ustensila cât colo.

— Visele... ce înseamnă visele? întrebă el răguşit, pe un ton disprețuitor. Viaţa nu se compune din vise.

— Vai, nu! se grăbi medicul să-l liniştească. Visele, ai dreptate, visele nu înseamnă mai nimic. Nu au putere

formatoare, nu au reflexii asupra vieții... Sau, cel puțin, doar arareori se întâmplă să aibă vreo influență asupra zilei. Există exemple în ştiință, în arte şi în literatură. Dar ai dreptate, de cele mai multe ori visele sunt nişte aiureli.

Fără niciun sens. Şi doar arareori cauzează ceva, ele nu sunt decât consecințe. Uite, continuă el cu un glas implorator, de aceea am şi venit. Nu-ți cer prea mult. Pentru tine nu are nicio importanță. Pur şi simplu... înainte să iau o decizie... vreau să ştiu adevărul. Mai puțin nici nu poate să ceară un om în situația mea. E ca şi cum i-ai da un ban unui cerşetor de pe stradă. Mie acest ban mi-e suficient. Recunoaşte... Nu, ar fi exagerat – şi ce cuvânt dur!

Fie-ți milă de mine, gândeşte-te şi fă-mi cadou acest adevăr nefolositor, ceţos şi lipsit de interes. Ai visat-o în toți aceşti ani pe Anna? repetă el încrâncenat.

Judecătorul se cutremură, apoi îşi destinse membrele înțepenite. Stătea nemişcat de ceasuri întregi, îi era frig, îl treceau fiori pe şira spinării.

— Visele, spuse el foarte încet, de parcă fiecare cuvânt ar fi trebuit smuls de undeva, dintr-o materie străveche în care se contopiseră toate cuvintele. Visele, ce aiureli! repetă el greoi, tărăgănat.

— Da, da, se grăbi să-l liniştească medicul. Visele. Ce nebunie.

Mai nesemnificative decât ceața. Nu e vina noastră. Imagini de umbre care se joacă cu noi. Ai visat-o?

Judecătorul privea penumbra.

— Zece ani, spuse el. Zece ani ai spus... nu-mi amintesc.

Medicul continuă cu o bunăvoință liniştitoare:

— Te cred, cum să nu te cred. Ce îndrăzneală din partea mea să bănuiesc măcar... Omul nu-şi mai aminteşte de toate măgăriile visate. Şi dacă eu n-aş fi venit la tine în noaptea asta, poate că n-ai fi aflat niciodată... Uneori sufletul face minuni. Uneori închide ermetic câte o idee, o

amintire, câte o năzuință... la perfecție. Vezi, nici Anna nu a ştiut de ea multă vreme. Când a întâlnit-o, când a aflat de ea, aşa cum află omul adevărul, faptul că are mâini şi picioare... nici ei nu i-a venit să creadă cum de a reuşit să-şi adune puterea, capacitatea cu care s-a ascuns timp de zece ani din fața adevărului. Încerca să demonstreze că respingerea a fost aproape perfectă. Desigur, visele... cu visele nu i-a reuşit atât de perfect ceea ce timp de zece ani îi reuşea în timpul zilei şi aproape întotdeauna când era cu mine si o țineam în brațe.
Mă iubea, altminteri ar fi fost inimaginabil. Dar ea era legată de tine. Omului nici nu-i vine să creadă una ca asta. Nici eu n-am crezut... Poate că nici acum nu cred. Aş avea nevoie de proba contrară. De aceea am şi venit. Acum asta nu mai are nicio importanță practică, doar Anna a murit... Da, am omorât-o. E mai degrabă o curiozitate teoretică din partea mea.

O analiză ştiințifică. Bineînțeles că mă interesează şi personal... tocmai pentru că Anna a murit. Dă-ți seama că în noaptea asta mi-a mărturisit că, în urmă cu zece ani, se întâlnise cu tine, iar această întâlnire a influențat-o de parcă s-ar fi căscat cerul şi pământul în fața ei; a fost acel „ceva", „acea" întâlnire... care te duce cu mintea la o poruncă pe lângă care nu poți să treci fără să o iei în seamă, care nu poate fi greşit înțeleasă. Aşa a crezut ea şi de aceea mi-a şi spus în noaptea asta că ar fi trebuit să auzi şi tu această poruncă. Era cu neputință să nu o fi auzit cineva. A fost atât de puternică, de parcă ar fi tunat cerul, omul nu poate fi atât de surd încât să treacă impasibil mai departe, cu răsunetul acestei porunci în urechi. O asemenea întâlnire nu se întâmplă decât o singură dată în viață. Dar apoi viața, ştii şi tu... Şi cealaltă persoană... uneori trece mai departe. Nu ştiu cum să-ți explic. Nu e de vină nimeni. Viața îşi continuă cursul, porunca imposibil de ocolit a fost

rostită, uneori vă mai şi întâlniţi, tu te însori, apoi nu mai urmează nimic, apoi vine ziua următoare, tinereţea, care e „în firea lucrurilor”, cum se zice, îmi fac apariţia eu şi totul se pierde într-un crepuscul înceţoşat, iar în conştiinţă se mai păstrează vocea unui bărbat şi gestul cu care o conduce cineva pe aleea de pe Insulă, cu rachete de tenis în mână. E şi mai puţin decât nimic. Îşi „aminteşte” uneori de tine? Probabil că nu. Unei fete tinere mulţi îi fac curte; iar tu nici măcar nu i-ai făcut curte Annei. Cu toate că a face curte... Cuvintele nu au nicio importanţă. Şi nu sunt decât visele unei fetişcane. Dar apoi pe Anna o răpeşte viaţa, un alt bărbat. Acel bărbat sunt eu şi ne iubim, ne iubim cu orice preţ. Renunţă la tot de dragul meu, numai la tine nu. Fără să-şi dea seama, nici prin cap nu-i trece. Probabil că aşa ard minele, cu un fum atât de înăbuşit, ca asemenea taine într-un suflet. Iar visele urmează imaginile zilelor, cu milioane de variante, de feţe, de situaţii, de personaje, printre care eşti tu. Apoi urmau clipele când era cu mine, trează, şi totuşi nu era cu mine. După care urmau clipele în care se credea alături de mine, dar tu erai cel care se apleca deasupra ei...

— E un fel de demenţă! spuse Komives Kristóf, vrând să sară în picioare, dar medicul îl reţinu cu un singur gest, rece şi hotărât.

— Vezi, tu eşti singurul care poate stabili acest diagnostic. Poate că e un fel de demenţă. O nebunie. Năluca unei femei isterice. Dar dacă găsesc la tine cealaltă jumătate a visului, nu mai e o nălucă. Ci realitate. O realitate ca munţii, ca apele, ca străzile şi clădirile. Atunci într-adevăr mai există şi altă realitate, cea în care se întâmplă lucrurile; faptele, acţiunile, da, doar obiectele sunt cele care oglindesc această realitate, cea adevărată. Dacă-mi răspunzi, dacă eşti în stare să-mi răspunzi, atunci Anna a spus adevărul.

Nu te costă decât un singur cuvânt. Nu îndrăzneşti să-l rosteşti? Vrei să te ajut? Sau nu cunoşti cuvântul?

Răspunde-mi! spuse el pe un ton îmbărbătător şi se ridică în picioare, păşind în faţa judecătorului, îndreptându-se de spate, de parcă ar fi crescut dintr-odată.

Se opri într-o atitudine imperativă şi ostentativă în faţa lui Komives.

— Nu suporţi... Da, înţeleg, probabil că ţi-e greu... Fiindcă atunci, tot ce ai construit până acum şi tot ce doarme şi se odihneşte în jurul tău nu este decât o neînţelegere. Un gen al neînţelegerii... Răspunde-mi!

Se sprijini cu ambele coate de masă şi se aplecă spre judecător.

— Ea deja a răspuns, Anna a răspuns. A fost atât de sigură de sine, încât a îndrăznit să răspundă.

Spre dimineaţă, după ce mi-a mărturisit totul, am ieşit în bucătărie şi am făcut o cafea, fiindcă avea frisoane. Când am revenit, adormise. Am acoperit-o şi m-am aşezat alături de ea. Deja se crăpa de ziuă. Dormea adânc, uneori tresărea în somn. Am mai adus o maramă, cu care i-am acoperit umerii; a dormit aşa vreo două ore... Abia atunci am observat. Spuma a început să i se prelingă printre buze. Am găsit sticluţa pe masa din cabinet. O golise în acele câteva minute cât am fost în bucătărie să fac cafeaua. Trebuie să fi fost pe la cinci şi jumătate dimineaţa. Otrava începuse să se absoarbă, cunoşteam organismul Annei, îl cunoşteam de parcă ar fi fost singurul organism de pe lumea asta. În asemenea clipe, omul acţionează instinctiv. Ştiam că încă nu e prea târziu. Absorbţia totală se petrece în câteva ore. Reflexele medicale îmi funcţionau, ştiam care sunt obligaţiile mele, am scos din sertarul de jos tubul pentru spălătura stomacală, eram cu mâna pe telefon, ca să chem salvarea. În asemenea clipe, omul nu are sentimente, nu gândeşte, după cum vezi, în câteva clipe am redevenit medic, reflexele îmi funcţionau admirabil, am umplut o seringă cu un stimulent cardiac, m-am apropiat cu seringa şi cu tubul în

mână de Anna, care dormea. Era în stare de inconştienţă, dar încă nu era moartea... Am aruncat pompa pe masă, i-am deschis cu două degete pleoapele închise, reflexele îi erau deja anihilate. Stăteam alături de ea şi... omul îşi dă seama de asta... ar fi fost trist dacă nu ar fi fost aşa... Cunoşteam organismul Annei, puterea şi doza somniferului, ştiam când şi în ce fel reacţionează organismul la el... Ştiam că doza e mortală, dar încă nu putea să se fi absorbit de tot, ştiam că aş mai fi putut să o ajut cam o jumătate de oră... Avea pulsul slab, neregulat, dar în clipa aceea, dacă m-aş fi străduit, poate că aş fi putut să o readuc la viaţă. Poate? Nu eram medic dacă nu aş fi fost în stare să o readuc. Era un caz tipic, de manual, prin care poate fi exemplificat că sunt cazuri în care putem ajuta cu ceva. Am pus seringa pe masă şi m-am aşezat lângă ea, ca s-o consult, să-i controlez pulsul. I-am şters cu batista spuma de pe buze. Am privit-o îndelung.

Deja ştiam că n-am s-o salvez pe Anna.

Dacă pornise deja pe această cale, greul trecuse, primul pas era de domeniul trecutului. Nu mai ştia de ea. Un pas atât de uşor, ca într-un vis – iar acum era într-adevăr pe tărâmul viselor – putea trece foarte uşor din viaţă în moarte, într-o asemenea stare de inconştientă diafană, cam ca cea în care trăise... Nici n-ar fi putut exista o tranziţie mai frumoasă. .. O ţineam de mână, avea pulsul din ce în ce mai slab, mai neregulat, mai obosit. Într-un ritm aparte. Acum ştiam că nu voi telefona după salvare. Am părăsit-o pentru o clipă pe Anna, fiindcă sunase servitoarea, era deja ora opt. Am ieşit în antreu, ca s-o trimit pe femeie acasă, am agăţat pe uşa de la intrare tăbliţa cu „Dr. Greiner nu este în localitate" şi m-am întors la Anna. Acum... orice aş mai fi făcut ar fi fost de prisos. Corpul culcat din faţa mea, acest trup nestemat, cel mai preţios, nu mai era decât un morman

de celule în care mai pâlpâiau ultimele luminițe ale conştiinței.

Acest trup care nu fusese niciodată pe de-a-ntregul al meu.

M-am sprijinit cu coatele pe genunchi, fără să-mi iau ochii de la ea. De ce să fi readus la viață acest trup? Pățise ceva; un accident pentru care nu era nimeni vinovat, un accident impersonal, stupid... Se ciocnise cu cineva în degringolada lumii, iar ea îşi continuase cursa cu sufletul zdrelit, fără să se mai poată reface vreodată. Ce ar mai fi aşteptat-o? Ce-i mai aşteaptă pe bolnavi? Ea a părăsit lumea foarte uşor, cu zâmbetul obosit, dulce şi trist pe care i-l cunoşteam şi-l iubeam... Cu zâmbetul care era ea însăşi, Anna, zâmbet a cărui slabă oglindire am mai găsit-o şi la ora aceea pe chipul ei inconştient. Între timp se făcuse deja după-amiază.

Nu-i mai simțeam pulsul. De câte ore stăteam alături de trupul Annei? Dimineață, la cinci şi jumătate, îi observasem inconştiența, m-am uitat la ceas şi era trecut de trei după-amiaza.

Trecuseră şapte, opt ore de când stăteam acolo în doi. Acest în doi... era al meu. Aceste ore în care am înțeles-o pe Anna, în care am înțeles forțele din care-şi trăgeau seva viața şi moartea.

N-aş putea să le explic, n-aş fi în stare să țin vreo prelegere despre toate astea. Doar le-am înțeles. Pe la ora patru am acoperit-o cu năframa pe care o purtase adeseori. Ştiu că am ucis-o. Cum se numeşte asta în limbaj legal? Crimă comisă din neglijență? Crimă? Ce-i drept, nu mă prea interesează încadrarea. M-am dus în baie să mă bărbieresc. Apoi m-am întors în cabinet, am aruncat seringa cu care voisem să-i întăresc inima Annei, am scos alta, pe care am umplut-o cu morfină, mi-am suflecat mâneca de la cămaşă şi mi-am frecat brațul cu un tampon de vată îmbibat cu

eter... Dar gestul m-a înspăimântat. Această măruntă previziune medicală mi-a atras atenția că nu sunt sincer, că nu vreau să mor, cel puțin nu deocamdată. Ar mai fi câte ceva de aranjat, de pus la punct. Până atunci nu s-ar putea. Trebuie să aflu adevărul.

Trebuie să aud şi partea a doua a răspunsului. După aceea, da... Anna a început fraza, acum te rog să o termini. Eu sunt de părere că un domn răspunde la o întrebare pusă de o doamnă. Am părăsit-o pe Anna, am încuiat uşa şi am venit la tine să aflu răspunsul.

Nu pot pleca până ce nu-mi răspunzi. Ai visat-o în toți aceşti ani pe Anna?

Teddy traversă încăperea, se opri în dreptul biroului şi se apropie de Kristóf. Judecătorul se ridică. Îşi împreună mâinile la spate şi rămase drept. În încăpere era o lumină slinoasă, de dimineață rece. În această lumină jilavă, Komives Kristóf era pământiu la față.

— Da, spuse el răguşit şi în şoaptă.

— De mai multe ori? întrebă medicul.

— Da, de mai multe ori.

Medicul îi răspunse printr-o încuviințare din cap, în semn că nici nu se aştepta la alt răspuns şi nu voia să mai afle decât unele amănunte:

— La intervale regulate?

Judecătorul rămase îngândurat. Fiecare cuvânt al lui era apăsat şi impersonal, de parcă l-ar fi dictat:

— La asta nu pot să-ți răspund.

Medicul plecă din nou capul şi îşi frecă încet şi involuntar mâinile reci.

— Da, e greu să răspunzi la o asemenea întrebare. Nici nu are prea mare importanță. Atunci... Nu mai am decât o singură întrebare. S-a întâmplat – îl întrebă el pe o voce plină de politețea curiozității – ca în toți aceşti zece ani şi

trei luni să fii cu cineva... să fii fizic cu cineva... şi între timp să-ți imaginezi chipul Annei?

Komives Kristóf porni încet, înconjură masa, se duse la fereastră şi se uită afară. Vorbi stând cu spatele:

— La această întrebare nu vreau să-ți răspund.

— Mulțumesc, nu mai vreau să întreb nimic. Scuză-mă că te-am deranjat atât de mult timp.

Făcu o plecăciune şi porni spre antreu.

Komives Kristóf îl conduse pe musafir până la uşa de la intrare, îl ajută să-şi îmbrace paltonul şi-i deschise uşa.

— Doamne-ajută! spuse medicul.

Se opri în antreu, cu gulerul ridicat, cu pălăria în mână, şi făcu o plecăciune, puțin stânjenit.

— Doamne-ajută! spuse şi Komives şi închise uşa în urma lui.

Rămase câteva clipe nemişcat, ascultând paşii firavi, împleticiți ai medicului, apoi se întoarse în cameră. Teddy rămase nemişcat alături de el.

— Culcă-te la locul tău, îi ordonă el cu voce stinsă.

Dar acum Teddy era chiar nervos, tremura, era cu coama vâlvoi şi scheuna în surdină. Judecătorul acceptă tovărăşia animalului, se aşează în fotoliul său din dreptul biroului, cu o mână apucă blana deasă de pe ceafa animalului, dezmierdând distrat şi căpățâna cu botul umed.

Liniştea străzii pustii se făcu țăndări în urma zgomotului porții trântite. Kristóf îşi privi ceasul: era şase şi un sfert. Peste o jumătate de oră avea să înceapă curățenia în locuință. Îi era frig, porni într-o plimbare domoală prin camerele răcite, se opri în dreptul uşii de la camera copiilor, apăsă cu grijă clanța.

Teddy i-o luă înainte, îi deschise discret uşa, întorcând capul întrebător spre stăpânul său. Lampa de noapte, acoperită cu un voal, ardea pe o măsuță între cele două paturi cu zăbrele. Gábor, grăsuțul, dormea pe lângă

plapumă, respirând adânc, iar Eszter transpirase în somn, cu căpşorul ei delicat de fetiţă care îi alunecase de pe pernă, strângând la piept cu o mână Mickey Mouse-ul zburlit pe care îl primise cu două săptămâni în urmă de la bine informata doamnă general, proaspăt întoarsă de la Viena.

Judecătorul păşi grijuliu printre cele două paturi, îl acoperi cu gesturi delicate pe Gábor, îi aranjă fetiţei perna sub cap. Îi privi pe cei doi copii adormiţi, pe Gábor, care în după-amiaza aceea voise să se joace de-a „cei trei purceluşi", dar nu găsise un al treilea partener şi de aceea, sau poate din alt motiv, fusese toată ziua nervos şi iritat. Acum se liniştise, faţa lui dolofană era destinsă şi zâmbea. Se citea pe ea că are vise plăcute. Kristóf se minuna privind zâmbetul de pe faţa copilului. Acest băieţel era cel mai nou vlăstar din clanul Komives, iar Komives Kristóf ţinea cu tot dinadinsul ca acest copil dolofan să aibă numai vise pure şi destinse, ca puterile infernului nopţii să nu se apropie de el; aşa, poate că şi zilele care vor răsări pentru Komives Gábor vor fi la fel de luminoase şi lipsite de umbre. Stătea între cele două paturi, gândindu-se la umbrele care se strecuraseră pe timpul nopţii în această casă. Se apropie de camera Herthei şi se opri în faţa uşii; privi voalul de semiîntuneric în care se învăluise femeia adormită, îi cercetă faţa cu toată seriozitatea şi atenţia, inspiră adânc parfumul cunoscut al camerei, privi crucifixul şi cupa cu apă sfinţită de deasupra patului. „Hertha e credincioasă, e o femeie creştină", îşi spuse el. „Îi cunosc visele. Toate acestea nu pot fi «greşit înţelese», această femeie adormită şi cei doi copii în pat..." Şi zâmbi trist şi obosit. Fiinţa adormită îi simţi privirea, oftă, se întoarse, îşi ridică în aer braţul alb, apoi îl lăsă să-i cadă inert, necontrolat, înapoi pe plapumă. „Vise frumoase", îşi spuse Kristóf, „dormi liniştită". Deja era ziuă. Închise uşa după el, ieşi în vârful picioarelor din cameră, din atmosfera vieţilor dragi lui, se întoarse în camera de lucru şi

îşi întinse trupul obosit. Ce ar putea să facă acum? Era prea târziu ca să mai doarmă, peste câteva ore avea să înceapă dimineaţa oficială, munca. Se simţea ca după o călătorie lungă, nedormit şi iritat: de parcă în timpul nopţii ar fi străbătut ţinuturi străine, iar acum se bucura de cele de acasă, care i se arătau în strălucirea dimineţii. Da, va face o baie, se va bărbieri, se va schimba şi poate că, în mod excepţional, va lua micul dejun împreună cu copiii. La ora zece fix, când va începe prima dezbatere, va fi la birou. Va trebui să facă o schimbare, fiindcă în această dimineaţă una dintre dezbateri nu va mai avea loc. Va fi punctual, va lega şi va dezlega, va împăca şi va despărţi, la fel ca până acum.

Se opri în dreptul ferestrei ca să privească strada care, în baia de aur a dimineţii, scotea la iveală în fiecare clipă noi şi noi contururi, nuanţe din ce în ce mai hotărâte. Se sprijini cu un braţ de cerceveaua ferestrei. Rămase aşa îndelung. într-adevăr, era o senzaţie ca după o călătorie care durase toată noaptea, ca atunci când în soarele dimineţii îţi strălucesc acoperişurile cunoscute.

Îi furnica prin picioare acea oboseală lucidă, acea emoţie destinsă, acea uşurare liniştită, de parcă ar fi scăpat de pericolele necunoscutului din timpul unei călătorii. Acum va continua să trăiască o vreme acasă şi, în măsura posibilităţilor, nu se va mai mişca de aici. Iată, aceasta este realitatea, aceste clădiri, chipurile dragi adormite din camerele alăturate, munca, lumea concretă. Da, în noaptea aceea străbătuse o cale lungă. Trebuie să trăieşti cu umilinţă, pentru că între trezire şi adormire ne călăuzeşte o mână străină, cu intenţii necunoscute. El voia să creadă în lumea vizibilă de aici şi, cu umilinţă, şi în cealaltă, pe care nu o cunoştea. Voia să fie în slujba familiei şi a unei comunităţi, în slujba căreia depusese un jurământ, după toate poruncile umane şi dumnezeieşti. Restul nu mai era sarcina lui. Restul... îşi frecă fruntea. Privirea îi rătăci de la

imaginea străzii la portretul lui „Kristóf întâiul” şi rămase la el. Marele judecător privea în timp calm şi imuabil. Pictorul îl îmbrăcase în straie de paradă, imaginea era maiestuoasă, neînfricată.

Privea tabloul şi i se părea că aude în acelaşi timp glasul omului.

— Trezeşte-te, Komives Kristóf, şi fii puternic! Rămâi credincios şi sever! Lumea e o materie moale, nu o scăpa din mâini!

Se aplecă şi îşi îngropă faţa în palme.

Cât timp rămase aşa? Asta nu era decât oboseala trupului, era doar o delăsare. Nimic mai mult.

Hertha urma să se trezească în curând şi atunci vor sta de vorbă... Cu cuvintele potrivite şi sincer, cum discutaseră şi până acum, despre viaţă şi moarte, despre zile şi nopţi. Pe stradă zdrăngănea maşina de lapte, apoi păsările îşi începură vacarmul din zori. Clădirile scăldate în lumina dimineţii stăteau la locurile lor, cu temeinicie şi siguranţă. Se vedea că peste întregul oraş urma să se abată o zi caldă şi aburindă de toamnă. Noaptea se sfârşise, începea ziua.